

Testimonium fidei

Časopis pre teológiu a katechetiku

Číslo 2

Ročník 8 (2020)

Testimonium fidei

Časopis pre teológiu a katechetiku

Číslo 2

Ročník 8 (2020)

Vydáva:

Katedra teológie a katechetiky
PF UMB v Banskej Bystrici

Zodpovedný redaktor:

Prof. ThDr. Pavel Hanes, PhD.

Redakčná a recenzná rada:

Doc. PhDr. Slavomír Krupa, PhD.
Doc. ThDr. Albín Masarik, PhD.
Doc. PaedDr. ThDr. Monika Zaviš, PhD.
Prof. ThDr. Pavel Hanes, PhD.
Prof. PaedDr. Dana Hanesová, PhD.
Prof. PhDr. ThDr. PaedDr. Imrich Peres, PhD.
Prof. ThDr. Pavel Procházka, PhD.
Prof. PaedDr. PhDr. ThDr. Pavol Tománek, PhD.
Prof. ThDr. Anton Tyrol, PhD.

Technický redaktor: Prof. ThDr. Pavel Procházka, PhD.

Obálka: Mgr. Sámuel Peres, PhD.

Layout: Ádám Peres

Adresa reakcie:

Testimonium fidei
Katedra teológie a katechetiky PF UMB
Ružová 13, 974 11 Banská Bystrica
Tel/fax: 048/4171148
Email: testimonium.fidei@gmail.com

*Časopis vychádza dvakrát ročne.
Za jazykovú stránku zodpovedajú autori.
Nevyžiadané rukopisy nevraciam a nearchivujeme.*

ISSN 1339-3685

EAN 9771339368000 32

IČO vydávateľa: IČO 30 232 295

Evidenčné číslo: EV 4820/13

Dátum vydania periodickej tlače: december 2020

Obsah

Pavel HANES: *Na úvod* 7

Štúdie

Józef STALA: *Človek na konci života a pohľad nádeje* 10

Noemi BRAVENÁ: *Náboženská výchova v rodině z pohledu současné náboženské pedagogiky*. 22

Elżbieta OSEWSKA: *Boží plán rodiny ako spoločenstva chrániaceho dôstojnosť človeka* 37

Noema BRÁDŇANSKÁ ONDRÁŠEK: *„Spolu na ceste“: základné aspekty vzťahu učiteľa a dieťaťa v cirkevnom prostredí* 49

Dana HANESOVÁ: *Všenáprava ľudskosti: Antropologické východiská Komenského Pampaedie* 62

Albín MASARIK: *Komunitná podpora domáceho násillia – pastorálna perspektíva* 84

Pavla ŽŮRKOVÁ: *Využití důrazů V. E. Frankla a C. R. Rogerse v pastorační práci* 103

Libny H. DUBREUZE Sr.: *Zo slepého žobráka nasledovník Ježíša* 116

Výročia

Pavel PROCHÁZKA: *K počiatkom práce metodistov na území bývalého Československa pred sto rokmi* 129

Jan HÁBL: *Lidskost není docela ztracena: Komenský v r. 2020* 134

Úvahy

Pavol TOMÁNEK: *Nie sedem, ale sedemdesiatsedem* ... 138

Recenzie

Imre PERES: *Eva BORECKÁ, Tradičná moderna na Slovensku. Architekti Franz Wimmer & Endre Szönyi* 142

Contents

Pavel HANES: <i>Editorial</i>	7
-------------------------------------	---

Studies

Józef STALA: <i>Man at the End of his Life and the Prospect of Hope</i>	10
Noemi BRAVENÁ: <i>Religious Education in the Family from the Perspective of Contemporary Religious Pedagogy</i>	22
Elżbieta OSEWSKA: <i>God's Plan for the Family as a Community Protecting Human Dignity</i>	37
Noema BRÁDŇANSKÁ ONDRÁŠEK: <i>„Together on the Road”: Basic Aspects of the Teacher-Child Relationship in the Church Environment</i>	49
Dana HANESOVÁ: <i>Panorthosia of humanity: Anthropological outcomes of Pampaedia by Comenius</i>	62
Albín MASARIK: <i>Community support for domestic violence - a pastoral perspective</i>	84
Pavla ŽŮRKOVÁ: <i>Use of Emphasis by V. E. Frankl and C. R. Rogers in Pastoral Work</i>	103
Libny H. DUBREUZE Sr.: <i>From Blind Beggar to Follower of Jesus</i>	116

Anniversaries

Pavel PROCHÁZKA: <i>On the beginnings of the work of Methodists in the territory of the former Czechoslovakia a hundred years ago</i>	129
Jan HÁBL: <i>Humanity is not quite lost: Comenius in the year 2020</i>	134

Reflections

Pavol TOMÁNEK: *Not seven, but seventy-seven* 138

Reviews

Imre PERES: *Eva BORECKÁ, Traditional Modernism in Slovakia. Architects Franz Wimmer & Endre Szönyi* 142

Na úvod

Pavel Hanes

Na sklonku roka 2020, poznamenaného vzácnymi cirkevnými výročiami, ale tiež značnými spoločenskými napätiami, poryvmi a politickým zmätkom, vrátane hľadania východísk z dopadov pandémie COVID-19, prináša redakcia časopisu *Testimonium fidei* druhé tohtoročné číslo. Príspevky, ktoré redakcia obdržala, spája viac-menej explicitne vyjadrená otázka hľadania zmyslu života v Bohu, v teológii, ktorá nachádza nádej pre utrápené ľudstvo v poznaní ukrižovaného a zmŕtvychvstalého Krista, ako aj v konkrétnych skutkoch lásky agapé medzi ľuďmi. Medzi štúdie bolo zaradených osem príspevkov od akademických autorov aj odborníkov z praxe, zastupujúcich štyri národnosti (okrem slovenskej ide o príspevky českej, poľskej a americkej proveniencie).

Príspevok poľského teológa J. STALU je prvým zo skupiny teologických príspevkov, ktoré sa venujú problematike eschatologickej nádeje človeka, a to predovšetkým v situácii ohrozenia terminálnym ochorením. Približuje biblický pohľad na smrť, na fyzické aj duševné utrpenie a obavy z nich a riešenie ponúkané kresťanskými poradcami.

V ďalšom príspevku česká autorka N. Bravená reflektuje špecifiká náboženskej výchovy v rodine. Venuje sa detailne charakteristike súčasnej rodiny a výzvam, ktoré pre ňu vyplývajú z prostredia, v ktorom súčasné deti žijú. Na konkrétnych rozhovoroch autorka ukazuje myslenie súčasných detí a tiež predstavuje cesty nádeje, ako môžu súčasné rodiny teologizovať s deťmi.

Ďalšia poľská autorka E. OSEWSKA predstavuje rodinu ako spoločenstvo ľudí, ktorí berú na seba zodpovednosť za blaho človeka a chránia jeho dôstojnosť. Hoci dnes je táto úloha v dôsledku mnohých vonkajších útokov na rodinu a jej vnútorné transformácie čoraz ťažšia, je Božím plánom pre rodinu, aby ostala prostredím, v ktorom každý jej člen môže prežívať skutočné prijatie, ochranu a lásku vyjadrenú v starostlivosti o každého človeka, chrániacej dôstojnosť každého člena rodiny.

N. BRÁDŇANSKÁ ONDRÁŠEK sa zameriava na základné aspekty vzťahu učiteľa a dieťaťa v cirkevnom prostredí. Hľadá odpoveď na otázku „S kým kráčame?“ predstavením obrazu pútnika ako základného konceptu pre prácu s deťmi a zároveň zdôrazňuje, že ide o dynamické spolu-putovanie kresťanského učiteľa a dieťaťa.

Rok 2020 bol významný aj z dôvodu pripomenutia si 350 rokov od úmrtia Jána Amosa Komenského. Tomuto výročiu je venovaný príspevok D. HANESOVEJ, ktorá analyzuje kresťanské antropologické východiská Komenského Všenápravy ľudskosti. Popisuje odlišnosti, ale zároveň aj prieniky so súčasným celospoločenským snažením o reformu výchovy mladej generácie. Náprava ľudstva, vyznačujúceho sa morálnou porušenosťou, je podľa Komenského možná len cez opätovné prijatie Božieho svetla.

Pastorálnej problematike sa venuje ďalší príspevok A. MASARIKA, ktorý na príkladoch dvoch prípadových štúdií otvára bolestnú problematiku domáceho násillia, avšak nielen jeho, ale aj nebezpečenstva komunitnej podpory domáceho násillia, dokonca aj v cirkevnom prostredí.

Špecifické otázky na možné využitie dôrazov dvoch známych osobností – psychiatra židovského pôvodu V. Frankla a amerického humanistického psychológa C. Rogersa v pastoračnej starostlivosti kladie Pavla ŽŮRKOVÁ.

K pastorálne ladeným príspevkom možno priradiť aj článok L. DUBREUZEHO, ktorý si kladie hermeneutické otázky ohľadom významu príbehu o slepom Bartimejovi pre súčasného čitateľa (Mk 10,46-52). Hľadá ich hlbší duchovný význam pre súčasného čitateľa – hriešneho človeka nachádzajúceho sa vo vnútornej biede a núdzi. Nachádza ho v stretnutí s Ježišom – Mesiášom, ktoré má zásadný vplyv na ďalšie smerovanie jeho života.

Výročiam v r. 2020 sa viac venujú dva príspevky. Prvý z nich od P. PROCHÁZKU pripomína sté výročie počiatkov práce metodistov na území Česka a Slovenska. Približuje počiatky metodizmu – evanjelizačného hnutia, ktoré pôsobením Johna Wesleyho vzniklo v 18. storočí na Britských ostrovoch a postupne sa šírilo do iných krajín, až na územie bývalého Československa.

Druhý stručný príspevok J. HÁBLA je venovaný už spomínanému výročiu Komenského. Prináša správy o aktivitách s ním spojených - najmä v rámci projektu Komenský, vytvorenom autorom príspevku a jeho tímom, ktoré boli naplánované a prebiehali počas r.2020 najmä v Českej republike.

Pred záverom tohto čísla prinášame aj úvahu z pera P. TOMÁNEKA, ktorá rieši v súčasnosti nesmierne aktuálny pálčivý problém zmierenia medzi ľuďmi, a to prostredníctvom mnohonásobného každodenného odpúšťania (si).

Napokon číslo ukončujeme recenziou I. PERESA, približujúcou dielo E. Boreckej *Tradičná moderna na Slovensku*, venované cirkevnej architektúre.

Prajeme našim čitateľom požehnané čítanie, Božie potešenie a plnosť nádeje až do konca .

Zostavovateľ: prof. ThDr. Pavel HANES, PhD.

Štúdie

Človek na konci života a pohľad nádeje

Józef STALA

Abstrakt

Tvárou v tvár utrpeniu a smrti človek zažíva strach spojený nielen s obavami z bolesti a utrpenia, ale s túžbou o zachovanie kontaktu s ostatnými. Strach z utrpenia a opustenia inými nesie pocit nebezpečenstva, ktorý má vplyv na každodenné skúsenosti ľudí. V situácii ohrozenia života kresťan nezostane sám, pretože žije s nádejou, že smrť je len prechodom k novému životu, ktorú už ju prešiel Ježiš Kristus, ktorý svojou smrťou na kríži a vzkriesením vykúpil človeka a zároveň priniesol nový pohľad na ľudské utrpenie a smrť. Vzkriesený Kristus vrhá svetlo na každú ľudskú skúsenosť, vrátane skúsenosti s bolesťou, utrpením, osamelosťou a smrťou. Z pohľadu viery nie je človek osobou usilujúcou sa o smrť, ale o nový život. Ani najväčšie utrpenia pozemského života teda nemôžu zakryť pravdu o úplnom spojení človeka s Ježišom Kristom a nádeji na vzkriesenie.

Kľúčové slová: smrť, zomieranie, nádej, osamotenie

Abstract

In the face of suffering and death, humans experience fear associated not only with concerns about pain and suffering but associated with their desire to maintain contact with others. The fear of suffering and abandonment by others carries a sense of danger that affects people's daily experiences. The Christian will not be left alone in a life-threatening situation, because he/she lives with the hope that death is only a transition to a new life and that Jesus Christ had already accomplished it - He who redeemed man through his death on the cross and his resurrection and thus He brought a new perspective on human suffering and death. The risen Christ sheds light on every human experience, including the

experience of pain, suffering, loneliness, and death. From the point of view of faith, man is not a person striving for death, but for a new life. Thus, even the greatest sufferings of earthly life cannot obscure the truth about man's complete connection with Jesus Christ and the hope of resurrection.

Keywords: death, dying, hope, loneliness

Narodenie a smrť sú zapísané v dejinách ľudského života. Zatiaľ čo v predchádzajúcich epochách bol začiatok aj koniec ľudského života spájaný s nádejou na prechod z jednej reality do druhej, z plodu na pozemský život a od pozemského života k večnému životu, a celkovo obrazu cesty životom do večnosti bola venovaná značná pozornosť aj v kresťanskej kultúre, dnes je situácia zomierania a smrti marginalizovaná a ľudia nie sú pripravení na koniec svojho života. Vychádzajúc z významu a dôležitosti tejto otázky poskytne tento článok vedecké úvahy o realite utrpenia a smrti v jej existenciálnom, filozofickom a teologickom rozmere.

1. Umieranie v minulosti a v súčasnosti

Pred etapou masívneho vývoja zdravotníckych technológií sprevádzala hrozba smrti človeka od okamihu počatia až do konca jeho života, pretože v dôsledku chorôb, infekcií, nedokonalosti medicíny zomieralo denne oveľa viac ľudí než dnes. Obdobie prenatalného vývinu človeka a samotného pôrodu bolo hrozbou pre život matky a dieťaťa (pri narodení bola vysoká miera úmrtnosti. Mnohé fyzicky slabšie deti zomreli bez dosiahnutia adolescentného veku a vo všeobecnosti len málo ľudí sa dožilo sedemdesiat rokov. Byť si vedomý možnosti náhlejšej a nečakanej smrti znamenalo, že smrť bola silne spojená s rituálmi, ktoré pomohli skrotiť, oslabiť strach z nej, a poskytnúť primeranú podporu zomierajúcemu. Predstavovalo to určitý druh prípravy na smrť, ktorá bola definovaná ako umenie umierania, pretože smrť sa explicitne spájala s prechodom z jednej reality do večného života. Smrť bola považovaná za prechod do nového, lepšieho života. Oveľa väčšie obavy spôsobovali bolesť a utrpenie spojené s procesom umierania. V tradičných kresťanských modlitbách sa často opakovala žiadosť o dobrú smrť – t.j. predstava zomierania uprostred svojich blízkych, s ktorými mohol odchádzajúci hovoriť, rozlúčiť sa, odpustiť im a žiadať o odpustenie. Tento obraz takzvanej dobrej smrti bol často prezentovaný v literatúre a v umení. Okrem toho rodinní príslušníci, vrátane detí,

odchod blízkých prežívali ako osobnú skúsenosť, pretože proces umierania blízkej osoby sa zvyčajne odohrával v rodinnom dome v kontexte užšej, príp. širšej rodiny. V dôsledku toho sa smrť nepovažovala za koniec ľudského života, ale len za most do večnosti.¹

Bolesť, choroba, utrpenie a s nimi spojená smrť sú zvyčajne najsilnejšími zdrojmi strachu. Treba však mať na pamäti, že ľudské reakcie na smrť sa líšia od živočíšnych, pretože človek môže myslieť na smrť vopred, zatiaľ čo zvierá len pudovo reaguje na bezprostredné ohrozenie života. Človek je spojený s prírodným svetom a funguje v spojení s ním, ale je schopný ho prekročiť. Zatiaľ čo ľudské telo sa postupne ničí, čo v konečnom dôsledku vedie k smrti, človek je tiež duša, ktorá je nesmrteľná. V tradičnom chápaní bola smrť silne spojená so životom. Ak bol človek zakotvený v náboženstve, toto mu v kombinácii s niektorými zvykmi a rituálmi uľahčilo vedome prežívať vlastnú smrť, a to medzi najbližšími ľuďmi.

S rozvojom medicíny bola smrť prenesená z rodinného prostredia do sterilného a čistého, avšak nemocničného prostredia, ale zároveň priniesla odlúčenie od toho, čo človek miloval a poznal. Postmoderná doba priniesla nielen odizolovanie smrti do nemocníc, ale aj samotný proces smútenia bol odrezaný od spoločnosti a začalo sa s ním zaobchádzať ako s vysoko súkromnou záležitosťou. V prípade úmrtia v minulosti pozostalí zvykli nosiť čierne oblečenie alebo aspoň čiernu stuhu našitú na odevy na znak smútku, čo umožnilo nielen rozpoznať osobu v smútku, ale aj možnosť vyjadriť jej sústrasť a podporu. V súčasnosti sa však od týchto znakov sprevádzajúcich úmrtie upustilo, a tak človek nemá čas poriadne zažiť smútenie, pretože aj po strate blízkých sa musí rýchlo vrátiť do reality. Ak má s tým nejaké väčšie problémy, lekár mu môže pomôcť nejakými vhodnými medikamentami.²

Ľudia v súčasnej civilizácii čoraz viac zažívajú bolesť, utrpenie a proces umierania v zmysle osamelosti a často až izolácie, sú odsunutí na vedľajšiu koľaj od svojich blízkých. Odchádzajú, a úplne sa na nich zabúda. Chorí, trpiaci, starší a umierajúci ľudia sú čoraz izolovanejší nielen od spoločnosti, ktorá sa snaží žiť pokojne, bez zbytočnej záťaže a smútku, ale aj od svojich blízkých. V dôsledku izolácie chorého človeka od jeho bežného životného prostredia sa v ňom zvyšuje

---

¹ Józef STALA, Zmiany poglądów Polaków na temat umierania i śmierci jako wyzwanie pastoralne Kościoła w Polsce w XXI wieku, in: Józef STALA (ed.), *Człowiek chory i umierający. Możliwości wsparcia i formy pomocy*, Kraków, 2014, 81-97.

² Elżbieta OSEWSKA, Od katakumb do wirtualnych cmentarzy. Postrzeżenie śmierci w chrześcijańskiej starożytności i współcześnie, in: Józef STALA (ed.), *Człowiek chory i umierający. Możliwości wsparcia i formy pomocy*, Kraków, 2014, 23-34.

pocit odcudzenia a posilňuje sa jeho duševná záťaž. V postmodernom svete nielenže sa ľudské utrpenie do značnej miery "objektívizuje", ale človek sám sa stáva "predmetom" lekárskeho zákroku, často zameraného na jednotlivé jeho jednotlivé orgány alebo časti, pričom sa vytráca holistický pohľad nielen na telo a psychiku, ale aj na ducha človeka. Hoci v niektorých dedinách a malých mestách v niektorých krajinách ešte pretrvávajú rešpekt k umieraniu a k umeniu zomierania sa pristupuje veľmi citlivo, tieto prípady sú stále zriedkavejšie a stále viac dominuje medicínsky aspekt zomierania.³

2. Človek tvárou v tvár tajomstvu utrpenia a smrti

Genéza človeka nie je obmedzená na biológiu, ale v teologickom zmysle je primárne závislá na tvorivej Božej láske. Pôvod a vývin každého človeka je zapísaný nielen v rozhodnutí rodičov, ale práve v Božej vôli. Boh chce, aby každý človek mal zmysel života. V Božej mysli povolanie človeka presahuje hranice svetského, pretože Boh chce dať človeku účasť v Jeho živote.⁴ Narodenie nového človeka nie je len existenčnou udalosťou, mimoriadne dôležitou najmä pre rodičov a blízkych, ale v Božom slove je popísaná aj ako prežívanie utrpenia a nádeje. Ježiš Kristus pred svojím odchodom do Otcovho domu hovoril o smútku, ktorý naplní srdcia jeho učeníkov po jeho odchode. Tento smútok prirovnal k smútku rodiacej ženy, ktorá počas pôrodu trpí bolesťou a trápením, pretože "prišla jej hodina". Keď však porodí svoje dieťa, zabudne na bolesť kvôli radosť z narodenia nového človeka, svojho dieťaťa.⁵

Hodina smrti Ježiša Krista bola prirovnaná hodine pôrodu. Narodenie človeka, na druhej strane, nájde svoj ekvivalent vo víťazstve života nad smrťou: vo vzkriesení Ježiša Krista. Jeho vzkriesenie je zjavením života a rovnako každé narodenie dieťaťa je tiež zjavením života.⁶ Pre Ježiša Krista, ktorý priniesol život v hojnosti, je to vždy zjavenie sa života pre plnosť života, ktorý spočíva vo vzťahu s Bohom a v Bohu: "*Prišiel som, aby ste mali život, život v hojnosti*"⁷. Táto pravda evanjelia odhaľuje, koľko života – daru z milosti – do každého

---

³ Z. WALESZCZUK, *Ars moriendi* dzisiaj jako problem tożsamości, in: Józef STALA (ed.), *Człowiek chory i umierający. Możliwości wsparcia i formy pomocy*, Kraków, 2014, 35-48; Józef STALA, *Osoba starsza a sens życia*, in: Józef STALA - Noemi BRAVENÁ (eds.), *Człowiek wobec bólu, cierpienia i śmierci*, Kraków 2013, 23-34.

⁴ JAN PAWEŁ II, *List do Rodzin Gratissimum sane*, č. 9.

⁵ Jn 16,21.

⁶ JAN PAWEŁ II, *List do Rodzin Gratissimum sane*, č.11.

⁷ Jn 10,10.

človeka vkladá Boh Stvoriteľ, Boh Vykupiteľ a Duch Svätý.⁸ Kresťanskí rodičia, ktorí majú úzky vzťah s Bohom, túžia po tom, aby s ich dieťaťom bolo zaobchádzané ako s Božím darom. Taká istá túžba sa týka aj ukončenia ich vlastného života – túžba považovať ho inými až do konca za dar, ktorí dostali od Boha. Rovnako tak celý život človeka je z kresťanského hľadiska závislý nielen na človeku samotnom, ako ho prežije, ale predovšetkým na tom, ako naň hľadá a za čo ho pokladá sám Boh.

V súčasnej spoločnosti sa takýto teologický pohľad na život a smrť vytráca, pretože človek žijúci v ére 'tekutej modernosti' často sníva, alebo sa mu dokonca zdá (aspoň do prepuknutia pandémie koronavírusu), že žije v rajskej spoločnosti, v ktorej nie je nič, čo by bolo v rozpore s potrebami realizovať individuálne túžby, očakávania a potešenie. Podľa tejto mentality moderného človeka by bolesť, smútok alebo utrpenie, a blízka prítomnosť smrti mali byť odstránené z jeho života. Je pravda, že vývoj zdravotníckych technológií dáva súčasnému človeku úplne iné možnosti než v minulosti vyrovnáť sa s bolesťou a utrpením, ale ani teraz nie je ľudstvo schopné úplne prekonať utrpenie a smrť. Obavy človeka v tejto oblasti znásobuje všadeprítomný individualizmus, konzumerizmus a pragmatizmus, ktorých najväčším nepriateľom zostáva utrpenie ako protiklad rozkoše. Preto je potrebný hlbší filozofický, teologický a existenčný pohľad na utrpenie; uvedomenie si, že utrpenie a smrť nie je v nejakom rozpore s ľudským "ja", ale ide o absolútne zničenie ľudského tela, najmä keď končí smrťou. Moderní ľudia často odmietajú úvahy o utrpení, hoci tie by mali byť súčasťou ľudského fungovania, pretože tento stav definuje termín "homo patiens". Až do 21. storočia - napriek veľkému technologickému a lekárskeму pokroku - zostáva skutočnou nevyhnutnosťou realita všetkých druhov bolesti a utrpenia, nevyliciteľných chorôb, a predovšetkým nevyhnutnej potreby zomrieť, ktorej zvyčajne predchádza proces starnutia.⁹

Utrpenie a choroba tvoria "svet", ktorý existuje s človekom, objaví sa v ňom a zmizne, a niekedy nezmizne, ale v ňom neustále pretrváva. Ak sa utrpenie nedá úplne prekonať a vytratí sa akákoľvek nádej na plnohodnotný život človeka v pohode a úľave od bolesti, potom istým druhom obrany moderného človeka je vyhlásenie, že bolesť alebo úzkosť, utrpenie a choroba sú nezmyselné.¹⁰ Avšak aj keď moderný človek nie je v súčasnej dobe pripravený

---

⁸ JAN PAWEŁ II, *List do Rodzin Gratissimum sane*, č. 11.

⁹ Mieczysław KRAPIEC, *Metafyzyka – ogólna teoria rzeczywistości*, in: M. KRAPIEC - S. KAMIŃSKI - Z. ZDYBICKA - P. JAROSZYŃSKI (eds.), *Wprowadzenie do filozofii*, Lublin, 1992, 103.

¹⁰ JAN PAWEŁ II, *List apostolski Salvifici Doloris*, č.29

stretnúť sa s chorobou, bolesťou, utrpením a smrťou, život ho s týmito situáciami stále konfrontuje a v ňom sa prebúda nie menej intenzívne než v predchádzajúcich epochách existenčný strach a reflex emocionálne uniknúť z ťažkej reality. Podľa tohto predpokladu sú v niektorých západoeurópskych krajinách všetky inštitúcie súvisiace s paliatívnou starostlivosťou a pohrebné služby marginalizované tak, aby s nimi ľudia neboli denne v priamom kontakte.

3. Človek tvárou v tvár utrpeniu, osamelosti a smrti a vyhliadky na nový život

Demografické prognózy naznačujú, že v rámci populácie Európy a Severnej Ameriky bude narastať skupina starších ľudí, ktorí potrebujú starostlivosť a pomoc. Zatiaľ čo v minulosti bola ľudská staroba spojená s bohatou skúsenosťou a múdrosťou, ktorú starší človek mohol zdieľať so svojimi mladšími príbuznými, v súčasnosti je staroba stále viac spojená s veľkou úzkosťou a pocitom nebezpečenstva. V tejto situácii, nielen kresťanskej, ale aj celej spoločnosti a v lekárskej komunite rastie záujem o starostlivosť zameranú na individuálne potreby a preferencie starších a chorých.¹¹

Dôraz sa kladie na psychologické, sociálne, existenčné potreby personalizovanej starostlivosti. Celý systém starostlivosti je zameraný na pacienta s prihliadnutím na hodnotový systém pacienta, návyky, potreby, presvedčenie a vieru. Samotní rodinní ošetrovatelia nie sú vždy schopní uspokojiť potreby a očakávania osoby, ktorá potrebuje pomoc. Osobitný význam sa preto pripisuje uspokojeniu existenčných potrieb osoby v paliatívnej starostlivosti. Stále viac sa objavuje snaha vytvárať pre človeka životné podmienky primerané jeho situácii, tomu, aký význam pripisuje životu, ako prežíva fakt závislosti na iných, stratu autonómie a obavy vyplývajúce zo zodpovednosti za osud blízkych, príbuzných. Rovnako ako v prípade rodinných opatrovateľov je to chorá osoba, ktorá v prvom rade mení svoje bežné správanie, v ktorom hrá dôležitú úlohu neistota ohľadom budúcnosti. Na pacienta doliehajú zmeny životných podmienok a každodenných okolností. Tie sú sprevádzané silnými emocionálnymi zmenami, často dochádza k dramatickým telesným zmenám u pacienta, k poruchám funkcií telesných orgánov, ktoré často spôsobujú ťažkosti s konzumáciou jedla, pitím nápojov, stratu sily. Terminálne ochorenie,

---

¹¹ Alina RYNIO, Cierpienie jako element integralnego wychowania w nauczaniu Jana Pawła II, in: Józef STALA, *Życie i śmierć. Wyzwania działalności charytatywnej*, Tarnów, 2012, 159-169.

pocit blízkeho odchodu sú často neoddeliteľne spojené s rizikom osamelosti. Rodina chorého človeka, aj keď sa o neho snaží starať, musí pokračovať žiť svoj život aj ďalej. Vonkajší svet sa chorému vzdáva stále viac a viac, a chorý človek je ponechaný svojím skúsenostiam a myšlienkiam.

Za takýchto okolností sa zhoršuje pocit osamelosti pacienta, často v dôsledku nedostatku času venovaného životnému prostrediu chorého. Narastá pocit, že iní ho ignorujú, intenzívnejšie prežíva znížený prístup k informáciám. Dochádza k silnejšiemu pociťovaniu utrpenia a možno predovšetkým uvedomeniu si, že neexistuje návrat k predchádzajúcemu spôsobu života. Rôzne okolnosti života týkajúce sa pacienta majú za následok určitú špecifickú priestorovú aj spoločenskú osamelosť. Pokiaľ človek žije v reálnej absencii či izolácii od iných ľudí, príbuzných alebo priateľov, dotyčný človek prežíva sociálnu osamelosť, nedostatok úzkych väzieb so svojimi blízkymi. Je tiež potrebné pripomenúť, že objektívna osamelosť nie je synonymom subjektívnej osamelosti, čo znamená, že treba počítať so zážitkom emocionálnej osamelosti práve kvôli nedostatku zmysluplných sociálnych vzťahov, najmä s manželským partnerom, ktorý je sprevádzaný pocitom smútku a straty nádeje.¹²

Uvedomovanie si dotyčného, že je ďaleko od iných ľudí, prináša intenzívny zážitok zložený z pocitov, nálad a emócií, oslabenie psychosomatického nastavenia. Intenzívna skúsenosť so samotou aj medzi inými ľuďmi (napr. v nemocnici) je tiež spojená s pocitom straty seba samého, straty schopnosti súhlasiť s ostatnými, najmä v situácii hrozacej smrti. Prežívanie fyzického a duševného utrpenia je umocnené nedostatkom plného porozumenia, a existenciálna osamelosť je spojená so skúsenosťou beznádeje, viny a sociálneho zanedbávania. Nevyliciteľná choroba nielen vyvoláva silné emócie, ale tiež posilňuje obrovský strach zo samoty.¹³

Samota v procese umierania môže mať rôzne dimenzie¹⁴:

- a) sociálna osamelosť: veľký pocit smútku, pocit straty účasti na sociálnych vzťahoch, zníženie zdravia, strata sociálnych rolí;

---

¹² Paweł BORYSZEWSKI, Postawa wobec czasu a myślenie o śmierci, in: Józef STALA (ed.), *Życie i śmierć. Wyzwania działalności charytatywnej*, Tarnów, 2012, 287-316; Teresa ZBYRAD, Instytucjonalizacja śmierci jako przejaw kontroli społecznej nad ciałem chorym, niepełnosprawnym, starym, in: Józef STALA (ed.), *Życie i śmierć, Wyzwania działalności charytatywnej*, Tarnów, 2012, 329-340.

¹³ Paula M. KARNICK, Feeling lonely: Theoretical perspectives, in: *Nursing Science Quarterly*, (2005), 7–12.

¹⁴ E.J. ETTEMA – L.D. DERKSEN - E. Van LEEUWEN, Existential loneliness and end-of-life care: A systematic review, in: *Theoretical Medicine and Bioethics*, 31 (2010/2), 141–169.

- b) emocionálna osamelosť: pocit osamelosti napriek prítomnosti druhých, najmä najbližšej rodiny, je spojený s ťažkosťami pri vyjadrovaní vlastných emócií tvárou v tvár hroziacej smrti a s pocitom neschopnosti blízkych vžívať sa do emócií zomierajúceho;
- c) Existenčná osamelosť: prejavuje sa v ťažkom prijímaní pocitu prázdnoty a straty; túži, ale jeho túžby sú dôsledkom vlastného vedomia, oddeleného od ostatných.

Počas skúseností s nevyliciteľnou chorobou sa zvyšuje strach z toho, že človek zmizne z tváre zeme, strach zo zabudnutia všetkými, z opustenia, zo vzdialovania sa iných ľudí od neho. Nemocní zažívajú existenčnú osamelosť, pocity odcudzenia, smútok, strach, ktorý je odrazom pocitov izolácie, dokonca aj keď sú iní v jeho fyzickej blízkosti.¹⁵

V situácii osamelosti a pocitu opustenia človeka zostáva jeho podporou Pán z Nazaretu, ktorý sám v pozemskom živote zažil výsmech, odmietnutie, osamelosť, izoláciu, bolesť a utrpenie. Ježiš Kristus v posledných hodinách pred svojou agóniou a smrťou, napriek existenciálnej a sociálnej osamelosti, podporoval svojich učeníkov, keď im povedal: "Nech sa vaše srdce nebojí!"¹⁶. Aj keď budete svedkami poníženia svojho Pána a jeho smrti na kríži, nebojte sa! - Bolesť, utrpenie, a dokonca ani smrť nie je koniec života človeka. Jeho osvecujúci dotyk sa dokáže dotknúť a zmeniť naše vnímanie zla a utrpenia vyplývajúceho z koreňov zla, vrátane súčasného postmoderného zla a utrpenia typického pre 21. storočie. Pápež Jan Paweł II¹⁷ sa k tejto téme vyjadril v nasledovných myšlienkach: „Keď hovoríme, že Kristus sa svojím poslaním dotýka zla v jeho samotných základoch, máme na mysli nielen zlo a konečný posmrtný život („aby človek nezahynul, ale mal večný život“ Jn 3,16), ale tiež - aspoň nepriamo - zlo a utrpenie v jeho časovej a historickej dimenzii. Súvisí s hriechom a smrťou. A hoci by ľudské utrpenie malo byť v dôsledku konkrétnych hriechov posudzované s veľkou opatrnosťou (ukazuje to príklad spravodlivého Jóna), nemožno ho oddeliť od prvotného hriechu, od toho, čo sv. Ján nazýva „hriechom sveta“... Rovnako sa to týka aj smrti. Ľudia často očakávajú smrť ako vyslobodenie z utrpenia tohto života. Zároveň nemožno prehliadnuť, že v nej ide akoby o konečnú syntézu deštruktívnej činnosti hriechu ako v ľudskom tele, tak aj v ľudskej psychike. Smrť však predovšetkým prináša so sebou rozpad celej psychosomatickej zložky osobnosti človeka. Duša je

¹⁵ Susan STRANG – Peter STRANG P. – Britt-Marie TERNSTEDT, Spiritual needs as defined by Swedish nursing staff, in: *Journal of Clinical Nursing*, 11 (2002), 48–57.

¹⁶ Jn 14,27.

¹⁷ Voľný preklad z poľského textu: JAN PAWEŁ II, *List apostolski Salvifici Doloris*, č. 15.

odlúčená od tElzbieta a žije mimo neho, zatiaľ čo telo podlieha postupnému rozkladu v súlade s Božími slovami, ktoré boli vyslovené po hriechu, ktorého sa človek dopustil na začiatku svojej histórie tu na zemi: „Ste prach a do prachu sa vrátite.“ Smrť nie je utrpením v časovom zmysle slova, aj keď je trochu za hranicou všetkého utrpenia - zároveň je zlo, ktoré v nej prežíva človek, definitívne a syntetické. Svojím spásonosným činom jednorodený Syn oslobodzuje človeka od hriechu a smrti. V prvom rade odstraňuje z dejín ľudstva nadvládu hriechu, ktorá sa zakorenila pod vplyvom zlého ducha, počnúc pôvodným hriechom, a dáva človeku možnosť žiť v posväcujúcej milosti. Boží Syn vďaka svojmu víťazstvu nad hriechom tiež odstraňuje vládu smrti a svojím zmŕtvychvstaním dáva nádej budúeho vzkriesenia tiel. Toto jeho dielo je podstatnou podmienkou pre ‘večný život’, to znamená konečné šťastie človeka v zjednotení s Bohom, čo pre zachránených znamená úplné vylúčenie utrpenia z eschatologického hľadiska. V dôsledku Kristovej obete žije človek na zemi s nádejou na večný život a svätosť. A hoci toto prekonanie hriechu a smrti Kristom vďaka jeho smrti na kríži a vzkrieseniu neodstraňuje dočasné utrpenie z ľudského života, napriek tomu vrhá nové svetlo na každé utrpenie. Je to svetlo spásy. Je to svetlo evanjelia, svetlo dobrej správy. V centre tohto svetla je pravda, ktorú nachádzame v rozhovore Ježiša s Nikodémom: „Boh tak miloval svet, že dal svojho jednorodeného Syna, aby nik, kto verí v neho, nezahynul, ale mal večný život” (Jn 3,16). Táto pravda mení od základu pohľad na históriu človeka a jeho situáciu tu na zemi – na jeho hriech, ktorý sa zakorenil v ľudských dejinách ako ľudské dedičstvo postoja proti Bohu a zároveň ako súhrn nesčítateľného množstva osobných hriechov. Boh Otec dal za tento hriech svojho jediného milovaného Syna – prečo? Lebo miloval ľudstvo, čo znamená, že stále miluje ... Táto jeho milostivá láska prekonáva všetky prekážky a Boh Otec posiElzbieta svojho Syna, aby sa dotkol samotných koreňov ľudského zla a ukázal na svoj pohľad na utrpenie človeka.

Ľudské utrpenie spojené s bolesťou pri odchádzaní z tohto sveta je rozmanité a viacrozmerné, pretože každý človek zažíva utrpenie rôzneho druhu. Ľudské utrpenie je viac ako vzťah k chorobám a bolesti, je hlbšie spojené so samotnou podstatou ľudskosti. Nemám na mysli len utrpenia fyzického a duševného charakteru, na ktoré často doposiaľ nejestvujú efektívne liečebné metódy. Chcem pripomenúť predovšetkým duchovný rozmer utrpenia, na ktorý sa často zabúda. Je tiež potrebné mať na pamäti rozdiel medzi fyzickým utrpením a utrpením morálnym, či duchovným. Toto rozlíšenie je založené na dvojakej dimenzii človeka – tele a duchu, pričom oboje môžu prežívať utrpenie.

Fyzické utrpenie nastáva, keď ľudské telo akýmkoľvek spôsobom bolí, zatiaľ čo morálne / duchovné utrpenie zostáva bolesťou duše. Je to bolesť duchovnej povahy, nie len 'duševný' (psychický) rozmer bolesti. Rozsah a mnohostranný charakter morálneho utrpenia určite nie je menší než rozsah fyzického utrpenia a zároveň sa zdá, že je menej často identifikovaný a zriedkavejšie pastorálne riešený.¹⁸ V situácii prežívania fyzického a duchovného utrpenia človek potrebuje nielen fyzickú podporu súvisiacu s elimináciou bolesti v tele, ale aj duševnú a duchovnú podporu, pretože hlboké prežívanie vlastných chýb a hriechov často vedie k veľkej úzkosti, o ktorú sa túži podeliť s iným človekom. V praxi latinskej civilizácie čerpajúcej z kresťanstva sa malo dbať na to, aby nemocnice mali kaplánov, ktorí by trpiacej a zomierajúcej osobe dávali na jednej strane príležitosť hovoriť a vyjadrovať svoje skúsenosti a na druhej strane možnosť zmierenia s Bohom.¹⁹

Z teologického hľadiska, skrze obetný akt Ježiša Krista, žije človek na zemi s nádejou na budúci život. Pravda o Božej láske k človeku úplne mení ľudský život, pretože Boh Otec miloval a stále miluje každého človeka prostredníctvom svojho Syna láskou, ktorá sa dotýka koreňov ľudského zla. Ježiš Kristus prijal utrpenie každého človeka, takže žiaden trpiaci človek už nie je sám, ale môže byť spojený s Jeho utrpením. Ježišovo vzkriesenie odhaľuje slávu, ktorá bola predtým zatienená krížom utrpenia. Z tohto dôvodu sú účastníci Kristovho utrpenia tiež povolani podeliť sa o Jeho slávu skrze ich utrpenie. Pavol pripomenul toto: "Ale ak sme deti, sme aj dedičia, Boží dedičia a Kristovi spoludedičia, aby sme, ak spolu trpíme, boli spolu aj oslávení. Usudzujem totiž, že utrpenia terajšieho času sa nedajú ani porovnať s budúcou slávou, ktorá sa má na nás zjaviť."²⁰ Vo svojom Liste Korintským vyhlásil: "Veď toto naše terajšie ľahké súženie nám získa nesmierne bohatstvo večnej slávy, keďže nehľadáme na viditeľné, ale na neviditeľné; lebo viditeľné je dočasné, neviditeľné však večné."²¹

---

¹⁸ JAN PAWEŁ II, *List apostolski Salvifici Doloris*, č. 5.

¹⁹ Elzbieta OSEWSKA, *Wartość życia i cierpienia osoby starszej w perspektywie pedagogiczno teologicznej*, in: Józef STALA - Noemi BRAVENÁ (eds.), *Człowiek wobec bólu, cierpienia i śmierci*, Kraków, 2013, 11-22.

²⁰ Rim 8,17-18.

²¹ 2Kor 4,17-18; Jan PAWEŁ II, *List apostolski Salvifici Doloris*, č. 22.

Záver

Aby človek mohol zistiť spásonosný význam utrpenia, potrebuje obrátenie, ktoré mu umožní vidieť spojenie ľudského utrpenia s utrpením Ježiša Krista. Je to Ježiš Kristus, ktorý sám zažil všetko utrpenie a zároveň porazil svojho nepriateľa, ktorý otvára nový pohľad na utrpenie človeku, ktorý sa k nemu obracia. V minulosti ľudia skôr vnímali, že práve cez utrpenie sú ľudia silnejšie ťahaní blížť sa ku Ježišovi Kristovi. A hoci fyzické aj duchovné utrpenie je skúsenosťou zla, Ježiš Kristus ho zmenil na cestu spásy ... Prechod od utrpenia k jednote s Ježišom Kristom nie je jednoduchý, pretože keď človek zažíva bolesť a utrpenie, pýta sa na jeho význam - seba, ostatných aj samotného Boha. Preto často trvá dlho, kým dostanete odpoveď na túto otázku. Preto človek nenájde zmysel utrpenia na úrovni ľudských odpovedí, ale len na úrovni identifikovania sa s utrpením Ježiša Krista.²²

Použitá literatúra

- BORYSZEWSKI, Paweł, Postawa wobec czasu a myślenie o śmierci, in: Jozef STALA (ed.), *Życie i śmierć. Wyzwania działalności charytatywnej*, Tarnów, 2012, 287-316.
- ETTEMA, E.J. – DERKSEN, L.D. – LEEUWEN, E. Van, Existential loneliness and end-of-life care: A systematic review, in: *Theoretical Medicine and Bioethics*, 31 (2010/2), 141–169.
- JAN PAWEŁ II, *List apostolski Salvifici Doloris*, 11 29/II (1984), dostupné na internete [17.09.2020]: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/salvifici.html.
- JAN PAWEŁ II, List do Rodzin Gratissimum sane, 2 II (1994), in: *Listy pasterskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków, 1997, 247-327.
- KARNICK, Paula M., Feeling lonely: Theoretical perspectives, in: *Nursing Science Quarterly*, (2005), 7–12.
- KRĄPIEC, Mieczysław, Metafizyka – ogólna teoria rzeczywistości, in: M. KRĄPIEC - S. KAMIŃSKI - Z. ZDYBICKA - P. JAROSZYŃSKI (eds.), *Wprowadzenie do filozofii*, Lublin, 1992.
- OSEWSKA, Elzbieta, Od katakumb do wirtualnych cmentarzy. Postrzeganie śmierci w chrześcijańskiej starożytności i współcześnie, in: Józef STALA

---

²² JAN PAWEŁ II, *List apostolski Salvifici Doloris*, č. 25-26.

- (ed.), *Człowiek chory i umierający. Możliwości wsparcia i formy pomocy*, Kraków, 2014, 23-34.
- OSEWSKA, Elzbieta, Religious Education as Accompanying: from Superficiality to Spirituality to Personal Acquaintance with God Incarnate, in: *The Person and the Challenges*, 6/ (2016), 21-34.
- OSEWSKA, Elzbieta, Value education in the Polish family, in: Józef STALA (ed.), *Strengthening Families*, Garmaz, Kraków, 2016, 303-316.
- OSEWSKA, Elzbieta, Wartość życia i cierpienia osoby starszej w perspektywie pedagogiczno-teologicznej, in: Józef STALA - Noemi BRAVENÁ (eds.), *Człowiek wobec bólu, cierpienia i śmierci*, Kraków, 2013, 11-22.
- RYNIO, Alina, Cierpienie jako element integralnego wychowania w nauczaniu Jana Pawła II, in: Józef STALA, *Życie i śmierć. Wyzwania działalności charytatywnej*, Tarnów, 2012, 159-169.
- STALA, Józef, Osoba starsza a sens życia, in: Józef STALA - Noemi BRAVENÁ (eds.), *Człowiek wobec bólu, cierpienia i śmierci*, Kraków 2013, 23-34.
- STALA, Józef, Zmiany poglądów Polaków na temat umierania i śmierci jako wyzwanie pastoralne Kościoła w Polsce w XXI wieku, in: Józef STALA, *Człowiek chory i umierający. Możliwości wsparcia i formy pomocy*, Kraków, 2014, 81-97.
- STRANG, Susan – STRANG, Peter – TERNESTEDT, B. M., Spiritual needs as defined by Swedish nursing staff, in: *Journal of Clinical Nursing*, 11 (2002), 48–57.
- WALESZCZUK, Z., Ars moriendi dzisiaj jako problem tożsamości, in: Józef STALA (ed.), *Człowiek chory i umierający. Możliwości wsparcia i formy pomocy*, Kraków, 2014, 35-48.
- ZBYRAD, Teresa, Instytucjonalizacja śmierci jako przejaw kontroli społecznej nad ciałem chorym, niepełnosprawnym, starym, in: Józef STALA (ed.), *Życie i śmierć, Wyzwania działalności charytatywnej*, Tarnów, 2012, 329-340.

prof. dr hab. Józef STALA, PhD.

Náboženská výchova v rodině z pohledu současné náboženské pedagogiky

Noemi BRAVENÁ

Abstrakt

Článek reflektuje specifika náboženské výchovy v rodině a vyvozuje závěry pro katechety a náboženské pedagogiky. Je reflektován pojem současná rodina a svět dítěte a výzvy pro náboženskou výchovu. Na konkrétních ukázkách z rozhovorů s dětmi jsou představeny nové problematiky náboženské pedagogiky (porozumění dětským výrokům, hybridní myšlení, slučování křesťanské a každodenní reality dítěte aj.).

Klíčová slova: náboženská výchova, dítě, řeč, výrok, hybridní myšlení, náboženský jazyk jako cizí jazyk

Abstract

The article deals with the specifics of religious education in the family and draws conclusions for catechists and teachers of religion. The concept of the current family and the world of the child and the challenges of religious education are discussed. New problems of religious education (for example, understanding children's statements, hybrid thinking, a combination of the child's Christian and everyday realities) are presented on specific examples from interviews with children.

Keywords: religious education, child, statement, hybrid thinking, religious languages as foreign language

Na základě vlastních nebo zprostředkovaných zkušeností si utváříme konkrétní představu o tom, jak náboženská výchova v rodině může probíhat.²³ Setkáme-li se při katechezi nebo náboženské výuce s dětmi, jsme svědky určitého stavu

---

²³ Tento příspěvek vznikl v rámci řešení projektu PRVOUK P01 a PROGRES Q01: „Teologie jako způsob interpretace historie, tradic a současné společnosti“ na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Text článku vyšel v církevním sborníku, který není zařazen do žádné vědecké databáze, nicméně tento text obsahuje původní výzkum. Viz Noemi BRAVENÁ, Náboženská výchova v rodině a svět dítěte, in: Mariusz KUZNIAR - Tereza MYSLILOVÁ, *Rodina a její role v náboženské výchově, X. celostátní katechetický kongres Třešť 26. - 29. 10.2016*, Praha, ČBK, 2017, 125-138.

dlouhodobého procesu všeobecné i náboženské socializace, která je pro každé dítě specifická. Nemáme před sebou dítě jen s konkrétním biologickým nebo duchovním věkem, ale máme před sebou v jednom dítěti celý svět složený z myšlení, jednání, předporozumění, naučených rituálů a sebepojetí konkrétního dítěte.

Současná rodina

Často slyšíme, že náboženská výchova v rodině je důležitá. Rodiče jsou prvními vychovateli²⁴ a kněží, katecheti nebo náboženští pedagogové často u rodičů ze svého sboru (farnosti) předpokládají, že s dítětem rodiče o víře „nějak“ hovoří, a proto dítě základní informace má. Když ještě použije správná „církevní slova“, proč by to neznalo! Toto je jeden z chybných předpokladů všech dospělých. Zeptáme-li se studenta na vysoké škole, co znamená být věřící, většinou řekne: „věřit v Boha“. Ale v Boha věří kde kdo. Nejdůležitější sdělení křesťanského kérymatu dokáže z těchto studentů říct málokdo.

Dá se předpokládat, že se v každé věřící rodině verbalizují transcendentní obsahy a prožívá určitým způsobem spiritualita. Víme však také, že výzkumně je toto téma zcela nové.²⁵ Velmi často se v praxi předpokládá, že děti mají být především ve sborech nábožensky vedeny, ale že není zase až tak podstatné s jakými znalostmi a z jakého prostředí ke katechetům a náboženským pedagogům přicházejí. Současná světová náboženská pedagogika upozorňuje na fakt, že svět dítěte je velmi pestrý a že každé dítě má určitě prekoncepty (první představy) o pojmech, které si vytváří spolu s osvojováním mateřského jazyka a v rodině. Poznávat lépe rodiny ve sboru proto znamená lépe poznávat i dítě, které je nábožensky vzděláváno.

Jak ukazují rozhovory s rodiči, cítí se ve své výchovné činnosti často osamoceni. Tyto pocity může způsobovat několik skutečností:

- nedostatek znalostí: neumí adekvátně dítěti odpovědět na otázku, která se týká křesťanství;
- podceňování svých schopností: myslí si, že neumí dítěti adekvátně odpovědět;

---

²⁴ *Gravissimum educationis* (1965), čl. 3, 535, in: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Praha, 1994.

²⁵ Noemi BRAVENÁ, *Theologische Gespräche in der Familie*, in: Thomas SCHLAG - Hanna ROOSE - Gerhard BÜTTNER, *„Was ist für dich der Sinn?“: Kommunikation des Evangeliums mit Kindern und Jugendlichen*, Jahrbuch für Kinder- und Jugendtheologie, sv. 1, Stuttgart, Calwer Verlag, 2018, 78-91.

- chybějící pohotová reakce: např. na konkrétní slovní obrat dítěte (často použijí záchrannou větu: to se neříká nebo v toto nevěříme, protože jsme křesťané atd.);
- strach z toho, co vyslovují nahlas: sami možná poprvé slyší, jak jejich vlastní hlas o něčem hovoří a znejišťuje je to, často si myslí: „říkám to dobře?“, „co to vlastně říkám?“, „chtěl jsem to říci jinak, ale jak?;
- nedostatek podpůrných materiálů pro starší věkové skupiny: rádi by se s dítětem bavili o něčem konkrétním za pomoci didaktického materiálu, příp. často neví, co by ještě dalšího mohli dítěti zprostředkovat;
- dostatek podpůrných materiálů u mladší věkové skupiny: nejsou vedeni k tomu, jak materiály vybírat s ohledem na své děti;

Současná česká věřící rodina trpí jako každá jiná rodina nedostatkem času, nicméně je-li pro ni prioritou náboženská výchova dítěte, chce to činit zodpovědně. Co mohou katecheti nabízet ve svých sborech (farnostech)?

- Zjišťovat konkrétní podněty z praxe: vést rodiče k tomu, aby sami verbalizovali, co jim činí ve výchově jejich dětí problémy (ptát se jich, iniciovat setkání, dát možnost anonymnímu sdělení – např. vhozením podnětu na konkrétním místě, vytvořit diskuzní skupinu na facebooku apod.).
- Iniciovat odborná setkání na konkrétní podněty z praxe: ve spolupráci s místním kazatelem (duchovním) oslovit křesťanská centra, katechetická střediska, teologické fakulty, jednotlivé odborníky.

Dítě a náboženská výchova

Rodič

V každé věřící rodině se rodiče s větší či menší úspěšností pokouší o rozhovory s dětmi, v rámci kterých jim zprostředkovávají evangelium, vysvětlují svůj osobní vztah k Bohu a ukazují smysl křesťanské víry. Ale jak to vlastně začíná? Když se dítě narodí, nadšení střídá nevyspání a obavy z rodičovské role. Když rodič poprvé vysloví před dítětem něco, co má spojitost s vírou, uvědomí si – „tak už je to tady“ (možnost doprovázet své dítě v této oblasti, konečně mu povědět, co pro nás Pán Bůh a chození do církve znamená). Zároveň jej však napadnou i otázky, zda toho bude schopen a zda dítěti nějak neublíží. Rodiče cítí za tento rozvoj dítěte zodpovědnost a nadšeně přijímají, když dítě použije slova jako Bůh, besídka, mše, Noe apod. Mnozí kupují dětem převyprávěné biblické příběhy, misálky, zpěvníčky s písněmi, vodí je do církve, i na výuku náboženství. Po nástupu do školy se někteří zajímají o předmět náboženská

výchova a posílají je na křesťanské tábory. Zodpovědný rodič vyhledává podněty a příležitosti, o kterých je přesvědčen, že mohou dítěti ve věcech víry pomoci.

Má-li dítě otázky, dává si na odpovědích rodič záležet, protože v těchto chvílích vidí výchovnou příležitost, kterou nechce promarnit. Rodič v některých situacích postupuje spontánně a je také sám sebou mnohdy překvapen, co je schopen formulovat nahlas. Nadšení klesá přímo úměrně věku dítěte, protože rodič zjišťuje, jak nelehce se určité skutečnosti nejen vyslovují, ale i formulují. Mnohdy si řekne: „no, to jsem to tomu našemu potomkovi asi dobře nevysvětlil“. Také se mnohdy ptá sám sebe: „když to říkám, proč mi to dítě nerozumí a proč se ptá na to, co je jasné“ a „proč problematizuje to, kde problém není“? Tyto a podobné otázky odráží fakt, že rodiče nejsou zvyklí o otázkách, které trápí děti, hovořit a modifikovat je podle věku a znalostí dítěte, ale vybírají informace podle svého vlastního přesvědčení. Zde se ukazuje, že máme co do činění se složitějším výchovným fenoménem, než jsme si možná mysleli.²⁶

U předškolních a mladších školních dětí si rodič vystačí se svými znalostmi a dovednostmi, u starších dětí může propadnout zoufalství: „jak dítěti vysvětlit Boží trojici, lidství a božství Ježíše Krista“ apod.? Dospělý si při objasňování složitějších témat vypomáhá svou vlastní představou o těchto problematikách, které vysvětluje svým vlastním pojmoslovím. Pochybuje o sobě, ale nemá na výběr – didaktický materiál pro starší děti je nedostatečný, kazatel (duchovní) nebo katechetka je daleko a dítě ho přece v konkrétní chvíli vybízí k odpovědi – nemůže mlčet!

Všichni bychom si měli položit otázku, zda se dostatečně rodin ptáme, co ve výchově svých dětí postrádají a kde by rodiny přivítaly pomoc. Časová vytíženost nedovolí účastnit se pravidelných setkání, není však možné iniciovat kreativní odpoledne rodičů s dětmi, při kterých spontánně tyto problematiky vyplynou? Často čekáme na vhodnou příležitost, ale není např. brigáda, ples, zájezd nebo opékání buřtů u ohně také vhodnou příležitostí?

Dítě

Když náš starší syn řekl poprvé slovo Bůh, byl to velmi zvláštní pocit. Bylo to jako by ho už dávno znal: „Mami, to přece Pán Bůh všechno umí!“ Pak ale zazněla věta „Pán Bůh je zajíc“ a úžas vystřídalo nepříjemné překvapení. „Jak jen tohle dítě vůbec může říct? Vždyť to nikdo z nás takhle neřikal“, napadlo mě. Když si začneme všimnout toho, jak se děti náboženské pojmy učí používat,

---

²⁶ Noemi BRAVENÁ, Dítě teologem. Nábožensko-pedagogická reflexe dětského prožívání transcendence, in: Mireia RYŠKOVÁ - Mlada MIKULCOVÁ, *Myšlení o transcendenci*, Praha, Mervart, 2013, 199.

uvidíme tuto dvoupólovost – „správné“ – „chybné“ použití. Tím, že si předškolní dítě hraje s mateřským jazykem, opakuje pojmy, vytváří nová slova a sousloví – učí se jazyk používat gramaticky, ale i významově. Je to jako s ostatními běžnými pojmy.²⁷ Rodič dítě opravuje gramaticky, ale zároveň mu zprostředkovává význam používaných pojmů. Důležité je, aby dítěti bylo vysvětleno, proč se něco používá a něco jiného nepoužívá. Ne ve smyslu zákazu: „tohle neříkej, to je ošklivé“, protože pak to významně bude opakovat s větším důrazem a při méně vhodných příležitostech, ale ve smyslu objasnění, proč je to jinak – např.: „Pán Bůh nemůže být zajíc, protože k zajíčkovi se nemůžeme modlit. Zajíčka můžeme vidět, Pána Boha však očima nevidíme, ale „vidí“ ho pouze naše srdíčko.“

Poznat svět dítěte rozhodně není jednoduché. Není to jen Pavlíček nebo Markétka od sousedů, ale je to bytost, která, když přijde na hodiny náboženství, má za sebou určitou cestu psychosociálního a spirituálního vývoje. Člověk, který se učil v rodinném kontextu, osvojil si české pojmy, rodinný styl, včetně řeči a používání náboženských pojmů. Každý, kdo pracuje s určitou věkovou skupinou dětí, by si o ní měl osvojit základní poznatky z vývojové psychologie, včetně spirituálního vývoje dítěte. Měl by se vzdělávat v nových katechetických a nábožensko-pedagogických přístupech, protože ty přináší nejen nová pochopení dětskému světu, ale i impulsy, jak s dítětem a jeho světem pracovat, ale i to, jak mu rozumět. Neznamená to, že musí katecheta umět všechno, ale že má být otevřený pro to, hledat porozumění pro každé dítě specificky, tj. i pro jeho specifické výroky a potřeby.

V jednom rozhovoru mi pětiletý chlapec řekl, že neví, jestli Bůh existuje a že třeba neexistuje. Věřící matka to slyšela a snažila se mi po rozhovoru vysvětlit, že dítě skutečně duchovně vedou. Kromě toho, že předškolní dítě nemá dostatečně vyvinuté formulační schopnosti, vyplynula z rozhovoru i další zjištění. Prarodič není věřící, a proto s dítětem hovoří jinak než jeho rodiče. Osamocený výrok dítěte matku překvapil. Dítě však během rozhovoru vícekrát vyjádřilo (v jiné souvislosti) přesvědčení o existenci Boha („umí stvořit člověka, zvířata“, „duše jde za Pánem Bohem po smrti“ apod.), které propojilo i s vírou v něj. Proč dítě jednou tvrdí, že Bůh neexistuje a současně tvrdí i to, že existuje a že se stará o konkrétní skutečnosti? Je to jednak vlivem dospělých – dvojí přístup v rodině, jednak se zde ukazuje to, že mladší dítě nemá problém slučovat paradoxní vyjádření. Zatímco dospělý si řekne, že buď něco existuje, nebo

---

²⁷ Více viz Noemi BRAVENÁ – Jakub PIVARČ, *Lidská řeč – její pochopení a interpretace dítětem*, in: Ján LIGUŠ a kol., *Prakticko-teologické aspekty mezilidské komunikace*, Sokolov, Flavia Viera, 2019, 151.

neexistuje, předškolní dítě a mladší školák může tyto výroky spojit nebo je může střídat. Dvoupólovost výroků patří k tomuto věku.²⁸

Rozhovor

V každé věřící rodině se odehrávají spontánní a cíleného rozhovory, v rámcich kterých se verbalizují transcendentní obsahy, vzniká porozumění nebo naopak nedorozumění mezi rodiči a dětmi.

a) Spontánní rozhovor během dne

Předávání náboženských obsahů se uskutečňuje v rozhovorech, které vznikají během dne, kdy děti samy pokládají nejrůznější otázky odrážející jejich představu o světě. Mladší děti se ptají: „Kde bydlí Bůh?“, „slyší nás Bůh?“, „proč Bůh stvořil pavouka?“, starší děti se ptají: „jak vypadá Bůh?“, „je Bůh spravedlivý?“, „jak může být současně tady i tam?“ apod. Zde rodič reaguje velmi rád, protože je na první pohled jasné, že se bude se svým potomkem bavit o něčem, co souvisí s vírou. Jak si ukážeme na základě následující ukázky, děti mnohdy začínají rozhovor o křesťanském tématu jinak, než si představujeme. Nelogická sdělení v rodičích mnohdy nevyvolají otázky, ale pomyslí si, že si dítě něco pro sebe zase povídá.²⁹

- T (4,5 let): Maminko, přál bych si, aby mě spapala ryba.
- M (matka): Proč?
- T: No, abych se někam podíval.
- M: To už by ses asi nikam nepodíval, to bys byl v jejím břichu!
- T: Ale ano, podíval, VÍŠ?

Dětský egocentrismus v tomto případě znamená, že si dítě myslí, že rodič přesně ví to, o čem mluví. Jenže, rodič mnohdy netuší, jaký podnět může mít dítě na mysli. I maminka z naší ukázky chvíli nevěděla, a pak si vzpomněla, že si před určitou dobou četli společně biblický příběh.

- M: Aha, ty jsi myslel, že se podíváš na jiné místo jako prorok Jonáš?
- T: Ano, tam byla TA velká ryba.

Z této ukázky vidíme, že reagovat na svět dítěte skutečně není mnohdy jednoduché a klade velké nároky na vnímavost rodiče. Možná, že mnoho z těchto podnětů zůstává během dne bez povšimnutí. Z ukázky je zřejmé, že

---

²⁸ Více viz Noemi BRAVENÁ, Theologische Gespräche in der Familie, in: Thomas SCHLAG - Hanna ROOSE - Gerhard BÜTTNER, „Was ist für dich der Sinn?“, *Kommunikation des Evangeliums mit Kindern und Jugendlichen*, Jahrbuch für Kinder- und Jugendtheologie, sv. 1, Stuttgart, Calwer Verlag, 2018, 87.

²⁹ K problematice dětského výroku o transcendentních obsazích více viz Noemi BRAVENÁ, Children and veiled transcendence, in: Mireia RYŠKOVÁ (ed.), *Seeking God's Face*, Praha, Karolinum, 2018, 290-291.

příběh dítě zaujal. Možná jinak než bychom si představovali. Když dítěti vyprávíme určitý příběh, nezapamatovává si všechno, ale určité motivy, které si v rámci dalšího čtení nebo vyprávění prohlubuje. Tyto motivy dítě artikuluje často v časovém odstupu a bez obsahové návaznosti, proto je pro rodiče na ně velmi těžké reagovat.

b) Cílené rozhovory o víře

Cílené rozhovory o víře probíhají v rodině buď na základě nějakého konkrétního podnětu, nebo v rámci uspávacího rituálu. Večerní³⁰ nebo u menších dětí odpolední uspávací rituál³¹ je dobou přechodu dítěte z aktivní činnosti ke spánku. Je vyplněn činnostmi, která má dítě na usínání připravit. Doba a průběh je v každé rodině specifický. Obsahuje nejen zpěv písní, čtení dětské literatury, Bible, modlitbu, ale večerní rituál navíc i rozhovor o proběhlém dni, společné hry, polštářovou bitvu atd.). Jak ukazuje Ch. Morgenthaler cílené rozhovory o víře před spaním nejsou pro rodiče tím nejpodstatnějšími.³² Tady asi každého čtenáře napadne, proč? Není to proto, že by rodiče nedostatečně doceňovali biblické příběhy nebo duchovní skutečnosti, je to proto, že večerní uspávací rituál slouží:

- ke společnému bytí – jeden z rodičů přichází pozdě z práce a je to jediná možnost, jak být s dětmi;
- něco se přes den odehrálo a zde je šance se k tomu ještě jednou vrátit (Ef 4,26: „Hněváte-li se, nehřešte. Nenechte nad svým hněvem zapadnout slunce.“);
- rekapituluje se den a řeší se praktické věci na druhý den.

I přes tyto priority rodičů vidíme něco velmi důležitého. To, co je součástí uspávacího rituálu je velmi důležité pro děti i rodiče, tj. je-li obsahem NĚCO z křesťanské lásky nebo byt' nepravdělně NĚCO z biblických příběhů – dítě to vnímá jako důležité. Tento spontánní jev víry v každodennosti je velmi zajímavý a ne všichni si uvědomují jeho hloubku. Každodenní problematiky volně přecházejí v duchovní a naopak. Mezi školkou, školou, naší radostí, starostí,

---

³⁰ Ch. MORGENTHALER jako první zkoumal uspávací rituál přímo v rodinách, více viz Christoph MORGENTHALER, *Abendrituale, Tradition und Innovation in jungen Familien*, Stuttgart, Kohlhammer, 2011.

³¹ Má výzkumná sonda ukázala, že musíme u menších dětí počítat i s odpoledním uspávacím rituálem, který má sice jinou podobou než ten večerní, ale je to doba v mnoha rodinách specificky ritualizovaná. Více viz Noemi BRAVENÁ, *Theologische Gespräche in der Familie*, in: Thomas SCHLAG - Hanna ROOSE - Gerhard BÜTTNER, „*Was ist für dich der Sinn?*“: *Kommunikation des Evangeliums mit Kindern und Jugendlichen*, Jahrbuch für Kinder- und Jugendtheologie, sv. 1, Stuttgart, Calwer Verlag, 2018, 78-91.

³² Christoph MORGENTHALER, *Abendrituale, Tradition und Innovation in jungen Familien*, Stuttgart, Kohlhammer, 2011, 129-130.

hněvem, obědy, sportem, pohádkou – u toho všeho je Bůh přítomen. Dítě nevnímá to, že pohádka trvá 15 minut a modlitba 2 minuty, biblický příběh trvá 5 minut a polštářová bitva 15 minut, objetí rodičem 20 sekund a slovo promiň 1 sekundu - všechno tvoří integrální součást, protože je to život a patří to k sobě – neexistuje jen TO profánní a jen TO duchovní, obojí tvoří jednotu. Je v tom určitá inspirace pro spolubytí, které se s věkem dětí vytrácí.

V rámci malé výzkumné sondy v rodinách rezultují zajímavé závěry pro katechety a náboženské pedagogy, které aplikují na prostředí mimo domov dítěte:

- Svět dítěte tvoří každodennost i duchovno, které jsou velmi úzce spojeny – proto jsou děti velmi vnímavé na to, když stojí tyto dvě skutečnosti v rozporu nebo, když se na každodennost zapomíná (dítě se potřebuje napít, odpočinout si atd.).
- Pro dítě je důležité, na jakém místě se odehrává náboženská výchova: dětský pokoj, postel rodičů nebo obývací pokoj znamená pro dítě pocit jistoty a bezpečí. Je místem, které si upravujeme tak, aby se nám líbilo. Jedna dívka odmítla chodit na výuku náboženství na faru (5 let), protože se jí to tam nelíbilo. Pocit jistoty a bezpečí byl částečně podpořen katechetou/tkou či učitelem/lkou, dítě však do tohoto pocitu zahrnuje i místo, kde se setkání odehrává. Má být přívětivé nejen pro dětské smysly³³, ale dítě v něm má zanechat nějakou svou stopu, aby to bylo „jeho“ místo. Neznamená to nutně pomalování stěn, ale např. výstava obrázků, společné koláže.
- Dítě je aktérem náboženské výchovy. Doma je zvyklé, volit si např. knížku, z které se bude číst nebo téma rozhovoru. To je v rámci katechetické přípravy již dané. Má však dítě jinou možnost být tvůrcem nebo spolutvůrcem? Kreslit, číst text, asistovat, něco vytvářet a hovořit? Dali jsme dětem někdy vybrat, o čem si chtějí příště povídat? Na takovou otázku nám zřejmě mladší dítě neodpoví, ale když mu ukážeme dva nebo tři obrázky s příběhem, řekne svou volbu.
- Předávání transcendentních obsahů u mladších dětí v rodině často připomíná chaos – probíhá více aktivit najednou, děti si prohlížejí obrázky, čtou s rodičem text, různě se „vrtí“ a vstupují do rozhovoru. Mimo domov dokáží soustředěně sedět, ale po čase také tato fáze „nepokoje“ přichází. Dítě si ze setkání neodnáší jen informace, blízkost Boží přítomnosti, ale i vnitřní pocit z celého setkání: bylo to příjemné nebo nepříjemně dlouhé? Všimáme-li si rodičů, a řada z nich to činí zcela

---

³³ Noemi BRAVENÁ, Specifika kázání pro dětské posluchače, in: Ján LIGUŠ - Tomáš BUTTA - Pavel KOLÁŘ a kol., *Studie z homiletiky: Kazatelství v kontextu tradice a přítomnosti*, Brno, L. Marek, 2014, 276.

spontánně, mírní rodinný „chaos“ rozdělováním pozornosti, a když zjistí, že dítě něco nebaví, nabídnou mu jiný podnět. Mladší dítě, které se nenudí, nezlobí. Jenže naše příprava na katechezi nebo výuku náboženství na papíru s touto variantou většinou nepočítá. Za léta praxe mohu říci, že toto je na náboženské výchově to nejtěžší – umět vyhodnocovat dětskou pozornost během setkání s dětmi a zařazovat nové podněty nebo aktivity podle jejich potřeb. Před setkáním s dětmi máme konkrétní plán, ale máme tam i sloupec „co kdyby... (děti zlobily)“? Mnohdy je to ohromný výkon – nezrealizovat to, co si katecheta nebo náboženský pedagog připraví (neodpovídá to věku dítěte, aktivity jsou složité, na otázky není žádná odezva...). Neznamená to krátit Boží poselství, ale učinit jej přitažlivým pro svět dítěte. Toto je největší výzva pro současnou náboženskou výchovu dětí, kde právě rodiny a jejich práce s dětmi může být velmi inspirativní.

Dvě aktuální problematiky náboženské výchovy

Nyní se zaměříme na dvě aktuální problematiky, které otevřela současná náboženská pedagogika. Čtenář zřejmě nenajde odpovědi, ale podněty z praxe a konkrétní otázky, které jsou s tím spojeny.

Jak se učíme náboženský jazyk?

Praxe ukazuje, že: křesťansky socializované děti nerozumí běžně používaným slovům i přesto, že je vyslovují. Jedná se např. o pojmy: spása, Spasitel, vzkříšení. Podívejme se na následující ukázkou z jednoho mého výzkumu:

V: Co pro vás znamená Pán Ježíš, děti?

CH (10 let): Že je Spasitel.

V: A co je Spasitel?

CH: hm.... To bych taky rád věděl.

První větší výzkum náboženských pojmů ukázal, že slovník katolického mládežníka v Německu obsahuje 5 nejpoužívanějších slov: Bůh, amen, Kristus, boží království, víra.³⁴ Ukazuje to na fakt, že máme-li děti lépe učit náboženský jazyk, musí se s tím začít již v předškolním věku.

Dítě se nejdříve učí náboženský jazyk spontánně jako součást mateřského jazyka za pomoci symbolů. Když dítě vidí v pohádce o Krtečkovi jeho sepnuté ruce, zavřené oči a v bublině přání auta – ztotožní to se slovem modlit se. Neumí-li toto slovo, použije např. amen (chlapec 2,5 let). Co to ukazuje? Dítě zřejmě při modlitbě pochopilo, že to, co dělá je modlitba

---

³⁴ Stefan ALTMAYER, *Fremdsprache Religion? Sprachempirische Studie im Kontext religiöser Bildung*, Stuttgart, Kohlhammer, 2011.

a ztotožnilo si to se slovem, které dokáže vyslovit: „Amen“. Když uvidělo stejná gesta v jiném kontextu, přiřadilo k tomu již osvojený náboženský pojem. Problém však je v tom, že dítě z naší ukázky neumí říci, proč to řeklo a rodič má dvě možnosti odpovědi: ano, on se modlí; ne, on se nemodlí. Tím dítěti řekne, zda i to, co vidí je tím, za co to dítě považuje. Následně dítě zpřesňuje jednotlivá slova, učí se slovní spojení a jednoduché věty.

- Proč se však hovoří o tom, že náboženský jazyk je ve skutečnosti odcizeným jazykem? Je to zřejmě proto, že náboženský jazyk se učíme spolu s rodným jazykem bez toho, aby se rozvíjel stejně jako ten rodný.³⁵
- Když je dítě malé a nezná nějaké české slovo, snažíme se mu ho vysvětlit. Problémem je, že dítě většinou neřekne, že nerozumí náboženskému pojmu, protože ono mu rozumí po svém. Dospělý však toto porozumění nezjišťuje a tím v dítěti utvrzuje chybné nebo velmi vágní pojetí.
- Když dítě začne hovořit v souvislých větách, chováme se přesně tak jako člověk hovořící na cizince: zrychlíme, nevysvětlujeme a předpokládáme porozumění. Kolikrát jsme v zahraničí příkyvovali a nevěděli jsme, o co se jedná? Každý z nás to zažil. Je-li náboženský jazyk odlišný od mateřského, jak na to poukazuje nejnovější vědecká diskuze, pak to zřejmě vyžaduje změnu našeho výchovného přístupu. Můžeme argumentovat tím, že když dítě vyrostе, tak to pochopí samo, protože my jsme to také nějak pochopili a uvěřili jsme. Podívejme se na to však z jiné perspektivy: Kolik dětí z věřících rodin opustí církev? Kolik dětí nemá o duchovní věci zájem po prvním sv. přijímání?

Jaké otázky z řečeného plynou pro ty, kterým záleží na dětech:

- Jak konkrétní dítě rozumí náboženským pojmům?
- Dítě se v rodině učí pojmy odtrženě od kontextu církevního společenství. Z toho plyne otázka, zda dítě rozumí pojmům např. v kontextu liturgie?
- Mnoho rodičů nezná některé obsahy pravd víry, což má vliv na děti: dětem neříká nic výraz Boží Trojice, hřích, Desatero, často si také myslí, že Duch Svatý je holubice. Otázkou je, jak můžeme tyto pojmy zprostředkovat dětem, aniž bychom je vysvětlovaly dalšími nesrozumitelnými slovy?
- Málo vedeme děti k rozvíjení symbolického myšlení.³⁶ Přesto je to právě symbol, který dítě používá dříve, než dokáže mluvit. Vysvětlujeme dětem symboly, s nimiž se běžně setkávají a hledáme s nimi nová

---

³⁵ Noemi BRAVENÁ, Children and veiled transcendence, in: Mireia RYŠKOVÁ (ed.), Seeking God's Face, Praha, Karolinum, 2018, 292.

³⁶ Ludmila MUCHOVÁ, Vyslovit nevyslovitelné. Didaktika uvádění do světa symbolů, Brno, CDK, 2005, 68-69.

symbolická vyjádření (jak lze nakreslit věřícího člověka, to, že si lidé odpustili apod.?)

Dva světy a přesto jeden

Přírodovědecký a náboženský svět tvoří naší realitu. Dospělý věřící člověk se s tímto faktem vyrovnává po svém. Dospělý člověk přijal, že věda nepodává důkaz existence Boha, protože ví, že Boha lze vnímat jiným způsobem. U dospělého nastalo něco, co sám možná ani nezaregistroval – sloučil si paradoxní výpovědi o světě do jednoho myšlenkového konceptu – ve smyslu: ve viditelném světě to nějak funguje, v neviditelném jiným způsobem. Sice všechno nechápe a nemá dostatečné odpovědi, ale naučil se na pomezí těchto dvou světů žít.

Předškolní dítě přistupuje k této koexistenci dvou světů jinak. Nedokonalé vnímání přírodních zákonů (dítě má problém se zákonem zachování množství, hmotnosti aj.) mu umožňuje bezproblémové vnímání paradoxů.³⁷ Na rozdíl od dospělého namaluje svou představu o světě tak, že na stejném nebi letí barevné letadlo a vedle něj ještě barevnější anděl. Ještě se bude divit, že to dospělý „nevidí“ také tak. U dítěte se tento způsob myšlení označuje pojmem „hybridní myšlení“.³⁸ Možná bychom o takovém dítěti řekli, „má zkreslený pohled na svět“. Ale má ho skutečně zkreslený? Filozof výchovy J. Michálek posadil malé dítě na práh platonské jeskyně, protože se dítě podle něj může podívat ven (vidět záblesky pravdy), ale výchovou je strháváno do říše stínů.³⁹ Je to jenom naše přání vidět takto děti, nebo ve své nedokonalosti vlastní něco dokonalého? Pro náboženskou výchovu z toho plyne jeden zajímavý závěr: pro předškolní dítě je Bůh bezproblémovou součástí světa jako celku. S rozvojem logických operací je tato specifická koexistence přírodovědeckého a náboženského světa zpřoblematizována a rozštěpena.

Z těchto zjištění plyne řada otázek, na které nemáme dosud odpovědi: tj. jak výchovně přistoupit k tomu, že starší děti dělí svět na dva a podle toho se i chovají (jiným způsobem v církvi a ve škole)? Jak zprostředkovat dítěti adekvátně věku, že je jen jeden svět, a to Bohem smířený svět (2Kor 5,19: „Neboť v Kristu Bůh usmířil svět se sebou. Nepočítá lidem jejich provinění a nám uložil zvěstovat toto smíření.“). To by mělo být velkou současnou výzvou, protože člověk nepotkává Boha „mimo tento svět“, ale uprostřed své

---

³⁷ Noemi BRAVENÁ, „*Nezabývej se jen sám sebou...*“. *Přesah a jeho význam pro socializaci a formování dítěte jako osobnosti*, Praha, UK PedF, 2016, 135-140.

³⁸ Gerhard BÜTTNER, Dieterich VEIT-JAKOBUS, *Entwicklungspsychologie in der Religionspädagogik*, Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 2013, 90.

³⁹ Jiří MICHÁLEK, *Topologie výchovy: místo výchovy v životě člověka*, Praha, OIKOYMENH, 1996, 66.

každodennosti. To neznamená směřování Boha se světem, ale nazření jeho působení ve světě: „skutečná křesťanská víra není něco, co bylo přidáno k životu, ale je to cosi, co se týká lidského života přímo v jeho centru“.⁴⁰

Rozhovor o Bohu

Abychom nekončili pouze otázkami, podívejme se na to, jak ke slučování paradoxů přistupujeme ve věcech víry. Jsou to mnohdy velmi spontánní dialogy, které ukazují něco naprosto jedinečného. Ukážeme si to na rozhovoru otce s předškolní chlapcem (4 roky), který proběhl nad textem z knížky pro děti od anglické spisovatelky Elizabeth Liddle. Knížka se jmenuje Pip a začátek nebe („Pip and the adge of heaven“) a vypráví o chlapci jménem Pip, který si sám pokládá otázky a hledá na ně odpověď. Knížka vede děti k tomu, že viditelný svět je světem, kde bydlí Bůh. Otec v následující ukázce začíná rozhovor myšlenkou, která je vyslovena v závěru knížky, tj. že Bůh je: 1) tam, kde jej lidé mají rádi a za 2) kde jsou lidé, které má rád Bůh. Na tomto místě začíná nebe.

- T: Žije Pán Bůh tam, kde začíná nebe (mezi námi - NB)? Co si myslíš?
- M: Že ne.
- T: Kde žije?
- M: Pán Bůh žije v nebi, ale nevidíme ho.
- T: Kde je to nebe?
- M: Za oblohou.
- T: Za oblohou? Myslíš, že až tak daleko je Pán Bůh? Tak, proč, když se k němu modlíme, tak nás slyší?
- M: No proto, že on je v našem srdíčku.
- T: Aha, ale naše srdíčko není za oblohou.
- M: On nás může uslyšet, i přesto, že naše srdíčko není za oblohou. Tak i tak nás může slyšet.
- T: Tak on může být za oblohou i v našem srdíčku?
- M: mh (ano).

V rozhovoru vidíme myšlenkový posun dítěte. Dítě na vstupní otázku odpovídá: Bůh je v nebi (za oblohou) a není na zemi. Rodič vede dítě k tomu, že přece Bůh musí být i nějakým způsobem na zemi, protože se k němu modlíme. Dítě samo našlo odpověď, že Bůh je nejen za oblohou, ale i v našem srdci a na tomto spojení dvou světů – nehmotného a hmotného si trvá. I přesto, že to nedokáže vysvětlit, vidíme, jak jedna otázka rodiče dovedla dítě k pozměnění náhledu na to, kde žije Bůh, tj. že to není jenom mimo svět člověka. V závěru dítě zastává jiné tvrzení než na začátku rozhovoru: Bůh je v nebi (za oblohou) a zároveň i na zemi (v našem srdci). Tím by rozhovor mohl končit a všichni by

---

⁴⁰ Aleš OPATRŇÝ, *Bůh a všední život*, in: <http://www.pastorace.cz/Knihovna/06-Uvaha-V-Buh-a-vsedni-zivot.html>. (6. 10. 2016).

byli spokojení. Rodič však jde ještě dál v tomto rozhovoru a vede dítě k nazření určitého paradoxu: Bůh je v nebi i v našem srdci, ale zároveň může být v nebi a nebýt v našem srdci. Podívejme se, jak rozhovor pokračuje dále:

T: Když zlobíme... „Pán Bůh se možná tady musí jít někam schovat, tam do toho nebe za mraky.... Nechce se dívat na to, jak se lidé hněvají a jak si dělají naschvály, víš?

Věta, kterou rodič řekl zcela spontánně a více ji nerozvedl, má skrytou paradoxní otázku – jak může Bůh být i nebýt v lidském srdci? Proč platí, že Bůh je v nebi, ale pouze za určitých okolností v srdci člověka? Rodič chtěl svým konstatováním dítěti poukázat na to, že Bůh není automaticky v srdci člověka, ale že je to člověk, který Bohu své srdce otvírá a snaží se v životě uskutečňovat to, co se líbí Bohu: „Blaze těm, kdo mají čisté srdce, neboť oni uvidí Boha.“ (Mt 5,8).

Z rozboru ukázky vidíme, že někteří rodiče spontánně vedou děti k chápání paradoxů v rozhovoru o Bohu. Možná, že sami můžeme začít vnímat, jaké paradoxy díky víře nejen přijímáme, ale vidíme v nich hluboký smysl.⁴¹

Závěr

Výchova dítěte v rodině není jen záležitostí rodičů, nýbrž celého církevního společenství, které nese díl zodpovědnosti za každé dítě ve sboru. Z té plynou např. tyto podněty:

- poznávat více rodiny a kontext jejich výchovy;
- poznávat svět dětí i je samotné, tj. hovořit s nimi;
- nechat rodiny i děti hodnotit nás samotné a učit se z jejich podnětů;
- učit děti (možná i rodiče) lepšímu porozumění náboženských pojmů – vést dialogy, nacházet paralely, vést k prožitku, k symbolice;
- podílet se na tvorbě didaktických materiálů (jiné jsou děti ve městech, jiné na venkově, jiné jsou děti s poruchami chování atd.);
- začít diskuzi o tom, že existuje pouze jeden svět, jehož Pánem je Bůh;
- vést děti k víře v osobního Boha, protože on je tím, kdo působí v našem srdci a uschopňuje nás k přijetí paradoxů v teologii i na pomezí dvou světů (přírodovědného i náboženského).

---

⁴¹ K designu celého výzkumu viz Noemi BRAVENÁ, Theologische Gespräche in der Familie, in: Thomas SCHLAG - Hanna ROOSE - Gerhard BÜTTNER, „Was ist für dich der Sinn?“, *Kommunikation des Evangeliums mit Kindern und Jugendlichen*, Jahrbuch für Kinder- und Jugendtheologie, sv. 1, Stuttgart, Calwer Verlag, 2018, 80.

Použitá literatura

- ALTMAYER, Stefan, *Fremdsprache Religion? Sprachempirische Studie im Kontext religiöser Bildung*, Stuttgart, Kohlhammer, 2011.
- BRAVENÁ, Noemi, „*Nezabývej se jen sám sebou...*“. *Přesah a jeho význam pro socializaci a formování dítěte jako osobnosti*, Praha, UK PedF, 2016.
- BRAVENÁ, Noemi, Dítě teologem. Nábožensko-pedagogická reflexe dětského prožívání transcendence, in: Mireia RYŠKOVÁ - Mlada MIKULCOVÁ, *Myšlení o transcendenci*, Praha, Mervart, 2013, 199-220.
- BRAVENÁ, Noemi, Children and veiled transcendence, in: Mireia RYŠKOVÁ (ed.), *Seeking God's Face*, Praha, Karolinum, 2018, 290-304.
- BRAVENÁ, Noemi, Náboženská výchova v rodině a svět dítěte, in: Mariusz KUZNIAR - Tereza MYSLILOVÁ, *Rodina a její role v náboženské výchově, X. celostátní katechetický kongres Třešť 26. - 29. 10.2016*, Praha, ČBK, 2017, 125-138.
- BRAVENÁ, Noemi, Specifika kázání pro dětské posluchače, in: Ján LIGUŠ - Tomáš BUTTA - Pavel KOLÁŘ, a kol., *Studie z homiletiky: Kazatelství v kontextu tradice a přítomnosti*, Brno, L. Marek, 2014, 269-284.
- BRAVENÁ, Noemi, Theologische Gespräche in der Familie, in: Thomas SCHLAG - Hanna ROOSE - Gerhard BÜTTNER, „*Was ist für dich der Sinn?*“: *Kommunikation des Evangeliums mit Kindern und Jugendlichen*, Jahrbuch für Kinder- und Jugendtheologie, sv. 1, Stuttgart, Calwer Verlag, 2018, 78-91.
- BRAVENÁ, Noemi, PIVARČ, Jakub, Lidská řeč – její pochopení a interpretace dítětem, in: Ján LIGUŠ a kol., *Prakticko-teologické aspekty mezilidské komunikace*, Sokolov, Flavia Viera, 2019, 149-157.
- BÜTTNER, Gerhard, VEIT-JAKOBUS, Dieterich, *Entwicklungspsychologie in der Religionspädagogik*, Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 2013.
- Gravissimum educationis* (1965), čl. 3, 535, in: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Praha, 1994.
- MICHÁLEK, Jiří, *Topologie výchovy: místo výchovy v životě člověka*, Praha, OIKOYMENH, 1996.
- MORGENTHALER, Christoph, *Abendrituale, Tradition und Innovation in jungen Familien*, Stuttgart, Kohlhammer, 2011.
- MUCHOVÁ, Ludmila, *Vyslovit nevyslovitelné. Didaktika uvádění do světa symbolů*, Brno, CDK, 2005.

OPATRŇÝ, Aleř, *Bůh a všední život*, in: <http://www.pastorace.cz/Knihovna/06-Uvaha-V-Buh-a-vsedni-zivot.html>. (6. 10. 2016).

PhDr. ThDr. Mgr. Noemi Bravená, Th.D., Ph.D.

Boží plán rodiny ako spoločenstva chrániaceho dôstojnosť človeka

Elżbieta OSEWSKA

Abstrakt

Rodina je nielen prostredím, ale zároveň aj spoločenstvom ľudí, ktorí berú na seba zodpovednosť za blaho človeka a chránia jeho dôstojnosť. Dnes je táto úloha v dôsledku mnohých vonkajších útokov na rodinu a jej vnútorné transformácie čoraz ťažšia, ale zároveň fascinujúca. V súvislosti s rastúcou antropologickou krízou v 21. storočí ostáva rodina prostredím, kde každá ľudská bytosť môže zažiť prijatie a obdiv napriek zúriacim spoločensko-kultúrnym zmenám. V kresťanskej rodine majú všetci jej členovia, každý podľa svojich schopností, talentov, darov a Božej milosti povinnosť vyjadrovať deň čo deň skutočnú lásku vyjadrenú v starostlivosti o každého človeka, chrániacej dôstojnosť každého člena rodiny.

Kľúčové slová: rodina, dôstojnosť, Boh, človek

Abstract

The family is not only the environment, but also a community of people who take responsibility for a person's well-being and protection of his/her dignity. Today, this task is becoming increasingly difficult but fascinating due to the many external attacks on the family and its internal transformations. In the context of the growing anthropological crisis in the 21st century, the family remains an environment where every human being can experience acceptance and admiration despite the raging socio-cultural changes. In the Christian family, all its members, each according to their abilities, talents, gifts, and the grace of God, have a duty to express every day the true love expressed in the care of each person, protecting the dignity of each family member.

Keywords: family, dignity, God, person

Rodina ostáva byť najautentickejším prostredím, v ktorom slabý, chorý, trpiaci človek nachádza bezpečie, súcitiť, podporu a porozumenie. Tento fakt je

evidentnejší v postkomunistických krajinách strednej a východnej Európy⁴² než v západnej Európe, kde pokračuje proces individualizácie a nárastu pocitu samoty.

Najmä z kresťanského hľadiska patrí rodina ku komunitám, ktoré ostávajú chrániť život, vládne v nich láska. Je zároveň bazálnym prostredím pre výchovu a vzdelávanie mladej generácie, rešpektujúc dôstojnosť každého človeka. Rodina ostáva prvou a základnou školou lásky, kde sa mladšia generácia učí starať sa o trpiacich a neodvracať sa od ľudí v núdzi, najmä od chorých a slabých. V kresťanskej rodine majú všetci jej členovia, každý podľa svojich schopností, talentov, darov a Božej milosti povinnosť vyjadrovať deň čo deň skutočnú lásku vyjadrenú v starostlivosti o každého človeka. Deti to robia najskôr svojou prítomnosťou, potom tiež úctou a poslušnosťou voči rodičom a starým rodičom; rodičia zase tým, že svoje deti sprevádzajú v procese formovania zrelej osobnosti a ich religiozity; a najstaršia generácia slúži svojou múdrosťou a životnými skúsenosťami⁴³. Preto bude tento príspevok prezentovať rodinu ako spoločenstvo osôb chrániacich dôstojnosť každého človeka, najmä slabých, núdznych, chorých alebo starších ľudí. Začneme pripomienkou pravdy, že začiatok ľudského života nie je len biologický začiatok, ale aj tvorivý akt Boží, a preto dôstojnosť človeka by mala byť chránená už pred počatím. Potom identifikovaním lásky v rámci rodiny a medzigeneračnej a medziľudskej solidarity ako základov obrany dôstojnosti osoby, pripomínaním východísk kresťanskej antropológie.

1. Uznanie ľudskej dôstojnosti od počatia človeka

Ján Pavol II., ktorý považoval rodinu za základnú komunitu, ktorá vyrástla z jednoty muža a ženy, opakovane pripomínal, že rodina - ako inštitúcia so svojimi osobitnými charakteristikami - predstavuje spoločenstvo, ktoré môže dať každému členovi rodinné prístrešie a bezpečie, a to ako starším členom rodiny, tak aj tomu, kto sa práve narodil. "Manželským spoločenstvom muža a ženy vzniká rodina. Genealógia každého človeka je spojená s rodinou: každý človek má svoj *rodokmeň*. Ľudské rodičovstvo má korene v biológii a zároveň

---

⁴² Wojciech ŚWIĄTKIEWICZ, Rodzina współczesna w Polsce. Kondycja i kierunki przemian, in: Elzbieta OSEWSKA - Józef STALA (eds.), *Rodzina w społeczeństwie – relacje i wyzwania*, Kraków, 2019, 17-33; Józef STALA, Zmiany poglądów Polaków na temat umierania i śmierci jako wyzwanie pastoralne Kościoła w Polsce w XXI wieku, in: Józef STALA (ed.), *Człowiek chory i umierający. Możliwości wsparcia i formy pomocy*, Kraków, 2014, 81-97.

⁴³ JAN PAWEŁ II, Encyklika *Redemptor Hominis*, č. 10.

ju prekonáva ... Každé rodičovstvo nachádza svoj prototyp v Božom otcovstve .... Keď sa narodí nový človek z manželského jednoty dvoch, prináša so sebou svoj špecifický obraz ako aj Božiu podobu: v *biológii narodenia je vpísaná genealógia osoby*. Ak hovoríme, že manželia ako rodičia sú spolupracovníkmi Boha Stvoriteľa v počatí a narodení nového človeka, potom táto veta nenaznačuje len zákony biológie, ale skutočnosť, že v ľudskom rodičovstve je *sám Boh*.⁴⁴

Počatie človeka a neskôr jeho narodenie vytvára novú realitu, pretože manželia sa stanú rodičmi dieťaťa povolaneho žiť 'v pravde a láske'. Boh povoláva človeka, aby žil v kruhu rodiny ako spoločenstva, ktoré poskytuje bezpečie. Každý človek je človek, ktorý si zaslúži rešpekt v záujme ľudskej dôstojnosti. Boh túži po dobre pre každého človeka, vrátane človeka postihnutého závažnou chorobou, človeka s mentálnym postihnutím, človeka poznačeného utrpením. Viac ako ktorákoľvek iná komunita práve rodina predstavuje prostredie, v ktorom človek môže žiť a byť prijatý taký aký je. Je to predovšetkým preto, že matka a otec, ktorí dali život svojmu dieťaťu a prijali ho v atmosfére lásky, sú tiež obdarení schopnosťou prijať svojho potomka viac než ktokoľvek iný.⁴⁵ V žiadnom inom prostredí nie je možné vytvoriť putá medzi jeho členmi, potrebné pre zachovanie ich fyzického, duševného a duchovného zdravia tak, ako tomu je medzi členmi rodiny.⁴⁶ Ide o špecifikum rodiny. Tento prirodzený komunitný systém je jedinečný a nedá sa nahradiť žiadnym iným. Celá vnútorná sila rodinnej inštitúcie môže prežiť a prekonať nezvyčajne veľa, aj keď to, samozrejme, neznamená, že nemôže prežívať fázy oslabenia alebo dokonca úplne zničenie v dôsledku silných vplyvov vonkajších faktorov.⁴⁷

---

⁴⁴ JAN PAWEŁ II, List do Rodzin *Gratissimam sane*, č. 9.

⁴⁵ Por. Papiaska Rada ds. Rodziny, *Ludzka płciowość: prawda i znaczenie*, Łomianki, 1996, č. 7.

⁴⁶ Anna DOBOSZYŃSKA, Zagrożenia zdrowia i życia rodziny, in: Maria RYŚ - Maria JANKOWSKA (eds.), *W trosce o rodzinę. W poszukiwaniu prawdy, dobra i piękna*, Warszawa, 2007, 260-270.

⁴⁷ Karol WOJTYŁA, Rodzicielstwo a communio personarum, in: *Ateneum Kapłańskie*, 67 (1975/1), 17-31.

2. Rodinná láska ako základ ochrany ľudskej dôstojnosti

Rodina je definovaná ako spoločenstvo ľudí spojených silnou láskou, ktorej obraz načrtol apoštol Pavol vo svojom Liste Korintským: Láska ... „neraduje sa z nepravosti, ale raduje sa z pravdy; všetko znáša, všetko verí, všetko dúfa a všetko vydrží. Láska nikdy nezanikne; proroctvá sa pominú, jazyky umlknú, poznanie bude prekonané.”⁴⁸ Aby si manželia mohli založiť rodinu na základe lásky, je potrebné objavovať, poznať a akceptovať povahu lásky, riešiť jej výzvy a systematicky pracovať na jej rozvoji. Pretože hoci láska je realitou, s akou sa človek stretáva každý deň, často ju ľudia vnímajú inak než kresťanstvo. Ľudská láska, aj keď slabá a nežná, sa stáva silnou, trvalou a trvalou, pretože vychádza z lásky, ktorú sám Boh nasmerováva na svoje stvorenia.⁴⁹ Ľudská láska je v kombinácii s láskou Božou umocnená, stáva sa trpezlivou, milostivou, oddanou a pripravenou obetovať sa. Manželská a rodinná láska odhaľuje svoju povahu a dôstojnosť, keď sa odvoláva na prvý zdroj lásky – na Boha.

Rodina môže postupne vybudovať lásku, ktorá sa pozerá na každého človeka, uznávajúc jeho hodnotu a dôstojnosť, keď na jednej strane čerpá z Božej lásky a na druhej strane je otvorená dávať ju každému človeku. Láska v manželstve a rodine je naplná len vtedy, ak sa manželia stanú "nezištným darom seba"⁵⁰ tomu druhému, a to vždy, v každej situácii, bez akýchkoľvek podmienok alebo obmedzení. Každodenná manželská, rodičovská, rodinná láska v rôznych situáciách, uprostred spoločných ťažkostí a radostí, posilňuje jeden druhého, zabúda na seba a pracuje pre svojho blížneho. Týmto spôsobom sa kresťanská rodina, verná svojej zmluve, stáva autentickým znakom Božej nezištnej a univerzálnej lásky k ľuďom. Prostredníctvom vernej a oddanej lásky sa rodina vytvára, posilňuje, rozvíja, dozrieva a stáva sa zdrojom pokoja a šťastia pre všetky generácie a každého jej člena. Jej základom je vždy vzájomná láska manželov, ktorá sa rozvíja prostredníctvom vzájomnej starostlivosti, počatia, narodenia, starostlivosti o deti a ich výchovy, konfrontácií, každodenných rodinných situácií, ale aj starostlivosti o slabého a chorého člena rodiny. Vyžaduje si to však a neustále úsilie naučiť sa láske, ktorá umožňuje manželom a ostatným členom rodiny udržať konštantný postoj nezištnosti. Je tu však kategorická požiadavka nevyhnutnosti podporovať každého člena rodiny, ukotvovať jeho zdravé sebedovetie, ubezpečovať ho o láske voči nemu zo

---

⁴⁸ Por. 1Kor 13,6-8.

⁴⁹ Marek CZACHOROWSKI, *Ku epoche rodziny*, Łomianki, 2000, 62–63.

⁵⁰ *Gaudium et Spes*, č. 24.

strany ostatných členov rodiny. Keď sa človeka skutočne dotkne takáto pravá láska, potom ide o lásku navždy, nie je možné ju odvolať alebo ukončiť. Človek je dar, ktorý musí byť prijatý tak, ako to kto potrebuje - podľa jeho osobitostí a z princípu ľudskej dôstojnosti.⁵¹ Láska - ako osobný dar - nikdy nemôže znamenať len jednostrannú závislosť, pretože si vyžaduje reciprocitu a odhodlanie. Testom pravosti lásky a jej veľkosti je preto ochota obetovať sa pre iného osobu, chrániť jeho dôstojnosť.⁵²

Hlavným faktorom pri budovaní takejto jednoty a rodinnej lásky zostáva výchovná interakcia medzi rodičmi a deťmi, v rámci ktorej každý dáva a prijíma. Prekonanie sebeckva a sebastrednosti každého člena rodiny hrá dôležitú úlohu pri budovaní alebo prestavbe rodinnej lásky. Treba mať na pamäti, že odstránenie konfliktov a nezhôd, túžba zmieriť sa, túžba hľadať mier sú vždy svedectvom poslušnosti Bohu, ktorý povzbudzuje ľudí k láske.⁵³ Ale pravá láska je sa prejavuje zároveň aj tým, že každý v rodine môže ostávať byť sám sebou, že nikto nestratí sám seba, zatiaľ čo ostáva v službách druhým. Rodinná komunita spája rôznych ľudí a generácie⁵⁴, ale má tiež silu poskytnúť svojim členom miesto, kde môžu nájsť svoju vlastnú identitu. Zároveň by mal mať každý člen rodiny možnosť prejaviť nielen obavy o svoj vlastný život, ale aj o životy ostatných členov rodiny, ich potreby, nádeje a ideály. Rodina, aj keď zostáva hlbokou komunitou osôb, nemôže byť len miestom, kde spoločne žijú, ale aj otvoreným a pohostinným domovom pre všetkých svojich členov.

---

⁵¹ Por. JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, č. 11; JAN PAWEŁ II, *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich*, Citta del Vaticano 1986, 58; Józef STALA, New Challenges for the Catholic Vision of the Vocation of Women and Men, in: *The Person and the Challenges*, 9 (2019/2), 135-148; Józef STALA – Janez VODIČAR, The Lay Person and his Christian Vocation in the Teaching of Pope John Paul II, in: *The Person and the Challenges*, 9 (2019/1), 49-63.

⁵² Por. Rocco BUTTIGLIONE, *Myśl Karola Wojtyły*, Lublin, 2010, 156; Jerzy BAJDA, Konsekracja ciała w aspekcie powołania osoby, in: JAN PAWEŁ II, *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do «początku»*. O Jana Pawła II teologii ciała, Lublin, 198, 195-196 a 200-202; Józef STALA, Der Mensch als Person: Die bestimmende Grundlage für Johannes Paul II. in seinem Bild von der Familie, in: *The Person and the Challenges*, 2 (2012/2), 41-59.

⁵³ Por. JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, č. 21; JAN PAWEŁ II, List do Rodzin *Gratissimum Sane*, č. 9.

⁵⁴ Por. Wiesława KORZENIOWSKA, *Rodzina pośrednikiem międzypokoleniowego przekazu tradycyjnych wartości*, in: Wiesława KORZENIOWSKA - Andrzej MURZYN - Hana LUKASOVA-KANTORKOVA (eds.), *Rodzina dla Europy czy Europa dla rodziny?*, Kraków, 2006, 141-151.

3. Medzigeneračná a medzi osobná solidarita

V kontexte vyššie uvedenej pravdy je obrana každého života, najmä slabých a zraniteľných, jednou z najdôležitejších úloh rodiny. V rámci svojej výchovnej misie by rodičia, opatrovatelia či starí rodičia mali – slovom aj osobným príkladom - priučiť svoje deti tomu, aký zvláštny je význam bolesti, utrpenia a smrti. Budú tak môcť urobiť len vtedy, ak rodina bude uprostred príznakov utrpenia a v nich dokáže preukázať náklonnosť, starostlivosť a súcit k slabým, tým, ktorí potrebujú systematickú pomoc, pomoc chorým a starším ľuďom vo svojej vlastnej rodine⁵⁵, nezbavovať deti a mladých ľudí kontaktu s chorými, slabými alebo s ľuďmi so zdravotným postihnutím, ale systematicky ich uvádzať do každodennej služby týmto ľuďom napríklad do kŕmenia, podávania tekutín, liekov, prebaľovania, držiavania tepla, čítania časti knihy alebo rozprávania a modlitieb. Rodina dokáže dokonca aj v najťažších situáciách, tým, že je v láske a jednote, prekonať ťažkosti, choroby, obavy a utrpenie prostredníctvom svojej solidárnej prítomnosti, blízkosti pri osobe v núdzi a vzájomným posilňovaním kresťanskej nádeje.⁵⁶ Prítomnosť novorodencov, dojčiat, osôb so zdravotným postihnutím, ako aj starších a chorých v rodinnej komunite má zásadný význam pri formovaní atmosféry vzájomnej výmeny a vzájomnej podpory medzi generáciami a medzi jednotlivými ľuďmi. Preto je potrebné zachovať jasnú medzigeneračnú dohodu (a zároveň 4. Prikázanie Dekalógu), v rámci ktorej môžu starí rodičia, rodičia a príbuzní na konci života očakávať od svojich detí a vnukov starostlivosť, pomoc a starostlivosť, ktorú sami prejavili svojim deťom na začiatku ich života.⁵⁷ V post-modernej spoločnosti zachovanie tejto medzigeneračnej dohody už nie je také jednoduché a prirodzené, ako to bolo v minulosti. Vyžaduje si to múdre a zodpovedné správanie sa mladej generácie v prístupe otvorenosti k potrebám druhých a vďačnosti za všetko, čo predtým dostali.

Tradične sa uznávalo, že medzigeneračná solidarita v rodinnom živote zaručuje dobrú starostlivosť o starších a chorých. V súlade so vzorom solidarity, rešpektu a úcty existovala ochota poskytnúť podporu v rámci rodiny tak, aby vzťahy, ktoré prevládali, boli založené na čestnosti, rešpekte a zodpovednosti za starostlivosť o osobu v núdzi. Deti a mladí ľudia boli prirodzene povzbudzovaní k starostlivosti o mladších súrodencov, osoby so zdravotným postihnutím,

---

⁵⁵ JAN PAWEŁ II, Encyklika *Evangelium Vitae*, č. 92.

⁵⁶ JAN PAWEŁ II, Encyklika *Evangelium Vitae*, č. 93.

⁵⁷ JAN PAWEŁ II, Encyklika *Evangelium Vitae*, č. 94.

chorých a starších ľudí. Prítomnosť tých, ktorí potrebujú pomoc, so sebou prinášala výzvu, na ktorú rodina reagovala v súlade so svojimi schopnosťami, ale riadila sa zásadou pokiaľ možno čo najdlhšej starostlivosti o člena rodiny v rámci ich rodinnej komunity. Starostlivosť o ľudí v núdzi bola viac spojená s blízkosťou, srdečnosťou a rodinným kruhom než s typicky medicínskymi aktivitami. Vzájomná pomoc fungovala ako praktická realizácia prikázania lásky. Osoby so zdravotným postihnutím, ako aj chorí či starší⁵⁸ dostali potrebnú pomoc a osoba, ktorá im ju poskytla, bola v dôsledku svojho konania spokojná. Bohužiaľ, v niektorých medzigeneračných vzťahoch môže existovať riziko zanedbávania alebo nesprávnej starostlivosti, vyplývajúce z konfliktov, zlých vzťahov a dokonca aj použitia emocionálneho, fyzického alebo finančného násillia. Je tiež možné, že osoba vnúdzi dostane pomoc, ale zároveň je považovaná za dennú záťaž, čo spätne negatívne ovplyvňuje jej sebavedomie, vedomie vlastnej hodnoty. Na druhej strane niektoré príznaky ochorenia môžu spôsobiť, že sa chorá osoba bude správať spôsobom, ktorý porušuje dôstojnosť osoby, ktorá sa o ňu starala.

Veľavravným vzorom solidarity s utrpením alebo staršími ľuďmi v katolíckej perspektíve je umožniť chorému stretnúť sa s Ježišom Kristom v sviatosti pomazania chorých. Je však dôležité, aby sa táto sviatosť nepovažovala za poslednú službu prejavenu chorému človeku, ale za potenciálny prostriedok pre zotavenie sa z choroby, predovšetkým pre posilnenie nádeje a dôvery v Boha tvárou v tvár hroziacej smrti. Stretnutie s Bohom umožňuje človeku, aby mohol prejsť od smrti k večnému životu s menším strachom, alebo dokonca bez neho.⁵⁹ Choroba, utrpenie, smrť a pohreb blízkeho člena rodiny sa môže stať dôležitou súčasťou existenčnej katechézy prebiehajúcej v rodine⁶⁰, prostredníctvom ktorej sa rodinní príslušníci učia akceptovať rôzne štádiá života a úctu k osobe, ktorá potrebuje pomoc.⁶¹

Je tiež dôležité uvedomiť si, že solidarita v rámci rodiny má nielen medzigeneračný rozmer, ale aj medziľudské rozmery. V situácii vážnej choroby alebo zdravotného postihnutia je vyjadrenie manželskej lásky a lásky medzi súrodencami venované službe druhej osoby tak dlho, ako ju táto potrebuje. Ak kresťanská rodina uznáva dôstojnosť človeka na základe stvorenia človeka na

---

⁵⁸ Józef STALA, *Osoba starsza a sens życia*, in: Józef STALA - Noemi BRAVENA (eds.), *Człowiek wobec bólu, cierpienia i śmierci*, Kraków, 2013, 23-34.

⁵⁹ Por. Ewanjeliem Jána 5,24.

⁶⁰ JAN PAWEŁ II, *Adhortacja apostolska Familiaris consortio*, č. 59.

⁶¹ Krystina FERENZ, *Znaczenie rodziny w życiu człowieka z perspektywy osób starszych*, in: Andrzej ŁADYŻYŃSKI, *Rodzina we współczesności*, Wrocław, 2009, 97-106.

Boží obraz⁶² a na jeho podobu, potom úcta k nemu zahŕňa aj rešpektovanie jeho základných práv. Odmietnutie dôstojnosti a práv druhej osoby je nielen v rozpore s posolstvom evanjelia, ale má tiež deštruktívny vplyv na samotných rodinných príslušníkov. Ak sa napríklad manželia navzájom nerešpektujú, je ťažké očakávať, že deti zaujmú postoj úcty k dôstojnosti ľudskej osoby, ktorú vo svojej rodine nezažili. Nestačí nám však pripomenúť dôstojnosť človeka, je nevyhnutné prijať každodenné konkrétne kroky, ktoré sú praktickým vyjadrením tejto zásady v živote rodiny.

Prostredníctvom slova a príkladu, prostredníctvom konkrétnych gest a znamení, rodičia učia svoje deti autentickej láske, ktorá je realizovaná prostredníctvom nezištného sebadávania, rešpektu k ostatným ľuďom, postoja služby a solidarity, ktoré pomáhajú prijať život ako dar.⁶³ Tým, že rodina rešpektuje tajomstva narodenia, života, utrpenia, umierania a smrti, obranou každého ľudského života, spĺňa zvláštnym spôsobom svoje povolanie byť svätyňou života. Preto by sa v rodine malo starať o ľudský život od počatia až po prirodzenú smrť. Tento život nadobúda osobitný rozmer a nesie so sebou jedinečný záväzok v súvislosti s jeho spojením s tajomstvom utrpenia, smrti a vzkriesenia Ježiša Krista, ktoré prináša človeku plnosť života. Zároveň je dôležité, aby sa tento život stretol s úctou k človeku. Rodinná komunita by v každodennom kontakte s ľudským životom od jeho prenatalného obdobia, cez prvé roky, obdobie dospievania až do jeho konca mala s ním zaobchádzať s rešpektom, ako je uvedené v evanjeliu.

4. Rodina, ktorá čelí chorobe, úmrtiu a smrti

Úcta k človeku a láska k rodine majú moc prekonať všetky ťažkosti rodinného života vrátane tých, ktoré vyplývajú z obmedzení ľudskej prirodzenosti - choroby, nepochopiteľného utrpenia alebo smrti jedného z rodinných príslušníkov. Normou rodinného života preto zostáva uznanie dôstojnosti každého človeka a lásky k svojmu bližnému, čo robí z reality rodinného života výmenu vzájomných darov, ktoré si jednotlivci vzájomne odovzdávajú. Láska v istom zmysle patrí k identite človeka: je to aj vzťah s ostatnými. Predovšetkým je to však vzťah k Bohu. Človek v hlbokom kontakte s Bohom a reagujúci na

---

⁶² Por. Gn 1,26.

⁶³ Por. JAN PAWEŁ II, Encyklika *Evangelium Vitae*, č. 92.

Jeho povolanie môže sám vstúpiť do schopnosti darovať sa: dar človeka však môže byť naplnený iba v spojení s láskou Božou.⁶⁴

Veriaci si uvedomuje, že jeho život je v Božej ruke, dokonca aj na jeho konci, a keď trpí. "Človek nie je pánom smrti, rovnako ako nie je pánom života; v živote a smrti sa musí úplne zveriť do vôle Najvyššieho, jeho myšlienkam lásky."⁶⁵ Táto úcta k životu je taká veľká, že ju nemožno zrušiť utrpením alebo chorobou, aj keď celá verejná mienka považuje eutanáziu za skutočne dôstojnú súčasť života. Pretože „aj v čase choroby je človek povolaný, aby prejavoval podobnú dôveru v Pána a aby si znovu vybudoval hlbokú dôveru v toho, ktorý uzdravuje všetky slabosti. Choroba člena rodiny by nemala uvrhnúť rodinu do zúfalstva, ale skôr kričať k Bohu s nádejou: Dôveroval som, aj keď som povedal, že som vo veľkom súžení."⁶⁶ Boh sa stará o celého človeka, o jeho duchovnú aj telesnú dimenziu: "Ježiš bol poslaný Otcem, aby kázal dobrú správu chudobným a uzdravil srdcia zlomených."⁶⁷ Jadrom kresťanskej antropológie je norma vzťahu k osobnosti človeka, ktorá uznáva význam osobnosti a dôstojnosť každého človeka. Každý človek, bez ohľadu na jeho schopnosti alebo slabosti so zdravotným postihnutím, by mal byť vnímaný a považovaný za človeka, ktorý je stvorený Bohom, nasmerovaný k nemu, zachránený jeho Synom, Ježišom Kristom a neustále posväcovaný Duchom Svätým.⁶⁸ Každý človek v rodine má šancu, aby s ním bolo zaobchádzané v súlade s jeho hodnotou a dôstojnosťou, preto sa s ním nesmie zaobchádzať ako s predmetom z dôvodu akejkoľvek jeho slabosti, postihnutia, choroby alebo staroby. Integrovaná vízia rodiny pokrýva všetky aspekty ľudskej existencie vrátane chorôb, utrpenia a smrti. V tomto zmysle je rodina útočiskom a obranou dôstojnosti každého človeka, vrátane tých, ktorých postmoderná spoločnosť niekedy zavrhuje. Z kresťanského hľadiska Ježiš Kristus prináša osvetlenie tajomstva človeka a jeho života.⁶⁹ Uznanie dôstojnosti človeka tiež znamená byť ochotný slúžiť človeku tak ako Ježiš Kristus, ktorý neprišiel, aby jemu slúžili, ale aby slúžil.⁷⁰ V tomto svetle je kresťanská rodina prostredím, v ktorom je služba človeku vyjadrená v špecifických každodenných situáciách. Úcta a ochrana dôstojnosti človeka

---

⁶⁴ Por. Rocco BUTTIGLIONE, *L' Uomo e la famiglia*, Roma, 1991, 152-170.

⁶⁵ JAN PAWEŁ II, Encyklika *Evangelium Vitae*, č. 46.

⁶⁶ JAN PAWEŁ II, Encyklika *Evangelium Vitae*, č. 46.

⁶⁷ JAN PAWEŁ II, Encyklika *Evangelium Vitae*, č. 47.

⁶⁸ Paweł KAŻMIERCZAK, *Personalistyczna koncepcja wychowania w nauczaniu Jana Pawła II*, Kraków, 2003, 39.

⁶⁹ JAN PAWEŁ II, Encyklika *Evangelium Vitae*, č. 26.

⁷⁰ *Evangelium Matúša* 20,28.

znamená aj poskytovanie pomoci a starostlivosti slabým, chorým, zdravotne postihnutým a starším ľuďom.

Kresťanská rodina oživená prikázaním lásky realizuje solidaritu, úctu a službu každému človeku, v ktorom vždy uznáva dôstojnosť človeka. Je pravda, že predovšetkým chráni ľudskú dôstojnosť vo svojom vnútri, re dobro všetkých svojich členov, a to každodenným úsilím o budovanie autentického spoločenstva ľudí. Nemala by však zostať uzavretá pred potrebami širšieho spoločenstva, ale otvoriť sa a ostávať v službe chudobným, trpiacim a ľuďom, s ktorými nie je spravodlivo zaobchádzané a vidieť aj v nich Ježišovu tvár.⁷¹

Záver

Rodina zostáva prostredím, v ktorom človek prirodzene rozpoznáva, kým je, a objavuje svoju dôstojnosť, ale tiež uznáva a rešpektuje dôstojnosť iných ľudí. Rodina by mala zostávať spoločenstvom nesebeckej lásky, úcty a solidarity, prenášajúcim ďalej hodnoty potrebné pre rozvoj človeka. Skúsenosť s láskou, rešpektom, sebaúctou a hodnotou ostatných členov rodiny dáva aj dieťaťu vedomie jeho práv a povinností, zakorenených v dôstojnosti ľudskej osoby. Najdôležitejšiu úlohu v tomto procese zohrávajú rodičia alebo opatrovníci, ktorí sa stávajú vzormi pre svoje deti. V integrovanej rodine, ktorá vytvára spoločenstvo plné lásky, dôvery a otvorenosti, sa každý člen rodiny prirodzene a plne realizuje a zachováva sa jeho dôstojnosť. Ochrana dôstojnosti osoby vykonávaná v rodine preto nie je úlohou, ktorá sa kladie mimo rodinné spoločenstvo, ale vyplýva zo samotnej povahy rodiny ako spoločenstva života a lásky.

Použitá literatúra

- BAJDA, Jerzy, Konsekracja ciała w aspekcie powołania osoby, in: JAN PAWEŁ II, *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do «początku». O Jana Pawła II teologii ciała*, Lublin, 1981, 195-220.
BUTTIGLIONE, Rocco, *L' Uomo e la famiglia*, Roma, 1991.
BUTTIGLIONE, Rocco, *Myśl Karola Wojtyły*, Lublin, 2010.
CZACHOROWSKI, Marek, *Ku epoce rodziny*, Łomianki, 2000.

---

⁷¹ JAN PAWEŁ II, Adhortacja *Familiaris Consortio*, č. 64.

- DOBOSZYŃSKA, Anna, Zagrożenia zdrowia i życia rodziny, in: Maria RYŚ - Maria JANKOWSKA (eds.), *W trosce o rodzinę. W poszukiwaniu prawdy, dobra i piękna*, Warszawa, 2007, 260-270.
- FERENZ, Krystyna, *Znaczenie rodziny w życiu człowieka z perspektywy osób starszych*, in: Andrzej ŁADYŻYŃSKI, *Rodzina we współczesności*, Wrocław, 2009, 97-106.
- JAN PAWEŁ II, Encyklika *Redemptor Hominis*, 4 III 1979, in: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków, 1997, 5-76.
- JAN PAWEŁ II, Encyklika *Evangelium Vitae*, 25 III 1995, in: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków, 1997, 838-987.
- JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 22 XI 1981, in: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 1996, 87-208.
- JAN PAWEŁ II, List do Rodzin *Gratissimum sane*, 2 II 1994 r., in: *Listy pasterskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 1997, 247-327.
- JAN PAWEŁ II, *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich*, Citta del Vaticano, 1986.
- KAŹMIERCZAK, Paweł, *Personalistyczna koncepcja wychowania w nauczaniu Jana Pawła II*, Kraków, 2003.
- Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* Soboru Watykańskiego II., 1965, dostępne na internecie:
<http://ptm.rel.pl/czytelnia/dokumenty/dokumenty-soborowe/sobor-watykanski-ii/141-konstytucja-duszpasterska-o-kosciele-w-swiecie-wspolczesnym-gaudium-et-spes.html>
- KORZENIOWSKA, Wiesława, *Rodzina pośrednikiem międzypokoleniowego przekazu tradycyjnych wartości*, in: Wiesława KORZENIOWSKA - Andrzej MURZYN - Hana LUKASOVA-KANTORKOVA (eds.), *Rodzina dla Europy czy Europa dla rodziny?*, Kraków, 2006, 141-151.
- Papieska Rada ds. Rodziny, *Ludzka płciowość: prawda i znaczenie*, Łomianki, 1996.
- STALA, Józef, Der Mensch als Person: Die bestimmende Grundlage für Johannes Paul II. in seinem Bild von der Familie, in: *The Person and the Challenges*, 2 (2012/2), 41-59.
- STALA, Józef, New Challenges for the Catholic Vision of the Vocation of Women and Men, in: *The Person and the Challenges*, 9 (2019/2), 135-148.
- STALA, Józef, Osoba starsza a sens życia, in: Józef STALA - Noemi BRAVENA (eds.), *Człowiek wobec bólu, cierpienia i śmierci*, Kraków, 2013, 23-34.
- STALA, Józef – VODIČAR, Janez, The Lay Person and his Christian Vocation in the Teaching of Pope John Paul II, in: *The Person and the Challenges*, 9 (2019/1), 49-63.

- STALA, Józef, Zmiany poglądów Polaków na temat umierania i śmierci jako wyzwanie pastoralne Kościoła w Polsce w XXI wieku, in: Józef STALA (ed.), *Człowiek chory i umierający. Możliwości wsparcia i formy pomocy*, Kraków, 2014, 81-97.
- ŚWIĄTKIEWICZ, Wojciech, Rodzina współczesna w Polsce. Kondycja i kierunki przemian, in: Elżbieta OSEWSKA - Józef STALA (eds.), *Rodzina w społeczeństwie – relacje i wyzwania*, Kraków, 2019, 17-33.
- WOJTYŁA, Karol, Rodzicielstwo a communio personarum, in: *Ateneum Kapłańskie*, 67 (1975/1), 17-31.

doc. Elżbieta OSEWSKA, PhD.

„Spolu na ceste“: základné aspekty vzťahu učiteľa a dieťaťa v cirkevnom prostredí

Noema BRÁDŇANSKÁ ONDRÁŠEK

Abstrakt

Táto štúdia je prvým z plánovanej série štyroch príspevkov, pôvodne prezentovaných v podobe plenárnych prednášok na 4. konferencii Detskej služby pre katechetov a ďalších kresťanských učiteľov pracujúcich s deťmi v cirkevnom kontexte. Po úvodných metodologických poznámkach, odpovedá na prvú hlavnú otázku „S kým kráčame?“ predstavením obrazu pútnika ako základného konceptu pre prácu s deťmi a zároveň zdôrazňuje, že ide o dynamické spolu-putovanie. V odpovedi na druhú otázku „Ako dieťa učíme kráčať?“ ponúka obraz trojnožky, ktorú tvorí hlava, srdce a ruky a ktorej zárukou stability je křisto-centrismus. Ide o holistický prístup k službe deťom v cirkevnom prostredí, aby katechéti viedli deti k správne mu vereniu (ortodoxia), cíteniu (ortopatia) a konaniu (ortopraxia). Pri zodpovedaní poslednej otázky „Prečo s dieťaťom kráčame dnes?“ stručne predstavuje obraz kotvy, ktorá umožní deťom obstať a napredovať v dnešnom svete a zároveň slúži ako uvedenie témy druhej prednášky.

Kľúčové slová: dieťa, kresťanský učiteľ, kresťanské vzdelávanie, pútnik na ceste, Wesleyho kvadrilaterál

Abstract

This study is the first in a planned series of four papers, originally presented as a series of keynote lectures presented at the fourth Children's Ministry Conference for catechists and other Christian teachers working with children in the Church context. After providing methodological remarks, the article answers the first major question, "Who are we walking with?" by introducing the image of the pilgrim as a basic concept for working with children and at the same time emphasizing that it is a dynamic shared journey. In response to the second question, "How do we teach a child to walk?" it offers the image of a three-legged stool composed of head, heart, and hands, whose stability is guaranteed by Christ-centrism. It is a holistic approach to children's ministry in the church context so that catechists lead children to right beliefs (orthodoxy), right affections (orthopathy), and right living (orthopraxy). In answering the last

question, “Why are we walking with the child today?” the article briefly presents an image of an anchor that will enable children to flourish in today’s world and also adumbrates the topic of the second lecture.

Keywords: child, Christian teacher, Christian education, pilgrim on the road, Wesleyan Quadrilateral

Úvod: ‘Cestovná mapa’

V kontexte cirkví sa práca s deťmi s cieľom sprostredkovania zvesti evanjelia komplexným a zároveň primeraným spôsobom uskutočňuje rôznymi formami, vrátane detských kázní, nedeľných besiedok, dorasteneckých stretnutí, klubov, táborov a podobne. Jednou z platforiem zameraných na priebežné odborné vzdelávanie kresťanských pracovníkov s deťmi (ďalej „kresťanskí učitelia“) pôsobiacich predovšetkým v cirkevných štruktúrach, je Konferencia Detskej služby. Tento príspevok – upravený a rozšírený so zreteľom na požiadavky časopisu, ale so zachovaním pôvodnej dikcie – je prvou zo štyroch plenárnych prednášok v rámci konferencie s názvom „Dieťa, rodina, cirkev – dnes“⁷², uskutočnenej v Liptovskom Mikuláši na jeseň v roku 2019. Zostávajúce tri prednášky budú podobne upravené a mali by sa objaviť v budúcich vydaniach časopisu.

Vzhľadom na široké koncipovanie témy konferencie, považujem za dôležité načrtnúť aspoň niektoré svoje východiská a prístupy. V prednáškach sa snažím rovnovážnym spôsobom venovať ako teórii tak aj praxi. Obe sú potrebné, pretože dobrá prax môže vychádzať len z dobrej teórie či teórií. Na jednej strane je nutné vyhnúť sa prílišnému teoretizovaniu a na druhej strane povrchnému, neinformovanému a nepreskúmanému uvažovaniu o tak dôležitej téme, akou sa konferencia zaoberá. Týmto však nechcem povedať, že kresťanskí učitelia musia dôkladne zvládnuť teóriu predtým, ako sa začnú venovať službe deťom. Mali by však byť ochotní neustále prehodnocovať svoju prax vo svetle teórie, čo bude viesť k vylepšenej praxi.⁷³

Prednášky majú interdisciplinárny charakter a zároveň vychádzajú z kresťanskej perspektívy. Teóriu čerpám aj z rôznych sekulárnych studníc poznania – morálnej filozofie, vývojovej psychológie, sociálnej pedagogiky, ale

---

⁷² Viac o konferencii vid’ na jej webovej stránke: 4. konferencia Detskej služby, 25.–27.10.2019, <https://www.kds-sk.org/>.

⁷³ Vid’ úvod *From Practice to Theory and Back Again* v prelomovej knihe: Don S. BROWNING, *A Fundamental Practical Theology: Descriptive and Strategic Proposals*, Minneapolis, Fortress Press, 1991, 1–12.

aj sociológie či politológie – a interpretujem ich prostredníctvom metódy Wesleyho kvadrilaterálu.⁷⁴ Vzťah kresťanskej teológie a spoločenských vied by bol na samostatnú diskusiu⁷⁵, chcem však zdôrazniť aspoň toľko, že verní a efektívni kresťanskí učitelia nemôžu ignorovať poznatky vedných odborov, ktoré zdanlivo s kresťanstvom nesúvisia. Napríklad harvardský profesor Robert Coles je vzdelaním psychiater, ale prakticky každý, kto sa seriózne venuje spirituálnemu, morálnemu a politickému životu detí, bez ohľadu na náboženskú tradíciu, zaoberá sa materiálom v jeho knihách.⁷⁶

Názov konferencie „Dieťa, rodina, cirkev – dnes“ obsahuje štyri kľúčové slová – a hoci sa jednotlivé prednášky dotýkajú aj rodiny a cirkvi v kontexte súčasnej reality, základný prístup možno označiť ako *dieťa-centrický*. Východiskom je predpoklad, že záujmom a cieľom kresťanských učiteľov je neustále zlepšovanie ich práce s deťmi. Navyše, schopnosť a možnosť zásadne ovplyvniť z pozície kresťanského učiteľa to, čo sa deje v cirkvách a rodinách, či v štáte a spoločnosti, je značne obmedzená, avšak dieťa sa nachádza priamo vo sfére ich vplyvu a tento vplyv by mal byť preto čo najlepší.

Pojem „dieťa“ je v prednáškach väčšinou používaný všeobecne – bez delenia na vekové kategórie a homogénne – bez špecifikácie z hľadiska ekleziálneho, sociálneho, národnostného, rasového a iného. Predpokladám, že takéto maľovanie „širokou stranou štetca“ je možné, nakoľko doterajšie poznatky a skúsenosti kresťanských učiteľov im umožnia jednotlivé informácie kontextualizovať a primeraným spôsobom aplikovať.

Každá zo štyroch prednášok má svoj osobitný dôraz, ale všetky sú zasadené do kontextu rodiny a cirkvi, a okrajovo aj školy a spoločnosti, hoci tieto nie sú zmienené v názve konferencie. Úvodná prednáška je zameraná na prvé a posledné slovo témy konferencie – „dieťa“ a „dnes“, pričom hlavným obrazom je *cesta*, presnejšie obraz *pútnika na ceste*. Druhá prednáška sa primárne zaoberá otázkou spirituálneho života dieťaťa („Nájdenie duchovnej kotvy“), tretia morálnym životom dieťaťa („Nastavenie morálneho kompasu“) a záverečná sa venuje dieťaťu ako sociálnej a politickej bytosti, ktorá žije svoju vieru vo svete („Sám na námestí“). Pre každú prednášku je teda typický určitý obraz – *cesta*, *kotva*, *kompas* a *námestie* –, ktoré formujú pomyselnú cestovnú mapu naprieč témou konferencie.

---

⁷⁴ Vid' Don THORSEN, *The Wesleyan Quadrilateral: Scripture, Tradition, Reason, and Experience as a Model of Evangelical Theology*, Lexington, Emeth Press, 2005.

⁷⁵ Vid' napr. John MILBANK, *Theology and Social Theory: Beyond Secular Reason*, 2nd ed., Oxford, Blackwell Publishing, 2006.

⁷⁶ Vid' napr. *The Spiritual Life of Children*, Boston, Houghton Mifflin, 1990; *The Moral Life of Children*, Boston, The Atlantic Monthly Press, 1986; *The Political Life of Children*, Boston, The Atlantic Monthly Press, 2000.

Obraz pútnika ako odpoveď na otázku „S kým kráčame?“

Pri jednej z prechádzok Chicagom moju pozornosť zaujala pouličná reklama zobrazujúca hlavu dieťaťa, ktorej vlasová časť bola nahradená špongiou a nápis, predeľujúci tvárovú a vlasovú časť, znel: „Je úžasné, čo všetko dokážu deti *absorbovať*, kým oslávia piate narodeniny“. Na túto dôležitú myšlienku vo svojej pedagogike poukazovala napríklad Mária Montesoriová, zdôrazňujúc, že do veku šiestich rokov detská myseľ najprv nevedome (do troch rokov) a potom vedome absorbuje, kataloguje a pamätá si to, čo bolo povedané a čo ich obklopuje. V knihe *The Absorbent Mind*⁷⁷ [Absorbujúca myseľ] tiež píše, že to, čo dieťa dosiahne v prvých troch rokoch, by u dospelého vyžadovalo 60 rokov tvrdej práce. O špecifických detailoch môžeme polemizovať, avšak dnes je všeobecne známe, že v predškolskom období prebiehajú dôležité formatívne procesy, skrze ľudí, ale aj prostredie, vrátane takej relatívnej maličkosti ako sú vyučovacie priestory.

Okrem obrazu špongie existujú aj iné metafory, napríklad dieťa ako *tabula rasa*, mokrý cement či hlina na modelovanie, alebo semiačko, o ktoré sa učiteľ stará. Tieto metafory sú zároveň spojené s rôznymi teóriami a modelmi vzdelávania, ktoré ovplyvňujú a určujú, ako pristupujú kresťanskí učitelia k službe deťom. Ak deti vnímame ako *špongie*, snažíme, aby toho v ranom veku čo najviac vstrebali; ak ako *prázdne nádoby*, plníme ich informáciami; ak ich vnímame ako *nahrávače*, tak si dávame pozor, aby sme nepovedali niečo nevhodné, a podobne. Hoci niektoré z týchto obrazov môžu byť čiastočne užitočné, ich hlavným problémom je, že z dieťaťa robia primárne objekt pozornosti a aktivít dospelých, povzbudzujú ich pasivitu a proces vzdelávanie robia príliš statickým.

Myslím si, že z biblickej a teologickej perspektívy je omnoho lepší *obraz pútnika*⁷⁸, ktorý kráča po ceste časnosti a smeruje do večnosti. „Kráčanie“ či „chodenie“ je v Biblii jednou z častých metafor pre život ako taký, ale najmä pre

---

⁷⁷ Maria MONTESSORI, *The Absorbent Mind*, Radford, Wilder Publications, 2007, 6. Český preklad: Maria MONTESSORI, *Absorbující mysl: Vývoj a výchova dětí od narození do šesti let* (prel. Radek Glabazňa), Praha, Portál, 2018.

⁷⁸ Koncept pútnika nachádzame už u teológa a edukátora Johna H. Westerhoffa, III., píšou o ňom v kresťanských knihách určených pre pracovníkov s deťmi súčasne autorky Scottie May, Catherine Stonehouse, Beth Posterski, Linda Cannel, a tiež nekresťan a psychiater Robert Coles detstvo vnímal takýmto spôsobom. Pozri napr. John H. WESTERHOFF, *A Pilgrim People: Learning through the Church Year*, Minneapolis, Seabury Press, 1983. Catherine STONEHOUSE, *Joining Children on the Spiritual Journey*, Grand Rapids, Baker Books, 1998, 193-195. Scottie MAY – Beth POSTERSKI – Catherine STONEHOUSE – Linda CANNELL, *Children Matter: Celebrating their Place in the Church, Family, and Community*, Grand Rapids, Eerdmans, 2005, 16–18. Robert COLES, *The Spiritual Life of Children*, Boston, Houghton Mifflin, 1990, 322–323.

život človeka s Bohom. Dočítame sa tam napríklad, že Hospodin žiada, aby Boží ľud „chodil po všetkých jeho cestách“ (Dt 10,12), aby sme *chodili* vo svetle a nie v tme (1Jn 1,6–7), a dokonca Ježiš sa seba označil nielen ako Pravda a Život, ale aj *Cesta* (Jn 14,6).

Raná cirkev tiež premýšľala o kresťanskom živote v zmysle kráčania po ceste. V *Didaché*, pozoruhodnom kresťanskom spise z prelomu 1. a 2. storočia, ktorý tiež poznáme pod názvom *Náuka Pána prostredníctvom dvanástich apoštolov národom*, sa hneď na začiatku píše: „Sú dve cesty, cesta života a cesta smrti. Je medzi nimi podstatný rozdiel. Cesta života je táto: V prvom rade miluj Boha, ktorý Ťa stvoril a svojho blížneho ako seba samého.“⁷⁹ Kresťan je na zemi *pútnikom* s dvojitém občianstvom a vie, že jeho púť nekončí na zemi, ale že celý život je akoby jedným veľkým putovaním do Otcoho domu. John Bunyan nie náhodou dal svojej knihe, ktorá bola preložená do viac ako 200 jazykov, názov, *The Pilgrim's Progress* – v slovenčine *Cesta pútnika*.⁸⁰

Obraz *putovania* nám pripomína, že máme zmysel a cieľ; že neputujeme sami a že ťažkosti a nebezpečenstvá sa ľahšie zvládajú v spoločenstve, kde prijmeme a poskytneme povzbudenie, podporu a pomoc; že keď spadneme, má nás kto zdvihnúť a keď odbočíme nesprávne, je vždy šanca na návrat; že sú miesta odpočinku, nabratia nového dychu a síl; že k cieľu sa putuje etapami; že skúsenosti zažité cestou viery sú rovnako dôležité ako príchod do cieľovej stanice.

Putovanie ako každodenný život s Bohom je plné dobrodružstva viery a existuje v ňom aj priestor pre tajomstvo, zázrak a úžas. Je to ako keď vezmeme deti na horský výlet, cestou sa o ne staráme, vysvetľujeme a odpovedáme na otázky, pomáhame preskočiť potok, kráčať kamenistým chodníkom a štverať sa vyššie – a potom ani nevieme ako, zrazu sa ocitáme v cieľi a deti s rozžiarenými tvármi obdivujú dovtedy nepoznané miesta a tešia sa z úspechu, zo zvládnutej púte. Toto *dynamické a spoločné putovanie* prináša množstvo výziev a mení – informuje, formuje a transformuje – ako deti, tak aj učiteľov v každej etape cesty.

Úlohou kresťanských učiteľov nie je pumpovať či nalievať informácie do detí v sterilnej triede, ale *sprevádzať ich pri putovaní na ceste*, ktorá môže byť pekne vyasfaltovaná, ale tiež prašná a hrboľatá, a v niektorých úsekoch dokonca plná nebezpečných jám a klzkých povrchov. Život nie je statický a nepočká, kým sa na všetko dobre pripravíme – hoci sa často detstvo vníma ako „príprava na život“. V reálnom svete sú deti v neustálom pohybe – kráčajú, poskakujú, bežia, spadnú a môžu sa aj stratiť. Trieda – či už vo forme nedelnej

⁷⁹ Róbert HORKA, *Didaché: história, súčasnosť a slovenský preklad spisu*, in: *Disputationes Scientificalae Universitatis Catholicae in Ružomberok 2*, (2002/2), 61.

⁸⁰ John BUNYAN, *Cesta pútnika* (prel. Jozef Roháček), Bratislava, Misijná spoločnosť evanjelia Ježiša Krista, 2005.

besiedky alebo iného vyučovania, je nepochybne užitočným miestom pre kresťanskú formáciu, avšak mali by sme si byť vedomí jej obmedzení.

Keď kresťanskí učitelia *kráčajú* s deťmi, sú ich *spolupútnikmi*, ktorí ich na jednej strane učia a vedú, no zároveň sú otvorení pre možnosť, že aj deti ich môžu niečo naučiť. Ježiš mal nielen záujem o deti a vážil si ich (Mk 10,13–16), ale ich často tiež používal ako príklad pre dospelých. Pripomeňme si známy príbeh zaznamenaný evanjelistom Matúšom (18,1–5): „V tú hodinu prišli učenici k Ježišovi s otázkou: ‚Kto je najväčší v nebeskom kráľovstve?‘ On si zavolał dieťa, postavil ho medzi nich a povedal: ‚Amen, hovorím vám: Ak sa neobrátite a nebudete ako deti, nikdy nevojdete do nebeského kráľovstva. Kto sa teda pokorí ako toto dieťa, ten je najväčší v nebeskom kráľovstve. A kto by prijal jedno takéto dieťa v mojom mene, mňa prijíma.‘“

Metafora *pútnika kráčajúceho po ceste* stojí na dôležitom základe, ktorým je pohľad na dieťa založený na kresťanskom učení. Hoci to kresťanskí učitelia niekedy berú ako samozrejmosť, mnohí rodičia a učitelia toto kresťanské antropologické východisko nezdediajú. Z pohľadu materialistických filozofií by bola napríklad druhá prednáška – dotýkajúca sa dieťaťa ako spirituálnej bytosti – irelevantná. Ak by rodič zastával niektorú z etických teórií, pre ktoré je typický morálny relativizmus, tretia prednáška zameraná na morálny život dieťaťa by mu nedávala zmysel, respektíve by mal s prezentovanými myšlienkami problém. Liberálne založení učitelia a rodičia, ktorí zdôrazňujú dôležitosť slobody a autonómie človeka, vrátane detí, by mohli kresťanských rodičov a učiteľov obviňovať z neprijateľnej indoktrinácie, pretože podľa nich by sa malo dieťa samo rozhodnúť čomu chce – a či vôbec niečomu chce – veriť.⁸¹ Hoci kresťanstvo nie je monolitické a v rámci neho tiež existujú rôzne perspektívy na výchovu a vzdelávanie, v základných veciach sa väčšina kresťanov zhodne.

V podstate platí, že to, čo o dieťati veríme – bez ohľadu na to, ako dobre to dokážeme artikulovať – určí, ako ho budeme vychovávať a vzdelávať. Teda to, ako kresťanskí učitelia vnímajú dieťa a detstvo, zásadne ovplyvňuje všetko, čo v službe deťom robia a ako to robia: prístup, vzťahy, obsah, ciele, metódy, aktivity, aj zapojenie do širšieho spoločenstva viery. V rámci kresťanskej tradície spôsob výchovy a vzdelávania ovplyvní aj taká relatívna maličkosť, ktorou je chápanie dieťaťa primárne ako bytosť porušenú hriechom alebo bytosť stvorenú na obraz Boží.

---

⁸¹ Toto je relevantná otázka najmä – avšak nielen – v kontexte štátnych škôl. Viac vid': Nel NODDINGS, *Educating for Intelligent Belief or Unbelief*, John Dewey Lecture Series, New York, Teachers College Press, 1994.

To, že neexistuje len jedna kresťanská perspektíva⁸², je možné ilustrovať dvoma rozsiahlymi knihami *The Child in the Bible* [Dieťa v Biblii] a *The Child in Christian Thought* [Dieťa v kresťanskom myslení]⁸³, ktoré obsahujú príspevky niekoľkých desiatok odborníkov. Jedným z primárnym konzultantom týchto kníh bol slovutný profesor Chicagskej univerzity Don Browning, s ktorým som mala tú česť – v čase, keď ešte žil – sedávať v spoločnej kostolnej lavici. Don Browning bol priekopník v oblasti praktickej teológie, popredný expert na tému manželstva a rodiny, ako aj výnimočný človek, ktorého vždy zaujímal aktuálny osobný a profesionálny život človeka, i otázky podnecujúce vzájomne obohacujúcu diskusiu.

Z priestorových dôvodov nie je možné hlbšie sa venovať otázke kto je dieťa z biblickej perspektívy a ako ho zobrazuje kresťanská tradícia či tradície⁸⁴, chcem však zdôrazniť potrebu vnímať dieťa komplexne a uvedomiť si tu aj určité paradoxy: na jednej strane Biblia prezentuje dieťa ako Boží dar, dedičstvo a znamenie Božieho požehnania (Ž 127,3–5), na strane druhej ako hriešnu a sebeckú bytosť (Gn 8,21; Ž 51,5; Rim 3,9–20). Na jednej strane je dieťa rozvíjajúce sa stvorenie, ktoré potrebuje vedenie a vyučovanie (Prís 22,6; Ef 6,4), avšak zároveň má od narodenia Bohom danú dôstojnosť (Gn 1,27), ktorá je hodná rešpektu a môže byť aj učiteľom dospelých. Tieto veci sa zdajú byť jasné, napriek tomu sa niekedy stretávame s nevyváženým alebo zúženým prístupom, ktorý nezostáva bez negatívnych dôsledkov.

Pochopenie a uchopenie tejto perspektívy bude okrem iného v učiteľskej praxi znamenať, že na jednej strane odmietneme prístup, ktorý je voči deťom paternalistický, a na strane druhej taký, ktorý len veľmi minimálne zasahuje do duchovnej a morálnej formácie dieťaťa. Kresťanskí rodičia a učitelia sa tak de facto zbavujú ich Bohom danej zodpovednosti, čo má negatívny dosah nielen a samotné dieťa, ale aj cirkev a spoločnosť. Samostatnou a kriticky dôležitou otázkou je zohľadňovanie tzv. trilógie záujmov (dieťa, rodičia, štát) pri náboženskej výchove dieťaťa.⁸⁵

---

⁸² Vid' napr. Richard J. FOSTER, *Streams of Living Water: Celebrating the Great Traditions of Christian Faith*, San Francisco, HarperSanFrancisco, 2001. Autor ponúka zaujímavý prehľad šiestich rôznych duchovných tradícií, ktoré sú súčasťou kresťanskej viery: kontemplatívna tradícia, tradícia svätosti, charizmatická tradícia, tradícia sociálnej spravodlivosti, evanjelikálna tradícia a inkarnačná tradícia.

⁸³ Marcia BUNGE (ed.), *The Child in the Bible*, Grand Rapids, Eerdmans, 2008. Marcia BUNGE (ed.), *The Child in Christian Thought*, Grand Rapids, Eerdmans, 2001.

⁸⁴ Marcia BUNGE, *A More Vibrant Theology of Children*, Center for Christian Ethics at Baylor University, 2003, in: <https://cultivatingchildren.files.wordpress.com/2018/04/theol-of-children.pdf>.

⁸⁵ Vid' Lubomír Martin ONDRÁŠEK - Noema Brádnanská ONDRÁŠEK, *Výchova a vzdelávanie v kontexte rodičovskej autority a záujmu dieťaťa: Náboženská perspektíva*, in: Michaela

Obraz trojnožky ako odpoveď na otázku „Ako dieťa učíme kráčať?“

K hlavnému obrazu, ktorým je *pútnik kráčajúci po ceste*, predstavím v tejto časti ďalší obraz – *trojnožku* – ktorý nám pomôže odpovedať na otázku „Ako dieťa učíme kráčať?“. Kresťanskí učitelia sa v službe deťom z veľkej časti sústreďujú na to, aby deti poznali Bibliu a základy kresťanskej viery, t.j. zameriavajú sa na to, aby deti poznali pravdu, lebo Pravda ich vyslobodí (Jn 8,32). Tento dôraz na „správne verenie“ je dôležitý, ale bolo by chybou ho predimenzovať na úkor „správneho cítenia“ a „správneho konania“. Kresťanský rodič a rovnako aj kresťanský učiteľ by nikdy nemal stratiť zo zreteľa poslanstvo tzv. najväčšieho prikázania, na ktorom stojí a padá celá kresťanská viera: „Milovať budeš Pána, svojho Boha, celým svojím srdcom, celou dušou, celou myslou a celou silou. Milovať budeš svojho blížneho ako seba samého!“ (Mk 12,30–31).

Napríklad na podobenstve o milosrdnom Samaritánovi vidíme, že iba viesť deti k tomu, aby „správne verili“ – čo odborne nazývame *ortodoxia*, nestačí. Treba, aby tiež „správne konali“ – *ortopraxia* –, lebo viera bez skutkov, ako nám pripomína List Jakuba, je mŕtva (Jk 2,14–18). Príbeh o Márii a Marte (Lk 10,38–42) nám ukazuje, že Bohu nezáleží len na dobrých skutkoch, ale aj na správne nastavenom srdci, inými slovami na „správnom cítení“ – čiže *ortopatii*. Všetky nohy trojnožky treba u detí formovať a posilňovať. Ide o holistickú službu, ktorá kladie dôraz na hlavu, srdce a ruky, a nezanedbáva žiadnu z nich.

Ak sa pozrieme na percento detí, ktoré prešlo nejakou formou kresťanského vzdelávania, či už v kontexte rodiny, cirkvi alebo školy, a porovnáme si to s morálnym stavom slovenskej spoločnosti, natíska sa otázka, kde sa stala chyba. Prečo je v krajine, kde sa približne trištvrtiny obyvateľstva hlásia ku kresťanstvu, napríklad tak rozšírená korupcia?⁸⁶ Ako je možné, že medzi študentami je tak populárna politická strana, ktorá býva označovaná ako extrémistická či fašistická? Do akej miery je efektívne vyučovanie náboženstva alebo etickej výchovy, ktoré je súčasťou školských osnov? Nemalo by Slovensko napríklad v porovnaní s „ateistickým“ Českom *žiarit*? Kde sa skrývajú všetky tie *svetlá*? Ako to, že tú *sol'* necítit'? (Mt 5,4–16).

Zámerom uvedených otázok nie je obviniť kresťanských učiteľov z nedostatočnej služby deťom, nevyvážených osnov, či nesprávnych metód. Pretože už skutočnosť, že sa zúčastňujú vzdelávacích podujatí ako je toto,

---

MORAVČÍKOVÁ (ed.), *Náboženské vyznanie rodičov a najlepší záujem dieťaťa*, Praha, Leges, 2014, 123–131.

⁸⁶ Pre čiastočnú odpoveď vid' komentár: Lubomír Martin ONDRÁŠEK, Prorocké kresťanstvo: nádej proti korupcii, in: *Denník N* 2/244 (21. december 2016), 11.

indikuje ich záujem hľadať odpovede na podobné otázky, hľadať čo najlepšie spôsoby služby deťom a ďalšími spôsobmi demonštrovať to, že im záleží na deťoch, rodinách, cirkvách, spoločnosti – na ich súčasnosti a budúcnosti pozemskej aj večnej. Som presvedčená, že súčasťou duchovnej a mravnej obnovy spoločnosti je *holistická* formácia detí, ktorá berie do úvahy ich komplexnú povahu. Deti potrebujú rásť nielen vo vedomostiach o Bohu, ale v každej oblasti, ako nám evanjelista Lukáš hovorí o Ježišovi (Lk 2,52). Pri vyučovaní, alebo presnejšie sprevádzaní detí na ich ceste, musíme brať v úvahu všetky nohy trojnožky, vidieť ich vzájomné prepojenie skrze Krista, ktorý je *centrom* a nachádzať spôsoby, ako ich čo najlepšie posilniť.

Ak prijmem myšlienku, že trojnožku tvorí hlava, srdce a ruky a že poslaním kresťanského učiteľa je pomôcť deťom, aby deti správne verili (ortodoxia), cítili (ortopatia) a konali (ortopraxia)⁸⁷, potom nasleduje otázka ako to najlepšie robiť. Ako pomôcť deťom, aby Boha čo najlepšie poznali, čo najhlbšie milovali a čo najvernejšie mu slúžili? Odpoveď je súčasťou mojich nasledujúcich prednášok a tiež seminárov i neformálnych diskusií, ktoré sú súčasťou konferencie. Cieľom tejto prednášky je jednoducho pripomenúť, že pri duchovnom vedení detí a formovaní ich viery nemôžu kresťanskí učitelia zabúdať ani na jednu z nôh trojnožky – duchovný život je len natolko silný, nakoľko je silná najslabšia noha trojnožky. Nemali by sme sa však umelo snažiť o *rovnováhu*, ale o *centrovanosť* – aby bol vždy Ježiš v centre a to prináša stabilitu.

Keď sa kresťanskí učitelia pozerajú na to, čo a ako učia deti, je dôležité, aby sa pýtali kontrolné otázky, analyzovali a reflektovali nad tým, čo už urobili a aj nad tým, čo plánujú: Aký obraz Boha vytvárajú piesne a príbehy, ktoré budú deti počuť nasledujúci mesiac alebo rok? Sú jednotlivé časti trojnožky v práci s deťmi prepojené alebo skôr rozpojené? Ktorá noha trojnožky je najslabšia?

Podobne zhodnotiť je potrebné aj život kresťanského učiteľa ako spolupútnika na ceste viery: Ktorá noha mojej trojnožky najviac oplyvňuje deti, ktoré sú vo sfére môjho vplyvu? Je to, čo im hovorím, že verím (ortodoxia), v súlade s nastavením môjho srdca (ortopatia), ktoré deti vnímajú cez moje slová a skutky (ortopraxia)?

Obraz kotvy ako odpoveď na otázku „Prečo s dieťaťom kráčame dnes?“

Posledná časť príspevku predstaví obraz *kotvy*, ktorý je centrálnou metaforou druhej konferenčnej prednášky. Je však dôležité ho spomenúť aj v kontexte

---

⁸⁷ K téme ortopraxie vid' užitočnú publikáciu: Paul STEEVNS, *The Other Six Days*, Grand Rapids, Eerdmans, 1999.

zamýšľania sa nad významom slova „dnes“. Tento obraz má za úlohu pomôcť zodpovedať na otázku „Prečo s dieťaťom kráčame?“.

Pri dlhodobejšej práci s deťmi, a zvlášť s tou istou vekovou kategóriou, čelia kresťanskí učitelia pokušeniu myslieť si, že už vlastne vedia o nich všetko. Avšak pôda pod nohami, na ktorej učitelia aj deti ako spolupútnici na ceste viery kráčajú, sa akoby neustále posúvala, pretože *svet sa mení* a menia sa aj problémy a výzvy, ktorým deti, rodičia a cirkvi čelia. V tejto súvislosti si je zaujímavé si všimnúť, že v západnej spoločnosti asi ešte nikdy predtým neboli deti a všetko, čo s detstvom súvisí, tak v *centre* pozornosti spoločnosti, vrátane cirkví, ako *dnes*.

Keď na prelome 17. a 18. storočia začalo vo Veľkej Británii hnutie Nedeľných škôl, bola to reakcia na industriálnu revolúciu, počas ktorej boli deti významnou ekonomickou silou domácností a šesť dní v týždni namiesto vzdelávania sa ťažko pracovali. Obzvlášť posledných 100 rokov sa obraz vzdelávania detí a špeciálne biblického vzdelávania a duchovného vedenia rapídne transformoval – na čo mali vplyv nielen historicko-ekonomické faktory, ale aj sociálne a kultúrne, a v neposlednom rade rozvoj všetkých vied vrátane pedagogiky a psychológie.

A toto nás privádza k poslednému slovu názvu konferencie, na ktoré zaostríme našu pozornosť: „dnes“. Čo si pod týmto slovom predstaviť? Čo nás napadne pri jeho počutí v kontexte témy konferencie? Pre niektorých môže toto slovo evokovať najmä krízu a ohrozenie, pre iných naopak príležitosť a prísľub, zatiaľ čo pre ďalších jednoducho sociálno-politický kontext. Ja sa naň pozerám z troch základných uhlov pohľadu – historicko-politologického, kultúrno-etického a biblicko-teologického – a každý z nich prináša zaujímavú perspektívu s vlastnými otázkami.

Historicko-politologický pohľad nám pripomína, že žijeme v prvej štvrtine 21. storočia, patríme do západného civilizačného okruhu, konkrétnejšie do strednej Európy a onedlho (v novembri 2019) si pripomenieme 30. výročie pádu komunizmu. Žijeme v slobodnej spoločnosti a ovocie tejto slobody zažíva aj cirkev, ktorá môže pôsobiť bez reštrikcií – zvestovať evanjelium, organizovať podujatia a vyjadrovať sa vo verejnom priestore. Na druhej strane, spoločnosť je polarizovaná alebo presnejšie fragmentizovaná, čelíme nárastu rôznych typov extrémizmu, zvyšujúcej sa ekonomickej nerovnosti a mnohým ďalším negatívnym fenoménom, ktoré produkuje sloboda bez zodpovednosti. Všetky tieto veci je treba brať v úvahu pri súčasnej službe deťom, pri ich sprevádzaní na duchovnej ceste.

Kultúrno-etický pohľad nám ukazuje, že žijeme v dobe, ktorá je post-moderná, post-faktuálna a post-pravdivá; v porovnaní s minulosťou je viac individualistická; máme tu nové technológie spojené s informačnou explóziou;

materializmus a konzumizmus; a v neposlednom rade vplyv morálneho relativizmu, prejavujúceho sa v ľahkovážnom porušovaní noriem mravného správania. Sociálne siete prezentujú výzvy, o ktorých sa súčasnej strednej a staršej generácii v čase, keď boli deti, ani nesnívalo. Osobitnou otázkou je vzťah voči autoritám – či už v kontexte rodiny, cirkvi, školy alebo štátu. Nie je však potrebné nekonštruktívne porovnávať súčasnosť s minulosťou – každá doba so sebou prinášala ako príležitosti tak i problémy.

Biblicko-teologický pohľad nám pomáha chápať „dnes“ v zmysle „znamení doby“ a následne ich interpretovať. V mnohých ohľadoch sú výzvy dneška podobné tým, ktorým kresťania čelili v minulosti. Svet, v ktorom žijeme, je na jednej strane omnoho komplexnejší, ako povedzme v stredoveku, ale na druhej strane máme hlbšie poznanie a viac prostriedkov prekonávať a odstraňovať prekážky, ktoré sa vyskytnú pri putovaní. Je treba vyhnúť sa ako príliš optimistickému, tak aj príliš pesimistickému pohľadu na „dnes“ – dobu, v ktorej žijeme – a nechať sa viesť biblickou nádejou.⁸⁸ Kresťania sú ľudia nádeje a súčasťou práce kresťanských učiteľov je túto nádej prostredníctvom slov a skutkov deťom predstavovať.

Keď z rôznych perspektív premýšľame nad súčasnou realitou, ktorá je v téme konferencie označená slovom „dnes“, považujem za asi najdôležitejšie, aby sme sa vždy pozerali na obe strany mince – každý problém je zároveň príležitosťou a platí to aj pri duchovnom sprevádzaní detí. Prekážky sú tu na to, aby sa s Božou pomocou prekonávali – toto je jedna z vecí, ktoré sa môže dieťa teoreticky naučiť v triede, ale reálne sa naučí na *cestě*.

Historicky kresťania reagovali na výzvy doby dvoma – z môjho pohľadu problematickými – spôsobmi: oddelením sa od „sveta“ alebo naopak prispôbením sa mu. Aj keby sme chceli deti od sveta izolovať a chrániť vytvorením hermeticky uzavretej kresťanskej subkultúry, bolo by to len čiastočne možné a nebolo by to v súlade s biblickým zjavením. Podobne, ako sa Ježiš vtelil, inkarnoal do tohto sveta, ale zachoval si pritom Božiu svätosť, sú aj kresťania povolaní byť vo svete, ale nebyť zo sveta (Jn 17,15–18).

V liste Hebrejom (6,18–19) čítame, že Kristus je *bezpečná a pevná kotva pre náš život*. Deti túto kotvu pre svoj duchovný život potrebujú a úlohou kresťanských učiteľov je im ju predstavovať. Ako učelia (i rodičia) kráčame v službe spolu s deťmi, ktoré sprevádzame a vedieme ako *pútnikov* a formujeme ich vieru, skutky a charakter tak, aby bol Kristus v strede. V tomto dobrodružstve viery sme pripravení zvládnuť aj búrky, pretože máme kotvu nádeje, ktorou je Kristus – „pôvodcu a završovateľa našej viery“ (Heb 12,2).

---

⁸⁸ Vid' Lubomír Martin ONDRÁŠEK, Ako proti nádeji, v nádej uveriť, in: *Konzervatívny denník Postoj* (20. január 2017), in: <https://svetkrestanstva.postoj.sk/20651/ako-proti-nadeji-v-nadej-uverit>.

Použitá literatúra

- BROWNING, Don S., *A Fundamental Practical Theology: Descriptive and Strategic Proposals*, Minneapolis, Fortress Press, 1991.
- BUNGE, Marcia, *A More Vibrant Theology of Children*. Center for Christian Ethics at Baylor University, 2003, in: <https://cultivatingchildren.files.wordpress.com/2018/04/theol-of-children.pdf>.
- BUNGE, Marcia (ed.), *The Child in the Bible*, Grand Rapids, Eerdmans, 2008.
- BUNGE, Marcia (ed.), *The Child in Christian Thought*, Grand Rapids, Eerdmans, 2001.
- BUNYAN, John, *Cesta pútnika* (prel. Jozef Roháček), Bratislava, Misijná spoločnosť evanjelia Ježiša Krista, 2005.
- COLES, Robert, *The Spiritual Life of Children*, Boston, Houghton Mifflin, 1990.
- COLES, Robert, *The Moral Life of Children*, Boston, The Atlantic Monthly Press, 1986.
- COLES, Robert, *The Political Life of Children*, Boston, The Atlantic Monthly Press, 2000.
- FOSTER, Richard J., *Streams of Living Water: Celebrating the Great Traditions of Christian Faith*, San Francisco, HarperSanFrancisco, 2001.
- HORKA, Róbert, Didaché: história, súčasnosť a slovenský preklad spisu, in: *Disputationes Scientificalae Universitatis Catholicae in Ružomberok 2* (2002/2), 54–71.
- CHAPMAN, Kathleen, *Teaching Kids Authentic Worship: How to Keep Them Close to God for Life*, Grand Rapids, Baker Books, 2003.
- MAY, Scottie – POSTERSKI, Beth – STONEHOUSE, Catherine – CANNELL, Linda, *Children Matter: Celebrating their Place in the Church, Family, and Community*, Grand Rapids, Eerdmans, 2005.
- MILBANK, John, *Theology and Social Theory: Beyond Secular Reason*, 2nd ed., Oxford, Blackwell Publishing, 2006.
- MONTESSORI, Maria, *The Absorbent Mind*, Radford, Wilder Publications, 2007.
- NODDINGS, Nel, *Educating for Intelligent Belief or Unbelief*, John Dewey Lecture Series, New York, Teachers College Press, 1994.
- ONDRÁŠEK, Ľubomír Martin, *Verejná teológia na Slovensku: Zbierka štúdií, úvah a rozhovorov z rokov 2013 – 2018*, Bratislava, Dobrá kniha, 2019.
- ONDRÁŠEK, Ľubomír Martin – ONDRÁŠEK, Noema Brádňanská, *Výchova a vzdelávanie v kontexte rodičovskej autority a záujmu dieťaťa: Náboženská perspektíva*, in: Michaela MORAVČIKOVÁ (ed.), *Náboženské vyznanie rodičov a najlepší záujem dieťaťa*, Praha, Leges, 2014, 123–131.

- STEWART, Sonja M. – BERRYMAN, Jerome W., *Young Children and Worship*, Louisville, John Knox, 1989.
- STEEVNS, Paul, *The Other Six Days*, Grand Rapids, Eerdmans, 1999.
- STONEHOUSE, Catherine, *Joining Children on the Spiritual Journey: Nurturing a Life of Faith*, Grand Rapids, Baker Books, 1998.
- STONEHOUSE, Catherine – MAY, Scottie, *Listening to Children on the Journey: Guidance for Those Who Teach and Nurture*, Grand Rapids, Baker, 2010.
- THORSEN, Don, *The Wesleyan Quadrilateral: Scripture, Tradition, Reason, and Experience as a Model of Evangelical Theology*, Lexington, Emeth Press, 2005.
- WESTERHOFF, John H., *Will Our Children Have Faith?*, New York, Morehouse, 2012.
- WESTERHOFF, John, H., *A Pilgrim People: Learning through the Church Year*, Minneapolis, Seabury Press, 1983.

PaedDr. Noema BRÁDŇANSKÁ ONDRÁŠEK, PhD.
Acta Sanctorum, Inc., Chicago, USA

Všenáprava ľudskosti: Antropologické východiská Komenského *Pampaediae*

Dana Hanesová

Abstrakt:

Je možné zabrániť tomu, aby človek „neupadal v nečloveka“? Komenský v *Obecnej porade* predkladá *Vševýchovu* ako kľúčovú cestu k tomu, aby zabránil 'upadaniu človeka v nečloveka', aby sa každý človek na svete mohol rozvíjať k dosiahnutiu vznešeného zámeru svojho bytia. Výchova 'celého' človeka má potenciál priviesť ho k zmene myslenia aj konania a stať sa nástrojom spoločnej nápravy 'vecí ľudských'. Je však jeho predstava reálna? Na akých antropologických základoch sú založené Komenského edukačné ciele? Ochota uchopiť Komenského presvedčenia o odvíjaní začiatku všetkej múdrosti 'od vecí podstatných' - od nevyhnutnosti zdroja všetkej formácie v horizontálnom vzťahu človeka s Bohom, otvára možnosti riešenia aj súčasných spoločenských a výchovných problémov. V príspevku najskôr prezentujeme stručný prehľad dobového pozadia a charakteristiku antropologických východísk Komenského a následne súčasných problémov súvisiacich s celkovou výchovou človeka, pokiaľ má táto zabezpečiť, aby sa z nikoho nemusel stať „nečlovek“. Potom prostredníctvom metódy stredných axiém porovnávame ich vzájomné antropologické a etické prieniky. Napokon poukazujeme aj na presahy Komenského vízie do súčasného hľadania riešení spoločensko-výchovných problémov práve vďaka jeho syntéze výchovnej reality s jej 'transcendentným' ukotvením.

Kľúčové slová: Komenský, *Pampaedia*, výchova, všenáprava, antropológia

Abstract

Is it possible to prevent a person from 'falling into a non-human'? In his *General Consultation*, Comenius presents *Pampaedia* (Universal Education) as a key way to prevent 'the fall of man into a nonhuman', so that every person in the world may develop to achieve the noble purpose of his/her being. The education of the 'whole' person has the potential to lead him/her to change his/her thinking and actions and to become a tool for the common remedy of 'human things'. But is Comenius' idea realistic? On what anthropological foundations are Comenius'

educational goals based? The willingness to grasp Comenius' belief in unfolding the beginning of all wisdom 'from essential things' - from the necessity of the source of all formation in the horizontal relationship of man with God, opens up possibilities for solving current social and educational problems. In the article, we first present a brief overview of the period background and the characteristics of Comenius' anthropological background and then the current problems related to the overall education of man, if it is to ensure that no one has to become a 'non-human'. Then, using the method of middle axioms, we compare their mutual anthropological and ethical intersections. Finally, we also point out the overlaps of Comenius' vision into the current search for solutions to social and educational problems precisely thanks to his synthesis of educational reality with its 'transcendent' anchoring.

Keywords: Comenius, Pampaedia, education, restoration, anthropology

Úvod

Celostné uchopenie pedagogického systému Komenského súčasníkmi tak, aby sa naplnila jeho vízia napomôcť ľudstvu k naplneniu zmyslu jeho existencie, predstavuje náročnú výzvu, ktorá si, pokiaľ nemá ísť len o subjektívne vypichovanie parciálnych myšlienok, vyžaduje odborné komeniologické štúdiá. Preto chceme hneď v úvode poznamenať, že táto štúdiá nepochádza z pera komeniológa. Vznikla ako reflexia autorky - pedagóga súčasnosti - na vrcholné pansofické dielo Komenského *Obecná porada o nápravě věcí lidských*⁸⁹. Napriek tomu, že Komenský ho nestihol dokončiť, viackrát v ňom zaznieva jeho stravujúca bolesť nad neutešeným stavom 'vecí ľudských' (stavom zbožnosti, vzdelávania, politiky, kultúry, rodinného či pracovného života). Zároveň ho ako teológa, filozofa a učiteľa ženie životné povolanie do tohto stavu komplexne zasiahnuť. Žiada práve výchovou zamedziť, aby „žádný člověk neupadal v nečlověka“ a otvoriť cestu k náprave „univerzálnym zušľachtením“ pokazeného celého ľudského pokolenia. *Pampaedia*⁹⁰ je víziou celostnej edukácie všetkých vo všetkom, aby všetci nadobudli múdrosť

---

⁸⁹ Všetky odkazy na Komenského sa nachádzajú v českom vydaní tohto diela: Jan Amos KOMENSKÝ, *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, Praha, Nakladatelství Svoboda, 1992, 789, 806-807.

⁹⁰ Jan Amos KOMENSKÝ, Část čtvrtá: Pampaedia neboli Všeobecné zušlechťování myslí, in: *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, Praha, Nakladatelství Svoboda, 1992, 789-811.

porozumieť všetkým veciam a myšlienkam, a dokázali „rozlišovať“ podstatné od vedľajšieho, neškodné od škodlivého“.

Je všeobecne známym faktom, že Komenský je známy v širšom kontexte predovšetkým ako učiteľ, známe sú najmä jeho zásady a metódy vyučovania a výchovy. V tomto zmysle bol Komenský vzorom pre školské systémy vo viacerých krajinách, a to dokonca aj v období socializmu. Hoci sovietski autori pochvalne vyzdvihovali nielen jednotlivé idey, ale všestrannosť Komenského pedagogiky a pokladali ho za jeden zo svojich pedagogických vzorov, na druhej strane jeho pedagogickú genialitu pod tlakom požiadaviek vedeckého ateizmu oddeľovali od jeho 'metafyzických' presvedčení o zmysle života a výchovy. Kairov hodnotil Komenského takto: „Komenského tvorivá činnosť spadá do doby, keď v spoločnosti mala značný vplyv teológia ... Komenský splácal daň svojej dobe, keď svoje predstavy o výchove vykladal v náboženskom duchu ... Vzhľadom k podmienkam doby nepodarilo sa mu odhaliť problémy morálnej výchovy a humanizmu“⁹¹. Celostný obraz prínosu Komenského tak ostával nepochopený, ba odmietaný, skrytý za „predpojatým zdôrazňovaním jeho nespochybniteľného významu pre pedagogiku“⁹². Po revolúcii v r. 1989 začali niektorí pedagógovia v Československu odkrývať redukcie v chápaní Komenského. V niektorých univerzitách sa predmetom diskusií so študentami stali časti Komenského diel, obsahujúce duchovné idey⁹³.

V tomto príspevku⁹⁴ sa túžime zamyslieť nad Komenského víziou všenápravy ľudstva s postojom úcty k jej autorovi - osobnosti neoddeliteľne v sebe integrujúcej ako pedagogické, tak aj teologické a filozofické pohľady na človeka a jeho svet. Ako Komenský rozmýšľal o človeku a o výchove? Čo ho

---

⁹¹ I. A. KAIROV, Jan Amos Komenský, in: *Pedagogika*, 21/2, (1971), 186, 190.

⁹² Miroslav SOMR - Helena PAVLIČÍKOVÁ, Comenius' Ethical Visions of the Improvement of Human Things, in: *Studia Edukacyjne*, 35 (2005), 404.

⁹³ Vladimíra SPILKOVÁ - Helena HEJLOVÁ (eds.), *Příprava učitelů pro primární a preprimární vzdělávání v Česku a na Slovensku. Vývoj po roce 1989 a perspektivy*, Praha, PF UK, 2010.

⁹⁴ Tento príspevok je skrátenou a čiastočne upravenou verziou výstupu z projektu k 350. výročiu úmrtí Jana Amose Komenského *Komenský 2020: Porada o náprave věcí lidských* iniciovaného doc. J. Háblom, PhD, realizovaného Křesťanskou akademií mladých v spolupráci s Univerzitou Hradec Králové, Komenským Institutem v Prahe a ďalšími partnermi (Hope4kids, České studny) a jednotlivými autormi z rôznych krajín sveta. Ide o štúdiu v monografii, ktorá bola publikovaná pôvodne v Českej republike: Dana HANESOVÁ, "Aby žádný člověk neupadal v nečlověka" : Komenského volanie po náprave z pohľadu súčasného pedagóga, in: Jan HÁBL et al, *Utopismus, nebo realismus : Komenského projektu nápravy věcí lidských?*, Červený Kostelec, Pavel Mervart, 2019, 101-121. Momentálne je pripravené jej 2. vydanie v anglickom jazyku vo vydavateľstve Wipf and Stock v USA.

podnecovalo takto rozmyšľať? Mohla by jeho vízia reálne prispieť k náprave 'vecí ľudských' v 21. storočí?

Historický kontext a antropologické východiská Komenského *Pampaedie*

Pochopiť historické okolnosti vzniku *Pampaedie* nie je v intenciách ani možnostiach autorky tohto príspevku. Napriek tomu je však jasné, že pochopiť a aktualizovať myšlienky vyše 300-ročného diela Komenského nie je možné bez toho, aby sme sa nezamysleli na historickým kontextom Komenského tvorby. Žiada sa určité predporozumenie a reflexia okolností jeho života, k čomu tu niet dosť priestoru, ale detailne ich spracováva napr. Hábl⁹⁵.

Predovšetkým si treba uvedomiť, že Komenského svet pokladal náboženstvo - viera v božstvo, ľudskú dušu či posmrtný život - za neoddeliteľnú súčasť verejného a profesionálneho priestoru. Preto treba brať do úvahy vplyv výchovy v religióznej rodine, angažujúcej sa v Unitas Fratrum. Jej učenie mohlo byť podnetom k rozvoju Komenského lásky k Bohu a k ľuďom a neochvejnej viery, overenej v situáciách obrovských strát; ideálom humanity, zdrojom etického hodnotenia udalostí a pozitívneho prístupu k životu. Stotožnenie sa s touto teológiou spečatil rozhodnutím pôsobiť v pozícii duchovného a neskôr biskupa. Tragické udalosti v osobnom, rodinnom, pracovnom aj spoločenskom živote (najmä úplné osirenie v 12-tich rokoch, odklad začiatku systematického vzdelávania do 16-tich rokov; strata najbližších, majetku, knižnice, vlastných prác; 30-ročná vojna, opakovaný život v exile, sklamanie vlasteneckých vízií) Komenského nepredznačovali byť človekom 'nádeje'. Komenský bol po zmene túžiacim exulantom, emocionálne po mnohých stránkach strádajúcim. Viackrát podľahol rôznym eschatologickým apokalypsám. Jeho myšlienka Všenápravy spoločnosti odrážala dobovú tendenciu riešenia spoločenských problémov prostredníctvom utópií (More, Campanella, Bacon), hoci nešlo o utópiu v pôvodnom slova zmysle - nešpecifikoval, ako bude spoločnosť vyzeráť, túto otázku necháva otvorenú⁹⁶. Sústreďuje sa na popis metódy – vševýchovy, akou by bolo možné celoplošne ľudské veci naprávať. Jeho vízia odráža dobové chápanie jednotnej vedy. Tento pohľad dával v Komenského dobe zmysel a nádej v reálnu existenciu univerzálneho, možno skôr inštrumentálne

---

⁹⁵ Jan HÁBL, *Aby člověk neupadal v nečlověka*, Červený Kostelec, Pavel Mervart, 2017.

⁹⁶ Paul van VLIET, The Utopian Ideas of Comenius and the Dutch Republic, in: *The Utopian Ideas of Comenius*, 1994, 85-92.

vznievajúceho, spôsobu, ako učiť všetkých, všetko, všetkými možnými prostriedkami.

Podľa Vlieta reflektovanie myslenia 17. storočia otvára priestor všímať si zdroje, nielen ovocie Komenského tvorby⁹⁷. Zámerom jeho *Pampaedie* bolo nájsť spôsob, akým by si všetci ľudia osvojili pansofiu - univerzálnu múdrosť sveta, stanúc sa rozumnými „pre večnosť a neboli nerozumní pre svet“⁹⁸. Vyživované takýmto transcendentným koreňom dozrelo dielo, nežne oslovujúce všetkých ľudí, bez ohľadu na vierovyznanie: „Je žalostné, ... že všichni jsou zváni k nebi, ale nejsou o nebeské cestě všichni poučováni!“⁹⁹. Na jednej strane je Komenského dielo ukotvené oboma nohami na zemi, v reálnom kontexte, na druhej strane si jeho všenáprava vyžaduje nadľudskú silu, a preto sa obracia k Bohu - aby dokázal s jeho pomocou „vytvárať kráľovstvo Božie už v tomto živote a nie až v onom“¹⁰⁰. Ostatné časti *Porady* nespochybniteľne poukazujú na nemožnosť vydeliť *Pampaediu* z konzistentného celku a snažiť sa ju vysvetľovať čisto didakticky.

Komenského antropológia

Na akých **antropologických východiskách** založil Komenský svoju *Vševýchovu*?

Ontologická vznešenosť človeka: Má vnútorné svetlo

Podľa Komenského je človek bytosť stvorená Bohom na Boží obraz, odlišujúca sa od iných bytostí svojou ‘vznešenou prirodzenosťou’. Cieľom jeho vôle a konania je pozdvihnutie sa k ‘vznešenosti Božej’¹⁰¹, poznať a žiť konzistentne s reálnym, večne trvajúcim Dobrom, neuspokojujúc sa so žiadnymi náhradami.

Unikátnosť ľudskej duše sa prejavuje v jeho prirodzených schopnostiach rozumových (pravdivo chápať komplexnosť života), vôľových (rozlišovať a voliť si dobro), a konatívnych (zvolené dobro aktívne presadzovať, iniciatívne konať, zámerne pôsobiť na okolie). Človek bol stvorený s túžbou neostávať v nevedomosti či zavádzaní, ale bytostne túži pravdivo poznať svet. Jeho

---

⁹⁷ tamtiež

⁹⁸ Jan Amos KOMENSKÝ, *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, Praha, Nakladatelství Svoboda, 1992, 806.

⁹⁹ Tamtiež, 810.

¹⁰⁰ Radim PALOUŠ, *Paradoxy výchovy*, Praha, Karolinum, 2009, 15.

¹⁰¹ Jan Amos KOMENSKÝ, *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, Praha, Nakladatelství Svoboda, 1992, 35-36.

svedomie - vnútorné svetlo - mu umožňuje vnárať sa „do vecí zvnútra aj zvonka“, skúmajúc, „merajúc a poznávajúc“ svet¹⁰². Z týchto troch ‘koreňov’ ľudskej vznešenosti vyrastajú jej ‘plody’, a to poznanie (filozofia ako výsledok úsilia po múdrosti), náboženstvo (zbožnosť - túžba a starostlivosť o najvyššie dobro) a politika ako správa vecí verejných¹⁰³.

Morálna porušenosť človeka: Viac ho tešia tiene

„Podľa Božieho úmyslu mal byť tento svet, do nehož sme svým narodením posílaní, Boží školou plnou svetla“¹⁰⁴. Lenže namiesto všimania si vzťahu pre život najpodstatnejšieho, si človek zvolil cestu ‚samosvojného‘ poznávania sveta, hoci „pod vlastným vedením nemôžeme dospieť nikam než ke zkáze“¹⁰⁵. Komenský cituje Senecu, hanbiaceho sa za to, ako sa človek stavia na roveň Bohu a dáva prednosť nestálym hodnotám. „Lidé hľadajú seba vně sebe, věci nad sebou a Boha pod sebou“¹⁰⁶. Človek si volí iné smerovanie všetkých troch prameňov obrazu Boha v ňom: smerovanie jeho moci, poznávania a zbožnosti nie k ‚službe Otcovi svetla‘¹⁰⁷, ale sebauspokojeniu, sebazbohatnutiu. Dôsledkom rozhodnutia sa pre život nezakorenený v Bohu človeka viac tešia tiene. Komenský plače od zármutku nad tým, že človek napriek tomu, akou vznešenosťou je vybavený, nejde za cieľom svojej existencie a ‚není tedy ve věcech lidských nic v pořádku‘¹⁰⁸.

Najhanebnšie je, že prejavy nenávisťi, plytkosti vystupujú do popredia v náboženských otázkach. Rozmáha sa viera vo vymyslené božstvo a ne-viera, hoci ‚Bůh je obecný pojem, vštípený do srdcí všech lidí tak hluboce, že Cicero říká: o tom, kdo popírá boha, se dá sotva soudit, že je duševně zdrav‘¹⁰⁹. Mnohí veriaci v Boha žijú, akoby na večnosti nezáležalo alebo za svoje náboženstvo bojujú zbraňami. Pokiaľ by sa človek riadil rozumom a svedomím, ľudia by dokázali vládnuť sebe aj iným a v spoločnosti by bol poriadok a pokoj. Najviac Komenskému láme srdce to, že nielenže sa ľudstvo rúti do záhuby, pokiaľ sa slepo poddáva intrigám voči Bohu, ale mnohí ani nechcú zmenu k lepšiemu.

---

¹⁰² Tamtiež, 182.

¹⁰³ Tamtiež, 39.

¹⁰⁴ Tamtiež, 831.

¹⁰⁵ Tamtiež, 806.

¹⁰⁶ Tamtiež, 40.

¹⁰⁷ Tamtiež, 41.

¹⁰⁸ Tamtiež, 45 a 48.

¹⁰⁹ Tamtiež, 42.

Komenského pohľad na človeka - vznešené Božie stvorenie, správajúce sa neľudsky, Hábl nazýva „realistickým“¹¹⁰. Ontologicky je človek vznešený, morálne však pokrivený. „Komenského rozlíšenie medzi ontologickou a morálnou povahou človeka realisticky vystihuje zložitost' a ambivalenciu ľudstva ... Človek je schopný ľudskosti aj neľudskosti.“¹¹¹

Nádej pre človeka: Náprava cez opätovné prijatie svetla

Komenský vidí možnú náprava takto pokazeného stavu ‘vecí ľudských’ v zmene myslenia - uvedomení si svojho stavu a túžbe po Bohu ako zdroji svetla¹¹². Vzhľadom na samotnú podstatu Boha je však nevyhnutné vzhliadať k nemu ako k vyššiemu a prijať ne-samosvojnú cestu zmeny v prijatí Kristovho vykúpenia. Kristus je pre Komenského vždy trvalým globálnym *centrum securitatis*¹¹³.

Každý musí mať slobodu pre toto riešenie sa rozhodnúť, „aby nebyl porušován Boží obraz v člověku, nejméně v té věci, kde se nejvíce dovršuje, ve svobodě volby. Odstraní-li se tato svoboda, ... z vůle se stává nevůle a z člověka nečlověk“¹¹⁴. Človeka možno k obnove *nexus hypostaticus*¹¹⁵ získať len výchovným „vábení(m) všech lidí vůni skutečného dobra“, aby „získávali zájem i čas přenášet se k ušlechtlejším snahám a po celý smrtelný život konat to, co přispívá k nesmrtnosti“¹¹⁶. Chváli predchodcov „didaktikov“, ktorí túžili „s nesmírnou námahou ... ukázat ostatním způsob, jak odstranit z nevzdělaných myslí nevědomost“¹¹⁷. Vkladá svoje úsilie do detailného rozpracovania systému pan-výchovy, prekonávajúcej ľudské ‘samosvojné tendencie’, vyvádzajúcej „ľudstvo z pokrivenej sebastrednosti“¹¹⁸.

Komenského pedagogický optimizmus sa prejavuje v nádeji, že pokiaľ školy ponúknu ľudskému rozumu „pravdivé podklady k uvažování“, naučia sa ľudia dobre rozmýšľať; ľudskej vôli „to, co je skutečně dobré“, bude ich dobro

---

¹¹⁰ Jan HÁBL, *Aby člověk neupadal v nečlověka*, Červený Kostelec, Pavel Mervart, 2017, 13.

¹¹¹ Tamtiež, 146.

¹¹² Jan Amos KOMENSKÝ, *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, Praha, Nakladatelství Svoboda, 1992, 28.

¹¹³ S. J. G. BURTON, 'Jan Amos Comenius's Trinitarian and conciliar vision of a united Europe, in: *Reformation & Renaissance Review*, 19 (2017/2), 104-121.

¹¹⁴ Jan Amos KOMENSKÝ, *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, Praha, Nakladatelství Svoboda, 1992, 818.

¹¹⁵ Jan HÁBL, *Aby člověk neupadal v nečlověka*, Červený Kostelec, Pavel Mervart, 2017, 145.

¹¹⁶ Jan Amos KOMENSKÝ, *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, Praha, Nakladatelství Svoboda, 1992, 1181.

¹¹⁷ Tamtiež, 52.

¹¹⁸ Jan HÁBL, *Aby člověk neupadal v nečlověka*, Červený Kostelec, Pavel Mervart, 2017, 146.

príťahovať a "láska k harmónii" ich bude motivovať "jednat spíše ušlechtilé". Ved' „každý se těší z toho, že božstvo je mu nakloněno a že může být blažen v jeho přízni nyní i na věčnosti.“ Preto si Komenský myslí, že keby „bylo možné lidem ukázat vše, co je pro ně prospěšné, nutně by po tom sáhli, ba přímo chňapli“¹¹⁹. Dôvod, prečo tak nerobia, je, že nemajú dostatočné vzdelanie.

Človek teda „okrem milosti a modlitby“ potrebuje aj nevyhnutné vzdelanie. Komenský rozmyšľal o edukácii ako o oveľa serióznejšej činnosti, než len o jednoduchom transfere informácií a výcviku zručností. Veril, že je to skutočné 'vytváranie' obnovou ľudskej prirodzenosti a rozvíjaním jej možností. Človek sa stáva človekom vlastným ľudským úsilím¹²⁰. Komenského výzva k náprave ľudskosti cez univerzálne vzdelávanie vyvoláva dojem, že Komenský ako teológ precenil edukačnú metódu, pretože počítal s tým, že aj vzťah k Bohu sa dá vyriešiť prostredníctvom edukácie (napriek 1Kor 2,12 o obmedzeniach ľudskej múdrosti).

Z *Porady* je zrejmé, že Komenský zmysel svojho 'pozemského' života vnímal konzistentne so svojou vierou v 'posmrtný život'. Nebránila mu, ba práve mu dávala silu zápasíť za zmeny života 'na zemi' prostredníctvom vševýchovy, pre úžitok všetkých ľudí, nielen kresťanov. Mal nepochybnú nádej, že je možná náprava vecí pred koncom tohto materiálneho sveta, a práve táto nádej rozhodovala o tom, ako si vážil „súčasný moment“¹²¹: „Takže i žid, Turek, pohan (nemluvě o nás křesťanech) může do tohoto našeho díla bez překážky vstoupit a postupovat jím, dokud se každý nepřenese až tam, kde ucítí, že jej oblévají paprsky světla“¹²². Na vzdelaní záleží Bohu (aby sa človek mohol radowať z Božej slávy), ľudom (aby dokázali múdro žiť a dosiahli zmysel ľudskej existencie), a je dobré aj pre svet (napr. prírodu).

Komenský na pozadí súčasného *Zeitgeist*-u a súčasnej výchovy

Od smrti Komenského uplynulo 350 rokov, poznamenaných neustálym vynáraním sa nových antropologických predstáv a prúdov myslenia. Svoj vplyv na súčasný *Zeitgeist* zanechávajú idey osvietenstva (dôraz na rozum, odmietanie zjavenia), romantizmu, existencializmu, štrukturalizmu, postmodernizmu,

---

¹¹⁹ Jan Amos KOMENSKÝ, *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, Praha, Nakladatelství Svoboda, 1992, 56-58.

¹²⁰ C. H. DOBINSON, (ed.), *Comenius and Contemporary Education*, Hamburg, UNESCO, 1970.

¹²¹ Julian DODD, Philosophical significance of hope, in: *The Review of Metaphysics*, 58/1, 2004, 117-146.

¹²² Jan Amos KOMENSKÝ, *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, Praha, Nakladatelství Svoboda, 1992, 27.

a napokon transhumanizmu snažiacemu sa „zdokonaľiť človeka prostredníctvom moderných technológií“¹²³. Zásadný rozdiel medzi myslením v 17. a 20. storočí spočíva v metóde poznávania reality. Od čias Kanta¹²⁴ sa zdôrazňuje epistemologické vysvetľovanie celej reality na základe jej zmyslového poznávania. Na rozdiel od Komenského „dnes už neveríme, že metafyzika nám umožní porozumieť vývoju dieťaťa alebo človeka v spoločnosti ... nehovorí nič o zákonoch prírody“¹²⁵.

Súčasný svet je vo vážnom ohrození rovnováhy ekosystému; narastajú závislosti, agresivita, egocentrizmus, sociálnych nerovností, morálneho hedonizmu¹²⁶. Stále viac ľudí toleruje amorálne správanie, prejavujúce sa v nesprávnom postoji k majetku a moci¹²⁷. Keď v r. 1999 Fukuyama¹²⁸ predpovedal veľký rozvrat v dôsledku takejto morálky, mal nádej, že človek na základe vrodených dispozícií dokáže rekonštruovať zvrátenosť súčasnej spoločnosti. Situácia sa však zhoršila, svedčia o tom intenzívnejšie prírodné katastrofy, nárast kriminality, vojen, terorizmus, utečenecká a ekonomická kríza, rozpad rodín, oslabenie sociálneho kapitálu či dôvery medzi ľuďmi.

Na rozdiel od Komenského súčasná postmoderná doba nedisponuje aspiráciou nájsť jedno komplexné riešenie hromadiacich sa problémov. Globalizovaná spoločnosť očakáva od pedagogiky rešpektovanie mega-trendov rozvoja spoločnosti, zabezpečenie nadobudnutia statusu znalostnej spoločnosti a zvýšenie ich konkurencieschopnosti. Súčasná „pedagogika zažíva všeobecný útlm“¹²⁹, zasiahol ju tvrdý tlak neoliberalizmu - dominancie ekonomických záujmov pri stanovovaní a hodnotení pedagogických cieľov, zameraných na prípravu na trh práce¹³⁰. „Súčasná „industrializácia poznania zmenila význam

---

¹²³ Beata KOSOVÁ, Výzvy súčasného sveta pre premeny školy a edukácie, in: Miriam PROKEŠOVÁ (ed.), *Perspektívy výchovy a vzdelávania v podmínkach súčasného sveta*, Praha, Česká pedagogická spoločnosť, 2017, 24.

¹²⁴ Vydanie z 1963: Immanuel, KANT, *Über Pädagogik*, in: *Ausgewählte Schriften zur Pädagogik und ihrer Begründung*, Paderborn, Schöningh, 1963.

¹²⁵ Jean PIAGET, Jan Amos Comenius, in: *Prospects (UNESCO, International Bureau of Education)*, 23/1/2, (1993), 177.

¹²⁶ Ivan TUREK, *Inovácie v didaktike*, Bratislava, MPC, 2005; Zdeněk HELUS, Spoločenská krize – dôsledky pro pojetí edukace jakožto starosti o člověka, in: *Proměny pojetí vzdělávání a školního hodnocení*, Praha, Asociace waldorfských škol ČR, 8-27, 2012a.

¹²⁷ Tomáš, JABLONSKÝ – Daniela KOLIBOVÁ – Silvia MATÚŠOVÁ, *European Values and Cultural Heritage*, Debrecen, CHERD, 2012.

¹²⁸ Francis FUKUYAMA, *Velký rozvrat*, Praha, Academia, 2006.

¹²⁹ Štefan PORUBSKÝ, Inštitúcia školy na rázcestí, in: Štefan PORUBSKÝ et al., *Premeny spoločnosti a perspektívy školy*, Banská Bystrica, PF UMB, 2013, 8.

¹³⁰ Ivan TUREK, *Inovácie v didaktike*, Bratislava, MPC, 2005.

vzdelania, stáva sa tovarom. Híbková a mnohodimenzionálna reflexia sociálnej reality nie je podporovaná¹³¹. Podľa Helusa¹³² sa tým oslabili morálne, estetické a duchovné hodnoty človeka.

Na druhej strane iniciatívni pedagógovia upozorňujú na problémy a hľadajú ich výchovné riešenia. Presadzujú dôraz na individualizovaný prístup k potrebám a schopnostiam každého učiaceho sa. Tradičná, na judeo-kresťanských východiskách založená „výchova zameraná na kultiváciu človeka sprostredkovávala ontologický zmysel a základné hodnoty.“¹³³. Religiozita prešla v 20. storočí fázou silného vytesňovania z verejného priestoru. V súčasnosti pretrvávajúca ľudská túžba po spiritualite rezonuje v politicky korektných edukačných cieľoch spirituálneho rozvoja.

Súčasný stav spoločnosti vo vyspelých krajinách je teda nelichotivý, a to aj napriek 100% zaškolenosti detí. Rogers už v r. 1961¹³⁴ konštatoval: „Sme vzdelaní, ale sme zlí“ a Fromm: „Rozumom sme v 21. storočí, ale naše srdce je v dobe kamennej“¹³⁵. Neustále pretrváva závislosť dosiahnutého vzdelania na sociálnom pôvode. Potvrdilo sa, že „sociálno-politické opatrenia ... nemajú na túto skutočnosť zásadný vplyv. Vzdelávací systém teda nie je schopný odstrániť sociálne nerovnosti“¹³⁶.

Viacerí odborníci v oblasti výchovy volajú po serióznom riešení stavu spoločnosti a výchove. Helus¹³⁷ nabáda hľadať antropologické príčiny súčasnej krízy v dlhodobom zlyhávajúcom spôsobe života. Navrhuje tzv. edukáciu obratu, „rešpektujúcu antropologické konštanty, tj. kvality osobnosti, tvoriace podstatnú súčasť jej plnohodnotného rozvoja, avšak súčasnou spoločenskou determináciou oslabované čo do možností svojej aktualizácie“. Kládne dôraz na tzv. obrat k dieťaťu, morálku, širší kontext a transcenciu vo výchove. Cieľom je človek schopný odolať tlačiacemu redukcionizmu a individualistickému hedonizmu,

---

¹³¹ Beata KOSOVÁ, Quo vadis doktorandské štúdium (nielen) v pedagogických vedách, in: Imrich IŠTVAN - Janka FERENCOVÁ - Martina KOSTURKOVÁ (eds), *Pedagogická profesia z aspektu vedy, výskumu a praxe*, Prešov, PU, 2017a, 65.

¹³² Zdeněk HELUS, Společenská krize – důsledky pro pojetí edukace jakožto starosti o člověka, in: *Proměny pojetí vzdělávání a školního hodnocení*, Praha, Asociace waldorfských škol ČR, 8-27, 2012a.

¹³³ Beata KOSOVÁ, Výzvy súčasného sveta pre premeny školy a edukácie, in: Miriam PROKEŠOVÁ (ed.), *Perspektivy výchovy a vzdelávání v podmínkách současného světa*, Praha, Česká pedagogická společnost, 2017b, 18.

¹³⁴ Slovenský preklad: Carl Ransom ROGERS, *Ako byť sám sebou*, Bratislava, IRIS, 1996.

¹³⁵ Erich FROMM, *Escape from Freedom*, New York, Avon Books, 1969, xiv.

¹³⁶ Milan BENEŠ, *Andragogika*, Praha, Grada, 2014, 66.

¹³⁷ Zdeněk HELUS, Učitel, vůdčí aktér osobnostně rozvíjející výuky, in: Zdeněk Helus - Noemi BRAVENÁ - Marta FRANCOVÁ (eds.), *Perspektivy učitelství*, Praha, PeF UK, 2012b, 24.

pretože pozná seba, vie vyjsť zo seba a integrovať sa do svojho životného poslania, vedome sa zúčastňovať na svojej premene. Je bytostne slobodný, múdry a zodpovedný, dokáže venovať pozornosť svojmu vnútru. Kosová vyzýva k nevyhnutnosti tvorby novej holistickej humanistickej pedagogickej teórie, schopnej vysporiadať sa s rozpormi a protikladmi na „úrovni hĺbkového zdôvodnenia ich komplementarity“¹³⁸.

Riešenie sa teda ešte stále hľadá a to je dôvod, pre ktorý sme sa rozhodli analyzovať potenciálne prínosy Komenského pre súčasnú spoločnosť a výchovu novej generácie. Ako sme ukázali, úsilie aplikovať len jeho praktické riešenia zlyhalo. Celostná náprava, tak ako ju Komenský v *Porade* skutočne predstavil, by vyžadovala oveľa radikálnejšiu zmenu, ktorú charakterizujeme v nasledujúcej kapitole.

Hľadanie presahu a prienikov východísk Vševýchovy a súčasnej pedagogiky

Pokúsime sa teraz o porovnanie Komenského východísk vševýchovy so súčasnou výchovnou paradigmou. Uvedomujeme si, že ide o riskantný pokus, keďže nebezpečenstvo povrchného hodnotenia diela takejto historickej osobnosti spreď 300 rokov vyberaním iba určitých prvkov z jeho diela a rozhodnutím hľadať v nich základy súčasných trendov myslenia je značné. Náročnosť tejto komparácie súvisí aj s niektorými terminologickými nejednoznačnosťami u Komenského¹³⁹. Ako Komenského hodnotí Piaget¹⁴⁰, jedna vec je nájsť v jeho dielach aktuálne myšlienky, a ostatné si nevšimáť. Najnáročnejšie je však pochopiť princíp vnútornej súdržnosti jeho diela. Piaget vníma Komenského napätie medzi didaktickou potrebou napísať filozofiu pre všetkých a zároveň jeho túžbou budovať samotnú pansofiu,; to ho viedlo k rôznym myšlienkovým zjednodušeniam, a tým aj nedostatočnému pochopeniu súčasníkmi. Na druhej strane Piaget nepokladá za dôležité venovať sa Komenského metafyzickým východiskám. Za prínos jeho diela pokladá ideu integrácie prírodných procesov s výchovným systémom,

---

¹³⁸ Beata KOSOVÁ, Výzvy súčasného sveta pre premenu školy a edukácie, in: Miriam PROKEŠOVÁ (ed.), *Perspektivy výchovy a vzdelávání v podmínkách současného světa*, Praha, Česká pedagogická společnost, 2017b, 28.

¹³⁹ Jan ČÍŽEK, The Conception of Man in the Works of John Amos Comenius, in: Bartosz ADAMCZEWSKI, *European Studies in tTheology, Philosophy and History of Religions*, vol 15., New York, Peter Lang, 2016, 182.

¹⁴⁰ Jean PIAGET, Jan Amos Comenius, in: *Prospects (UNESCO, International Bureau of Education)*, 23/1/2, (1993), 1-22.

požiadavku medzinárodných vzdelávacích systémov, ale najmä Komenského pomenovanie celej škály problémov súvisiacich s edukáciou, a tým aj urýchlenie vzniku nových vied (pedagogiky, ale aj vývinovej psychológie).

Momentálne existuje množstvo edukačných koncepcií a paradigiem, či objektívno-subjektívnych (neofunkcionalizmus, radikálny štrukturalizmus) alebo konzervatívno-aktivistických (interakčných či radikálne humanistických). Porevolučná mainstreamová pedagogika v ČR a SR prešla transformáciou od tradičnej výchovy k humanistickej, osobnostne orientovanej výchove, založenej na personalistickej ako aj konštruktivistickej pedagogickej koncepcii¹⁴¹, zabezpečujúcej holistický, vyvážený osobnostný (kognitívny, emocionálny, vôľový, mravný) a sociálny rozvoj a sebarozvoj každého dieťaťa¹⁴². Už povrchné sledovanie výskytu konceptov humanistickej výchovy¹⁴³ v Komenského *Všenáprave* (1992) potvrdzuje analogické zameranie na holistickú výchovu každého jedinca (sloboda 382x, dôraz na zážitok 100x, tolerancia, cítiť si slobodu iných, motivácia, sebadôvera, spolupráca, samostatnosť, učenie sa osvojovaním si poznatkov, hodnotením a vlastným prežívaním, výberom, dôraz na komunikáciu, konatívne učenie sa).

Pri hľadaní prieniku Komenského s humanistickou pedagogikou ide v podstate o ochotu vzájomného bezpredsudkového pochopenia, vrátane pochopenia východísk kresťanského etosu. Keďže „prienik kresťanského etosu je možný len tam, kde sa problémy diskutujú a spracúvajú pojmovo a analyticky“¹⁴⁴, rozhodli sme sa použiť v našom prípade práve Schulzeovu metódu sprostredkujúcich kategórií, tzv. stredných axiém, t.j. konkrétnych „pojmov, ktoré majú účasť na oboch korelovaných dimenziách“. Najskôr sme preskúmali obe pozície a následne zvolili strednú axiómu - všeobecne plauzibilné tvrdenie, zakotvené na oboch stranách nami zvoleného rozhrania, vďaka ktorému sa hodnoty Komenského vševýchovy môžu stať

---

¹⁴¹ Vladimíra SPILKOVÁ – Helena HEJLOVÁ (eds.), *Příprava učitelů pro primární a preprimární vzdělávání v Česku a na Slovensku. Vývoj po roce 1989 a perspektivy*, Praha, PF UK, 2010; Beata KOSOVÁ, *Vybrané kapitoly z teórie personálnej a sociálnej výchovy*, Banská Bystrica, PF UMB, 2005.

¹⁴² Beata KOSOVÁ, *Humanizačné premeny výchovy a vzdelávania na 1.stupni ZŠ*, Banská Bystrica, MPC, 1996; Beata KOSOVÁ, *Vybrané kapitoly z teórie personálnej a sociálnej výchovy*, Banská Bystrica, PF UMB, 2005; Zdeněk HELUS, *Dítě v osobnostním pojetí*, Praha, Portál, 2004; Hana LUKÁŠOVÁ, *Učitelská profese v primárním vzdělávání a pedagogická příprava učitelů*, Ostrava, PedF OU, 2003

¹⁴³ Štefan ŠVEC, *Základné pojmy v pedagogigke a andragogike*, Bratislava, IRIS, 1995 a 2005.

¹⁴⁴ Hanz SCHULTZE, *Theologische Sozialethik*, Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus Mohn, 1979, 117 a 133-134.

zrozumiteľnými pedagógovi 21. storočia. Podobný prístup dialógu navrhuje aj Thielicke¹⁴⁵.

Výsledkom hľadania stredných axiém medzi východiskami *Pampaedie* a súčasnej pedagogiky, by podľa vzoru diskusie medzi sekulárnou sociálnou etikou a teológiou Hanesom¹⁴⁶ mohli byť príklady pojmov uvedené v Tab. 1-3, prístupné ďalšej diskusii a korekciám.

Tab 1: Osobná skúsenosť¹⁴⁷

<i>Komenského východiská</i>	<i>Sprostredkujúca axióma</i>	<i>Súčasná veda o výchove</i>
Individuálna náboženská skúsenosť	Pluralita individuálnej skúsenosti bytia	Sloboda
Priame pôsobenie Božieho Ducha	Individuálny prístup k pravde	Tolerancia
Vnútorne slovo (verbum interius)	Univerzalita afektívneho	Meditatívne poznávanie
Usvedčenie z hriechu (pokánie)	Skúsenosť svedomia	Zodpovednosť
Obrátenie sa k Bohu, snaha o spásu v Bohu	Osobná kríza, rozvoj osobnosti	Ľudské práva
Duchovná prítomnosť Boha, transformácia, dobré skutky	Autentičnosť Zážitok svätého	Religiózne postoje
Duchovná sloboda	Vzťah v inakosti	Etická tvorivosť

¹⁴⁵ Helmut THIELICKE, *Theological Ethics I, II.*, Philadelphia, Fortress Press, 1996, xv.

¹⁴⁶ Pavel HANES, *Duchovné prebudenia a spoločnosť*, Banská Bystrica, PF UMB, 2013, 161, 183 a 206

¹⁴⁷ Tamtiež, 161.

Tab. 2: Pragmatizmus ¹⁴⁸

<i>Komenského východiská</i>	<i>Sprostredkujúca axióma</i>	<i>Súčasná veda o výchove</i>
Praktický kresťanský život ako norma dôležitosti teologických doktrín	Prax ako kritérium významu ideí	Nové, globálne problémy vyžadujú doplnenie teórie vďaka skúsenostiam praxe
Mravné správanie - forma existencie viery	Správanie sa ako kritérium rozlíšiteľnosti ideí	Zmena správania sa spoločnosti skrze poznávanie etických hodnôt
Naivný realizmus	Epistemologický optimizmus	Nádej, že sa nájdu riešenia "neriešiteľných" problémov
Ochota riskovať život v túžbe žiť podľa Božej vôle	Riziko zneužitia pragmatizmu na neetické konanie	Riziko neúspechu pri pokusoch o nájdenie netradičných odpovedí vo výchove

Tab. 3: Výchova k mravnosti¹⁴⁹

<i>Komenského východiská</i>	<i>Sprostredkujúca axióma</i>	<i>Súčasná veda o výchove</i>
Zlo ako démonský princíp, vzburá proti Bohu, hriech	Radikálne zlo (Kant, 1963)	Nespravodlivosť, nerovnosť, násilie, zneužitie
Pokánie, zmena myslenia	Očistenie, katarzia	Výchova k etickej zmene
Evanjeliová dokonalosť: dokonalé	Definovanie <i>dobrého života</i>	Stanovenie ideálu etického konania

¹⁴⁸ Tamtiež, 183.

¹⁴⁹ Tamtiež, 206.

poddanie sa Božej vôli		
Dokonalosť ako proces posvätenia	Plnenie cieľov výchovy/Dokonalosť ako napĺňovanie svojho určenia.	Rozvoj človeka ako etická hodnota.
Hodnota človeka ako imago dei	Určenie individuality spoločenstvom	Spoločenstvo ľudí - hodnota vyvažujúca individuálnu slobodu.
Láska k Bohu a láska k blíždym	Láska k cnostiam ¹⁵⁰	Spoločenské dobro

Napokon sa zamyslime nad možnými presahmi Komenského vševýchovy do súčasnej predstavy o výchove človeka rozvíjajúcej človeka vmorálnu osobnosť, a to aj vďaka podnetným tu spomínaným dielam Palouša, Riesa, Helusa, Spilkovej, nadväzujúcim na idey Komenského, zdôrazňujúce potrebu hľadať nové, hlbšie hodnoty výchovy a učiteľskej profesie, najmä „hodnotu ľudstva, ľudskosti a duchovnej dimenzie učiteľstva“¹⁵¹. Podľa Riesa¹⁵² by pedagogika mala v sebe integrovať aj duchovný aspekt edukácie.

Jeden z najvýznamnejších presahov je samotné umiestnenie *Pampaedie* za najvýznamnejšiu ideu všenápravy vecí ľudských. Je za ňou plnohodnotný, na realite postavený a zároveň realitu presahujúci Komenského pedagogický optimizmus – nádej v pozitívnu zmenu spoločnosti a celoživotná snaha k nej prispieť. Sústreďme sa teraz na niekoľko ďalších ideí:

Presah Komenského pohľadu na multidimenzionalitu ľudského bytia

Ako vyplýva z prehľadu Komenského antropológie, Komenský pokladal človeka za bytosť nielen fyzickú a rozmyšľajúcu, schopnú cítiť, rozhodovať sa a konať, ale zároveň duchovne žiť t.j. reálne čerpať silu, lásku či radosť z osobného vzťahu s fyzicky nepoznatelným transcendentným Bohom. Duchovno človeka má svoje potreby, bez naplnenia ktorých človek nemôže byť

¹⁵⁰ „Čo predstavuje dobro pre človeka, je úplný ľudský život prežitý tým najlepším spôsobom, a uskutočňovanie cností je nevyhnutnou a ústrednou súčasťou takéhoto života“ (MacIntyre, 2007, s. 149).

¹⁵¹ Vladimíra SPILKOVÁ – Helena HEJLOVÁ (eds.), *Příprava učitelů pro primární a preprimární vzdělávání v Česku a na Slovensku. Vývoj po roce 1989 a perspektivy*, Praha, PF UK, 2010, 11.

¹⁵² Lumír RIES, *Člověk a výchovy II*, Ostrava, Universita Ostraviensis, 2011, 8.

šťastný. Je bytostne integrované s ostatnými oblasťami života, je zdrojom životnej sily, keď ostatné dimenzie človeka strácajú dôvod na optimizmus. Palouš¹⁵³ konštatuje, že Komenského zbožnosť bola vecou „náramne verejnou“, neoddelenu od ostatnej osobnej či spoločenskej praxe.

Spirituálny rozmer výchovy bol v našom kontexte až donedávna izolovaný od morálnej dimenzie výchovy a označený za nevedecký t.j. nevhodný, čo sa prejavovalo aj v zámernom nevšímaní si vnútorného systému Komenského východísk. „Ak neredukujeme dielo Komenského na poznanie predovšetkým didaktické, je nepochybné, že vlastný koreň, základ jeho pedagogickej tvorby je hlboko filozoficko-náboženský“¹⁵⁴. V súčasnosti sa uznáva pozitívny vplyv zvnútornej religiozity na zlepšovanie duševného zdravia či intelektovú výkonnosť človeka¹⁵⁵.

Súčasná mainstreamová veda o výchove v otázke spirituality môže vychádzať buď a) z naturalistického svetonázoru o neexistencii duchovna človeka; b) z názoru, že je to jeden z alternatívnych prístupov k životu a teda úplne súkromná záležitosť, vo verejnom priestore potenciálne pôsobiacu hrozbu roztržiek, alebo c) pripúšťa ju a zámerne usmerňuje viac či menej direktívnymi výchovnými opatreniami (predmet náboženská výchova ako povinná/výberová súčasť Národného kurikula - napr. Anglicko. (Treba podotknúť, že tak ako každá iná schopnosť, aj duchovná kapacita človeka môžu byť zneužitá, čo identifikovať - povery, indoktrinácia, manipulácia, príp. psychické poruchy.) Ries a kol.¹⁵⁶ venuje duchovnej stránke výchovy zvláštnu pozornosť, pretože ju považuje za doposiaľ zanedbávanú¹⁵⁷.

V mravnej výchove Komenský, v súlade so súčasnou etickou výchovou, kladie dôraz na súlad konania človeka so svojím mravným svedomím. Súc si však vedomý porušenosti sebastrednej ľudskosti, pokladá vzťah s Bohom za ohnisko svojej mravnosti. Výchovu k prosociálnosti Komenský presahuje svojou požiadavkou vychovávať k *agapé* - sebatranscendujúcej láske k Bohu aj

---

¹⁵³ Radim PALOUŠ, *Paradoxy výchovy*, Praha, Karolinum, 2009, 14-15.

¹⁵⁴ Lumír RIES, *Člověk a výchovy II*, Ostrava, Universita Ostraviensis, 2011, 10.

¹⁵⁵ Michal STRÍŽENEC, *Súčasná psychológia náboženstva*, Bratislava, IRIS, 2001; Pavel ŘÍČAN, *Spiritualita jako základ mravní výchovy*, in: *Pedagogika*, 56/2 (2006), 119-131.

¹⁵⁶ Lumír RIES, *Humánní pedagogika Šalvy Amonašviliho*, in: *Pedagogická orientace*, 19/4 (2009), 5-21.

¹⁵⁷ Hana LUKÁŠOVÁ – Lumír RIES, *Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě*, in: Vladimíra SPILKOVÁ - Helena HEJLOVÁ (eds.), *Příprava učitelů pro primární a preprimární vzdělávání v Česku a na Slovensku*, Praha, PF UK, 2010, 199.

k ľuďom, vylučujúcej nenávisť: „Nečlovek by byl, kdo by necítil lásku k lidem, kdo by nehledal společné dobro lidské“¹⁵⁸.

Presah Komenského pohľadu na trojštruktúru vzťahov človeka

V humanistickej výchove ide o rozvíjanie vzťahov človeka k sebe, k ľuďom a k svetu. Vzťah k Bohu, taký podstatný pre Komenského, už netvorí súčasť pedagogickej antropológie. „Zo súčasného pedagogického diskurzu sa jaksi vytratil fenomén lásky s jej vertikálnym vzťahom k božstvu“¹⁵⁹.

Z pozorovania fungovania postmodernej spoločnosti možné vzniknúť hypotetické konštatovanie, že súčasná spoločnosť stále viac pripúšťa predraďovanie vzťahu človeka k sebe pred ostatné vzťahy a ostatné dva vzťahy sa postupne dostávajú na takmer rovnocennú horizontálnu úroveň (vzťah k dieťaťu - k domácomu zvieraciemu miláčikovi - k zachraňovanej veľrybe - k robotom). Všetky tieto posuny vo vzťahoch majú svoje zdôvodnenie, napr. reakcia na telesné trestanie, autoritársku výchovu, zneužívanie, manipuláciu, nezvládanie moci a pod. Zároveň však treba konštatovať, že v reálnom živote nie je prakticky možné sa nimi konzistentne riadiť, pretože na každom kroku sa vyžaduje vysporiadať sa s otázkou, či niekto má právo mať autoritu, dominantné postavenie, zodpovednosť za riadenie iných, posledné slovo vo vážnych otázkach a pod. Americkí psychiatri zistili, že selfistická výchova objektívne nezvýšila pohodu ani vnútorné seba prijatie jednotlivcov, naopak, podnietila rozvoj narcizmu a arogantnosti¹⁶⁰.

Komenského štruktúra vzťahov človeka teda v niečom súhlasí a v niečom presahuje súčasnú sekulárnu pedagogickú antropológiu. Komenský hovorí o úspešnej výchove za podmienky, že stvorený človek prijme jemu prirodzené miesto v trojštruktúre vzťahov – vo vertikálnom vzťahu podriadený transcendentnej najvyššej autorite, a v horizontálnom vzťahu k sebe a iným ľuďom, a tiež vo vzťahu k prírode, štátu¹⁶¹. Vzťah k iným a k sebe reguluje biblickým princípom: „Miluj svojho blížneho ako seba samého.“ Komenský oba vzťahy vníma pozitívne: „Musím sebe milovať jako nejpřednější Boží dar, sebe ctít jako pravý obraz Boží. Stejně je tomu ve vztahu k bližnímu.“

---

¹⁵⁸ Jan Amos KOMENSKÝ, *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, Praha, Nakladatelství Svoboda, 1992, 1190.

¹⁵⁹ Lumír RIES, *Člověk a výchovy II*, Ostrava, Universita Ostraviensis, 2011, 49 a 51.

¹⁶⁰ Glyn HARRISON, *The Big Ego Trip*, Westmont, Inter-Varsity Press, 2013.

¹⁶¹ Noemi BRAVENÁ, Symboly štěstí otevírající svět dětí, in: Helena HEJLOVÁ - Eva OPRAVILOVÁ - Jana UHLÍŘOVÁ - Noemi BRAVENÁ, *Nahlížení do světa dětí*, Praha, PeFUK, 2013, 42.

¹⁶², človek si je vedomý svojej dôstojnosti, o ktorú nemusí viesť náboženské vojny. Zároveň je človek od stvorenia poverený správou vecí verejných, spoločného majetku, životného prostredia. Táto štruktúra ničím neobmedzuje, ale zabezpečuje dôstojnosť človeka bez toho, aby ho podporovala v jeho egocentrizme či narcizme, nenavádza k zneužívaniu prírody, ale zodpovednému zaobchádzaniu s ňou.

Presah dopadu výchovných snažení na budúcnosť

Komenský vo svojej *Porade* zvláštnym spôsobom syntetizuje dve, dovolíme si ich tak nazvať, komplementárne eschatologické pozície. Prvou je viera v biblické informácie o duchovnom živote po smrti. Pokladá si za povinnosť o tejto doktríne vzdelávať všetkých ľudí, aby nik neostal v nevedomosti slepý, ale mohol sa slobodne rozhodnúť odmietnuť ju alebo jej venovať náležitú pozornosť. Táto výzva je zvlášť provokatívna a limitujúca pre súčasného scientisticky založeného človeka. Jej ostňu sa venuje aj C. S. Lewis: Ľudia snažiaci sa hľadiť na svet optimisticky, nahovárajú si, že všetko je v poriadku, sa nakoniec môžu stať pesimistami; „ľudia, ktorí majú dosť prísny pohľad na tento svet, sa stanú optimistami“¹⁶³.

Druhým postojom Komenského je uvedomenie si nevyhnutnosti, aby každý človek, bez ohľadu na svetonázor, bol vzhľadom pre budúce dobro ľudskej spoločnosti, schopný presahu za hranice svojho života už tu na zemi: „Pracujme všetni pro večnosť, která se blíží... Začneme všichni dychtit po lepších věcech ... Toto dělejme všichni; aby bylo dobře všem“¹⁶⁴. Komenského *Pampaedia* má neskromný, do posledných končín sveta presahujúci cieľ - slúžiť „k náprave a záchrane chorého sveta“¹⁶⁵. V súčasnosti sa vo vede o výchove s takýmito ambicióznymi projektami bežne nestretávame, len obmedzene¹⁶⁶. Stretávame sa však s výzvami nespokojných pedagógov o reformu školského systému. Pokiaľ by malo nastať „zastavenie entropie, fragmentarizácie a individualizmu“, je nevyhnutné reflektovať nevyhnutnosť „holistickej zmeny

---

¹⁶² Jan Amos KOMENSKÝ, *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, Praha, Nakladatelství Svoboda, 1992, 564.

¹⁶³ C. S. LEWIS, *God in the Dock*, Grand Rapids, Eerdmans, 1970, 41.

¹⁶⁴ Jan Amos KOMENSKÝ, *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, Praha, Nakladatelství Svoboda, 1992, 1192.

¹⁶⁵ Milan BENEŠ, *Andragogika*, Praha, Grada, 2014, 14.

¹⁶⁶ Paul FREIRE, *Pedagogy of the oppressed*, New York, Continuum, 2000 – FREIRE hľadal po občianskej vojne cestu radikálnej výchovnej transformácie spoločnosti,

myslenia a konania“¹⁶⁷. Komenského postoj, aplikovaný v súčasnej dobe plnej egocentrizmu, straty nielen eschatologickej nádeje, ale aj schopnosti priniesť osobnú obeť pre spoločnosť či prírodu pokladáme aj vzhľadom na súčasnú krízu v školstve za mimoriadne podnetný.

Záver

Komenského vševýchova môže mať na súčasné výchovné úsilie dvojaký účinok. Prvým sú prakticko-didaktické riešenia, proklamované v našich školách už desiatky rokov. Pokiaľ sú naozaj realizované, pokladáme to za významný vklad do výchovy ďalších generácií.

Náš príspevok sa však venoval zásadnejšej, zložitejšej dimenzii vplyvu Komenského - snahe pomôcť súčasnej spoločnosti vysporiadať sa s hlbokou hodnotovou krízou jej ľudskosti. Aby sme boli schopní pochopiť celostný zámer aj konkrétne predstavy tohto projektu nápravy ‘vecí ľudských’, nazreli sme do Komenského antropologických východísk. Svojím dielom vytvoril priestor, aby z týchto ‘koreňov’ stromu vyrástli filozofické aj konkrétne didaktické podnety pre edukáciu všetkých ľudí, odrážajúce síce ducha jeho doby, ale zároveň presahujúce až do súčasnej pedagogiky. Žiaľ, jedným zo znakov súčasnej doby je a priori odmietanie tradičných hodnôt a ciest k ich osvojovaniu. Snažili sme sa ukázať na konkrétne príklady takýchto presahov s úmyslom, aby v prípade, že súčasný pedagóg je tomu otvorený, ich mohol aplikovať ako podnet k vlastnej reflexii pri riešení aktuálnych výchovných problémov.

Aby človek neupadal v nečloveka, mal by vnímať a žiť pre vyššie hodnoty presahujúce jeho doterajšie poznanie a zároveň chcieť s úctou a láskou fungovať v trojstruktúre jeho presahujúcich horizontálno-vertikálnych vzťahov. Hoci z teologického pohľadu, aj vzhľadom na súčasnú multikultúrnu dobu, je nereálne očakávať naplnenie Komenského vízie o jednotnej nábožensky orientovanej spoločnosti, vzácne sú jeho výzvy k spoločnému dobru a mieru s ľuďmi iného vierovyznania. S vedomím, že Boh je Bohom všetkých ľudí, vyzýva všetkých vzdelancov, vládarov, duchovných a premýšľajúcich ľudí, aby sa do nápravy ‘vecí ľudských’ zapojili¹⁶⁸.

---

¹⁶⁷ Beata KOSOVÁ, Výzvy súčasného sveta pre premeny školy a edukácie, in: Miriam PROKEŠOVÁ (ed.), *Perspektívy výchovy a vzdelávania v podmínkach súčasného sveta*, Praha, Česká pedagogická spoločnosť, 2017, 25.

¹⁶⁸ Jan Amos KOMENSKÝ, *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, Praha, Nakladatelství Svoboda, 1992.

Použitá literatura

- BENEŠ, Milan, *Andragogika*, Praha, Grada, 2014.
- BRAVENÁ, Noemi, Symboly štěstí otevírající svět dětí, in: Helena HEJLOVÁ - Eva OPRAVILOVÁ - Jana UHLÍŘOVÁ - Noemi BRAVENÁ, *Nahlížení do světa dětí*, Praha, PeFUK, 2013, 41-44.
- BURTON, S. J. G., 'Jan Amos Comenius's Trinitarian and conciliar vision of a united Europe, in: *Reformation & Renaissance Review*, 19 (2017/2), 104-121.
- ČÍŽEK, Jan, The Conception of Man in the Works of John Amos Comenius, in: Bartosz ADAMCZEWSKI, *European Studies in tTheology, Philosophy and History of Religions, vol 15.*, New York, Peter Lang, 2016.
- DOBINSON, C. H. (ed.), *Comenius and Contemporary Education*, Hamburg, UNESCO, 1970.
- DODD, Julian, Philosophical significance of hope, in: *The Review of Metaphysics*, 58/1, 2004, 117-146.
- FREIRE, Paul, *Pedagogy of the oppressed*, New York, Continuum, 2000.
- FROMM, Erich, *Escape from Freedom*, New York, Avon Books, 1969.
- FUKUYAMA, Francis, *Velký rozvrat*, Praha, Academia, 2006.
- HÁBL, Jan, *Aby člověk neupadal v nečlověka*, Červený Kostelec, Pavel Mervart, 2017.
- HANES, Pavel, *Duchovné prebudenia a spoločnosť*, Banská Bystrica, PF UMB, 2013.
- HANESOVÁ, Dana, "Aby žádný člověk neupadal v nečlověka" : Komenského volanie po náprave z pohľadu súčasného pedagóga, in: Jan HÁBL et al, *Utopismus, nebo realismus : Komenského projektu nápravy věcí lidských?*, Červený Kostelec, Pavel Mervart, 2019, 101-121.
- HARRISON, Glyn, *The Big Ego Trip*, Westmont, Inter-Varsity Press, 2013.
- HELUS, Zdeněk, *Dítě v osobnostním pojetí*, Praha, Portál, 2004.
- HELUS, Zdeněk, Společenská krize – důsledky pro pojetí edukace jakožto starosti o člověka, in: *Proměny pojetí vzdělávání a školního hodnocení*, Praha, Asociace waldorfských škol ČR, 8-27, 2012a.
- HELUS, Zdeněk, Učitel, vůdčí aktér osobnostně rozvíjející výuky, in: Zdeněk Helus - Noemi BRAVENÁ - Marta FRANCOVÁ (eds.), *Perspektivy učitelství*, Praha, PeF UK, 2012b, 7-47.
- JABLONSKÝ, Tomáš - KOLIBOVÁ, Daniela - MATUŠOVÁ, Silvia, *European Values and Cultural Heritage*, Debrecen, CHERD, 2012.
- KAIROV, I. A., Jan Amos Komenský, in: *Pedagogika*, 21/2, (1971), 185-192.
- KANT, Immanuel, *Über Pädagogik*, in: *Ausgewählte schriften zur Pädagogik und ihrer Begründung*, Paderborn, Schöningh, 1963.

- KOMENSKÝ, Jan Amos, *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, Praha, Nakladatelství Svoboda, 1992.
- KOSOVÁ, Beata, *Humanizačné premeny výchovy a vzdelávania na 1.stupni ZŠ*, Banská Bystrica, MPC, 1996.
- KOSOVÁ, Beata, *Vybrané kapitoly z teórie personálnej a sociálnej výchovy*, Banská Bystrica, PF UMB, 2005.
- KOSOVÁ, Beata, *Filozofické a globálne súvislosti edukácie*, Banská Bystrica, PF UMB, 2013.
- KOSOVÁ, Beata, Quo vadis doktorandské štúdium (nielen) v pedagogických vedách, in: Imrich IŠTVAN - Janka FERENCOVÁ - Martina KOSTURKOVÁ (eds), *Pedagogická profesia z aspektu vedy, výskumu a praxe*, Prešov, PU, 2017a.
- KOSOVÁ, Beata, Výzvy súčasného sveta pre premeny školy a edukácie, in: Miriam PROKEŠOVÁ (ed.), *Perspektivy výchovy a vzdelávania v podmínkach súčasného sveta*, Praha, Česká pedagogická spoločnosť, 2017b.
- LEWIS, C. S., *God in the Dock*, Grand Rapids, Eerdmans, 1970.
- LUKÁŠOVÁ, Hana, *Učiteľská profese v primárním vzdelávání a pedagogická příprava učitelů*, Ostrava, PedF OU, 2003
- LUKÁŠOVÁ, Hana - RIES, Lumir, Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, in Vladimíra SPILKOVÁ - Helena HEJLOVÁ (eds.), *Příprava učitelů pro primární a preprimární vzdělávání v Česku a na Slovensku*, Praha, PF UK, 2010, 195-214.
- PALOUŠ, Radim, *Paradoxy výchovy*, Praha, Karolinum, 2009.
- PIAGET, Jean, Jan Amos Comenius, in: *Prospects (UNESCO, International Bureau of Education)*, 23/1/2, (1993), 1-22. Internet: <http://www.ibe.unesco.org/sites/default/files/comeniuse.PDF>
- PORUBSKÝ, Štefan, Inštitúcia školy na rázcestí, in: Štefan PORUBSKÝ et al., *Premeny spoločnosti a perspektívy školy*, Banská Bystrica, PF UMB, 2013, 8-21.
- ŘÍČAN, Pavel, Spiritualita jako základ mravní výchovy, in: *Pedagogika*, 56/2 (2006), 119-131.
- RIES, Lumír, Humánní pedagogika Šalvy Amonašviliho, in: *Pedagogická orientace*, 19/4 (2009), 5-21.
- RIES, Lumír, *Člověk a výchovy II*, Ostrava, Universita Ostraviensis, 2011.
- ROGERS, Carl Ransom, *Ako byť sám sebou*, Bratislava, IRIS, 1996.
- SCHULTZE, Hanz, *Theologische Sozialethik*, Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus Mohn, 1979.
- SOMR, Miroslav - PAVLIČÍKOVÁ, Helena, Comenius' Ethical Visions of the Improvement of Human Things, in: *Studia Edukacyjne*, 35 (2005), 395-404.

- SPIPKOVÁ, Vladimíra - HEJLOVÁ, Helena (Eds.), *Příprava učitelů pro primární a preprimární vzdělávání v Česku a na Slovensku. Vývoj po roce 1989 a perspektivy*, Praha, PF UK, 2010.
- STRÍŽENEC, Michal, *Súčasná psychológia náboženstva*, Bratislava, IRIS, 2001.
- ŠVEC, Štefan, *Základné pojmy v pedagogike a andragogike*, Bratislava, IRIS, 1995 & 2005.
- THIELICKE, Helmut, *Theological Ethics I, II.*, Philadelphia, Fortress Press, 1996.
- TUREK, Ivan, *Inovácie v didaktike*, Bratislava, MPC, 2005.
- VLIET, Paul van, The Utopian Ideas of Comenius and the Dutch Republic, in: *The Utopian Ideas of Comenius*, 1994, 85-92.
<http://www.dwc.knaw.nl/DL/publications/PU00010518.pdf>

Prof. Dana Hanesová, PaedDr. PhD.

Komunitná podpora domáceho násilia – pastorálna perspektíva

Albín MASARIK

Abstrakt

Domáce násilie sa z rôznych dôvodov prestáva chápať ako súkromná vec. Rodina, v ktorej sa odohráva, nemá zdroje na jeho zvládnutie. Otázkou je, ako na domáce násilie vplyva komunita, do ktorej je rodina začlenená. Článok je postavený na dvoch prípadových štúdiách s individuálnymi vplyvmi. Analýza prvej prípadovej štúdie ukazuje, že externé prostredie môže spôsobovať posilnenie páchatel'a a oslabenie obeť. Na základe tohto pozorovania vzniká otázka, či k podobnému javu nedochádza aj v pastorálnych intervenciách a komunitných vplyvov pôvodne zamýšľaných ako pomoc rodinám s výskytom domáceho násilia (druhá prípadová štúdia), ktoré sa hlásia k niektorej z evanjelických cirkví.

Kľúčové slová: domáce násilie, páchatel', obeť, komunita, duchovný, cirkev

Abstract

Domestic violence ceases to be seen as a private matter for various reasons. The family in which it takes place does not have the means to manage it. The question is how domestic violence is affected community in which the family lives. The article is based on two case studies with individual influences. The analysis of the first case study shows that the external environment can strengthen the perpetrator and weaken the victim. Based on this observation, the question arises as to whether a similar phenomenon occurs in pastoral interventions (the second case study) and community influences originally intended to help families with domestic violence who report to one of the evangelical churches.

Keywords: domestic violence, perpetrator, victim, community, spiritual, church

1. Úvod

Výskumy ukazujú masívne rozšírenie násilia na ženách a v rámci neho aj domáceho násilia. Jeden z nich, ktorý bol realizovaný v celej EU, konštatuje: "Zo všetkých žien, ktoré majú (súčasného alebo predchádzajúceho) partnera, 22 % zažilo fyzické a/alebo sexuálne násilie zo strany partnera od dovŕšenia veku

15 rokov.”¹⁶⁹ Prevažná časť ostáva bez odozvy zo strany spoločnosti a štátu, lebo obe nevedia alebo z rôznych dôvodov nechcú využiť možnosti jeho nahlásenia príslušným orgánom.

Na základe existujúcich výskumov poznáme prevalenciu domáceho násilia v EÚ a v jej jednotlivých štátoch. Nepoznáme však prevalenciu tohto javu v evanjelikálnych cirkvách v SR. Vzhľadom na to, že členovia týchto cirkví sa snažia praktizovať vieru v bežnom živote, môžeme predpokladať, že bude významne nižšia, ako ukazuje napr. výskum realizovaný v EÚ. Ale už nami pozorované prípady (a jeden z nich je predmetom tejto štúdie) ukazujú, že nie je nulová.

Kresťanské cirkvi v USA sa s týmto problémom musia vyrovnávať. Postupné spoločenské tematizovanie negatívnych javov (napr. „mee too“), vynesie na povrch aj problémy, ktoré sú dnes skrývané. Domáce násilie sa deje v súkromí partnerov, „za zatvorenými dverami“ a tam, kde k nemu dochádza, chýbajú interné zdroje na jeho odstránenie. Preto vyššie citovaný dokument konštatuje: „V posledných rokoch sa objavili pozitívne príklady vo viacerých členských štátoch, v ktorých sa uznáva, že „domáce“ násilie alebo násilie zo strany „intímneho partnera“ je skôr vecou, ktorá si vyžaduje intervenciu zo strany štátu, než súkromnou vecou.”¹⁷⁰

Ak domáce násilie presahuje hranice „súkromnej veci“, vynára sa otázka, ako na jeho stav vplývajú vzťahy v externom prostredí mimo rodiny, teda susedské či širšie definované komunitné vzťahy, čo v tomto článku budeme sledovať na dvoch prípadoch z rôznych prostredí, ktoré, ako naznačuje názov článku, ukazujú, že vplyvy prostredia mimo rodiny, môžu túto situáciu výrazne zhoršovať. Dokážu posilňovať páchateľa a oslabovať obeť domáceho násilia.

2. Domáce násilie ako predmet skúmania, metódy a teoretické východiská

Predmetom tohto príspevku o domácom násilí sú dlhodobé pozorovania niekoľkých prípadov domáceho násilia, ktoré existujú v úplne odlišných kontextoch. Z nich vyberá prípady dvoch manželstiev - jedno zo sekulárneho a jedno z cirkevného prostredia.

Výskumným problémom je vplyv externého prostredia (komunity) na pozície páchateľa a obeť domáceho násilia. Sledovanie významu externých vplyvov na ich pozície je dôležité preto, lebo „páchateľom domáceho násilia je spravidla osoba v mocenskom postavení a obeťou osoba závislá na

---

¹⁶⁹ FRA – Agentúra Európskej únie pre základné práva, *Násilie páchané na ženách: celoeurópsky prieskum. Stručný prehľad výsledkov*, 2014, 17.

¹⁷⁰ Tamtiež, 41.

páchateľovi. Toto postavenie je konštantné a nemenné, na rozdiel od bežných partnerských hádok a konfliktov obeť nikdy 'nemá vo vzťahu navrch'".¹⁷¹

Výskumný cieľ je orientovaný prakticky – so zámerom cirkevným pracovníkom (a) podať obraz domáceho násillia vo dvoch prípadových štúdiách a (b) ukázať, že domáce násillie sa týka aj rodín, ktoré patria do cirkvi a pri pastorálnej intervencii môže dochádzať k negatívnym vplyvom na obeť, podobne, ako je pozorovateľné v mimocirkevnom prostredí.

Výskumná otázka tejto štúdie je nasledovná: Môže externé prostredie zhoršovať stav domáceho násillia tým, že posilní páchatel'a a oslabí obeť? A táto otázka bola v druhej prípadovej štúdií špecificky preformulovaná nasledovne: Môže cirkevné prostredie zhoršovať stav domáceho násillia tým, že posilní páchatel'a a oslabí obeť? Táto základná otázka bola ďalej rozdelená do špecifickejších výskumných otázok: Aké formy intervencie z externého prostredia tu môžeme pozorovať? Aký je ich vplyv na pozíciu páchatel'a a obeť domáceho násillia?

Teoretickým kontextom, s ktorým budú naprieč naším príspevkom jednotlivé prípadové štúdie konfrontované, tvoria poznatky z oblasti sociálnej práce a z oblasti praktickej teológie, kde sa v slovenskom kontexte problému domáceho násillia a zneužívania venuje napr. Doc. ThDr. Karkošková, PhD.¹⁷² (hoci jej práce sa prevažne sústreďujú na sexuálne násillie a zneužívanie) alebo prof. ThDr. A. Mátel, PhD.¹⁷³

Získaný materiál je spracovaný vo forme dvojitej ilustračnej prípadovej štúdie, ktorá umožní oboznámiť pastorálnych pracovníkov s hĺbkou problému domáceho násillia a s rizikom, že nevhodné intervencie v prípadoch domáceho násillia spôsobujú závažné škody, bez ohľadu na to, či tieto intervencie vykoná opitý sused (1. prípad) alebo duchovný kresťanskej cirkvi (2. prípad), ktorý svoju službu berie vážne a reálne chce danej rodine pomôcť. Preto z týchto pozorovaní vyplývajú otázky pre ďalšie bádanie so zameraním na metodológiu pastorálnej práce.

---

¹⁷¹ <https://www.zastavmenasilie.gov.sk/pojmy/> 29.11.2020

¹⁷² Slávka KARKOŠKOVÁ, *Znalecké posudzovanie domáceho násillia v kontexte poručenských sporov o deti: Metodologické východiská pre súdnych znalcov a súdne znalkyne*, Bratislava, Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2016.

¹⁷³ Andrej MÁTEL, Náboženstvo, cirkev, viera a domáce násillie voči ženám, in: *Acta Missiologica*, FMPTZ VŠ ZSP sv. Alžbety v Bratislave, 1 (2009/3), 23-30.

3. Zistenia z pozorovaní v dvoch vybraných prípadoch a ich analýzy

Prípadová štúdia č. 1 – domáce násilie v rodine mimo cirkvi

Prvý manželský pár tvoria bezdetní manželia. Majú tesne pred štyridsiatkou. Žijú v zóne nájomných bytov v obci, ktorej obyvatelia žijú skôr mestským spôsobom života. Je to dlhodobé konfliktné manželstvo. Domáce násilie zo strany manžela sa prejavovalo vo viacerých formách (psychické týranie, fyzické útoky na ženu). Obeť tohto násillia charakterizovala svoje manželstvo nasledovne:

„Mišo¹⁷⁴ bol agresívny dlho a veľmi často. Deväť rokov sme manželia, možno 4 mesiace po svadbe ma začal biť. Býval hrozne agresívny. Keď mal prísť z roboty, strašne som sa bála, mám až panický strach z neho, hocikedy ma bije.“

„Keď sme žili v zahraničí - vedia o tom aj ocko, aj mamka aj môj brat - zobral ma a hodil o roh postele. Nemohla som sa prebrať. Povedali mi, že asi 10 minút som bola v bezvedomí a ležala na zemi. Nevedel, čo má robiť, aby ma zachránil.“

„Potom ma veľmi veľakrát zbil. Raz bola u nás jeho mama, škrtil ma pri dverách, jeho mama len hovorila: „Miško, Miško¹⁷⁵, to hádam nie...“ Došiel dolný sused, odstrapil ho odo mňa. Bol by ma zaškrtil. Potom inokedy znovu dostal nervy, hodil ma o posteľ, bránila som sa, tresol ma o skriňu z celej sily. Potom povedal, že ide preč, ide k mame, „aby ma nezabil“. Dlho ma potom bolela chrbtica.“¹⁷⁶

Táto obeť domáceho násillia má diagnostikovaný posttraumatický stresový syndróm, je na čiastočnom invalidnom dôchodku a nevie sa brániť prežívanému násilliu. Vnútorne napätie kompenzuje alkoholom, čo v kombinácii s predpísanými psychofarmakami len zhoršuje jej situáciu. Počas prvej vlny korony sa opakovane vyrovnávala so samovražednými atakmi a tieto myšlienky sa jej vracajú aj teraz. Predpokladám, že len vďaka efektívnym intervenciám niekoľkých odborníkov, ktorí jej telefonicky poskytovali podporu, ešte neskočila pod vlak, ako mala do detailu premyslené.

V rámci ich manželstva nenachádzame vlastné zdroje na zlepšenie situácie. Otázkou je, či existujú externé zdroje, ktoré by im mohli pomôcť. Inými slovami – otázkou je, ako vplýva ich sociálne prostredie na znižovanie alebo zvyšovanie intenzity ich problémov. Manželia žijú v prostredí, v ktorom muž vyrástol, neďaleko býva jeho mama, v mieste ich bydliska a aj v samotnej

---

¹⁷⁴ Kvôli anonymizovaniu zmenené meno.

¹⁷⁵ Kvôli anonymizovaniu zmenené meno.

¹⁷⁶ Text je citovaný z podaného trestného oznámenia, údaje použité so súhlasom obeť.

bytovke má kamarátov, s ktorými pravidelne pije – a jeho žena, ktorá sa za ním prísťahovala, si tam nedokázala vytvoriť podporné vzťahy. Ako zodpovedá charakteristikám domáceho násilia¹⁷⁷, aj tento páchatel' oslaboval sociálne väzby obete. Blokoval jej priateľstvá, ktoré vznikali mimo okruhu jeho známych¹⁷⁸. V okruhu, kde jej to povolil, sa jej nepodarilo nadviazať priateľstvá, ktoré by pre ňu mali podporný význam. Naopak, jej muža kamaráti verbálne podporujú v jeho vnímaní problémov ich manželstva a v tom, aby si doma urobil „poriadok“.¹⁷⁹ Voči obeti sa správajú v lepšom prípade neutrálne, v horšom negatívne. Podpora jedného z nich voči páchatel'ovi sa v napät'ovej situácii zvrtila aj do jeho násilného konania voči obeti. Napadnutá žena to vyjadřila slovami:

„Pili sme spolu víno, Mišo¹⁸⁰, ja a Mišova mama. Prišiel k nám domovník¹⁸¹ skontrolovať elektriku, pretože rúra na pečenie vyrážala ističe. Ponúkli sme ho pivom a už predtým mal niečo vypité. Mišova mama mi zobrala mobil a začala ho kontrolovať a nadávať mi do kuriev. Robí to už 10 rokov. Nemá na to žiadny dôvod. Potom sme sa pohádali.“

Vo svojej výpovedi týraná žena neuviedla, že sa pokúšala svojej svokre zobrať svoj mobil a pri tom ju udrela po hlave. Prítomný manžel a jeho kamarát – domovník, to vyhodnotili ako útok a došlo k ostrej hádke.

„Keď toho bolo veľa, odišla som k dolným susedom, zabúchala som na okno a povedala, že máme zvadu. Sused mi ponúkol, že mi urobí čaj. Za chvíľu domovník volal k susedovi, že vie, že tam som. Vyšla som zo

---

¹⁷⁷ vid' <https://www.minv.sk/?nasilie> (28.11.2020):“osoba páchajúca násilie sa snaží svoju obeť sociálne izolovať”. Podobne aj <https://bratislava.sk/sk/domace-nasilie> (19.10.2020): “nechce, aby ste trávil čas so svojou rodinou alebo priateľmi”.

¹⁷⁸ Andrej MÁTEL, Sociálne poradenstvo a pomoc ženám, ktoré prežili domáce násilie, in: *Sociálna a ekonomická núdza – bezpečnosť jedinca a spoločnosti*, Bratislava, VŠZaSP sv. Alžbety, 2009, 455: “Medzi sociálne násilie patrí napríklad zamykanie, obmedzovanie až zamedzovanie osobnej slobody, zvlášť kontaktov s príbuznými a priateľmi, používanie ženy ako slúžky domácnosti, obmedzovanie pohybu v byte, neustála kontrola pohybu, telefonátov a listov, zákaz rozprávať sa s inými mužmi, odopieranie vzdelávania, zamestnania, zdravotnej starostlivosti, nútenie k častému sťahovaniu. Medzi sociálne dôsledky násilia potom patrí sociálna izolácia, asociálne správanie, práceneschopnosť dôsledkom napadnutia a dlhodobá nezamestnanosť.”

¹⁷⁹ Aj toto pozorovanie ukazuje na vecnú správnosť Juskovho konštatovania: “Intervencie primárnej prevencie na úrovni komunít by mali zahŕňať zvyšovanie povedomia a informovanosti o násilí v komunite ako aj naštartovania aktivít, ktoré by priniesli zmenu vo vnímaní násilia ako tolerovaného spôsobu riešenia problémov, či partnerského spolužitia.” Vid' Peter JUSKO, Vybrané spoločenské determinanty poskytovania podpory a ochrany ženám zažívajúcim násilie v partnerských vzťahoch, in: Peter PAPŠO (ed.), *Zborník vedeckých štúdií Katedry sociálnej práce PF UMB*, Banská Bystrica, Pedagogická fakulta UMB, 2017, 67.

¹⁸⁰ Kvôli anonymizovaniu zmenené meno.

¹⁸¹ Domovník je jeden z kamarátov agresívneho manžela.

susedovho bytu potichu. Myslela som si, že domovník už odišiel. Chcela som, že pôjdem na pole, za dom, pomaly... Ale on, domovník, ma našiel, zdrapil ma z celej sily, trepal ma kolenami po zemi, ťahal ma po tráve a dotrepal ma domov. On má skoro 2 metre a ja mám 164 cm. Dotrepal ma domov ... vôbec neviem, prečo sa do toho staral, či sú s Mišom dohodnutí... Mišo ma tiež bil. Napadol ma. Udrel ma do oka. Keď ma domovník dotiahol domov, Mišo s ním pokračoval.“¹⁸²

Hoci manželov kamarát pravdepodobne považoval svoje konanie za pomoc pre urobenie poriadku v kamarátovej rodine, jeho konanie v skutočnosti ukazuje, že konfliktnú situáciu vyhodnotil neprimerane. Na základe toho aj neprimerane konal. Fyzicky napadol poškodenú. Spôsobil jej mnohopočetné pomliaždeniny. Po fotografickom zdokumentovaní bolo napokon podané trestné oznámenie na políciu aj na neho a aj na manžela napadnutej ženy.

Človek zo širšej komunity tu nepôsobil ako zmierňujúci faktor, ale naopak, pridal sa na stranu agresora a posilňoval násilie, konané na obeti. Tento prístup zrejme nevyplýval len z krátkodobého chybového rozhodnutia, ale obeť konštatovala dlhodobé zlé vzťahy so susedmi a toto konanie bolo ich vyvrcholením.

V opísanom prípade pozorujeme nasledovné znaky, ktoré môžu viesť ku komunitnej podpore domáceho násilia:

- nezáujem alebo neschopnosť komplexne vnímať problémy v danej rodine;
- zúžené vnímanie len z perspektívy páchatel'a; nevenuje sa pozornosť vyjadreniam obete;
- reálna ochota „pomôcť“ pri presadení záujmov preferovanej strany.

Toto konanie prirodzene viedlo k posilneniu páchatel'a a k oslabeniu obete. Preto viedlo k zhoršeniu stavu domáceho násilia a neposkytuje nádej na jeho eliminovanie.

Prípadová štúdia č. 2 – domáce násilie v rodine z jednej z evanjelických cirkví

Vyššie uvedený incident by mohol predstavovať izolované pozorovanie z jedného krízového manželstva a jeho okolia. Ale ak ho zredukujeme na základný vzorec diania – stotožnenie s páchatel'om, podpora jeho pozície, ublíženie obeti viacerými páchatel'mi, potom sa dostaneme k otázke, či aj dobre zamýšľaná, ale neodborne realizovaná pastorálna intervencia pri domácom násilí

---

¹⁸² Citované z trestného oznámenia, ktoré bolo 16.9.2020 podané na Polícii SR aj proti tomuto domovníkovi.

v rodinách, ktoré sa hlásia k cirkvi, nemôže zhoršovať devastačný dosah situácie posilnením páchatel'a a oslabením obeť.

Aby sme mohli zodpovedať túto otázku, bolo potrebné vybrať prípad, kde bolo domáce násilie predmetom pastorálnych intervencií a skúmať ich dosah na pozície účastníkov.

Nastaveným kritériám zodpovedal prípad manželov z evanjelického prostredia mimo SR (V4), u ktorých bolo možné dlhodobejšie rozpoznávať znaky domáceho násilia. Pre skúmanie tohto prípadu nám boli obeťou sprístupnené viaceré autentické listy a sms správy z obdobia pastorálnych intervencií, ktoré umožňovali vhl'ad do pozícií páchatel'a, obeť a pastorálnych prístupov duchovného. Okrem toho bola využitá aj možnosť viacerých výskumných rozhovorov s príbuznými tejto ženy. Na tomto materiáli bolo možné sledovať našu výskumnú otázku, či sa cirkevná intervencia pokúša o vyváženú silovú disproporcii medzi manželmi, teda či smeruje k tomu, aby posilnila obeť a korigovala páchatel'a alebo naopak, podobne ako v prípade č.1, sú tu používané prístupy, ktoré majú opačný, pre dané manželstvo škodlivý vplyv.

V analýze tohto prípadu sa zameriame na dva okruhy faktorov:

(1) formy domáceho násilia v danom prípade;

(2) formy pastoračných intervencií a ich vplyv na pozíciu páchatel'a a obeť.

Pozorovania a z nich vyplývajúce podnety pre pastoračnú prax sú prezentované ďalej:

(1) Formy domáceho násilia v tomto manželstve

Formy zneužívania a domáceho násilia¹⁸³ bývajú niekedy veľmi ťažko uchopiteľné, najmä vtedy, ak nedochádza k fyzickému týraniu, ktoré by zanechalo lekárske registrovateľné zranenia. V sledovanom prípade rozpoznávame nasledovné formy násilia: (a) psychické týranie, (b) manipulatívne zneužívanie sexuality, (c) fyzické násilie, (d) finančné zneužívanie, (e) poškodzovanie dobrého mena ženy v okruhu známych, (f) dvojaké správanie (v súkromí / v spoločnosti):

a) Psychické týranie

predstavoval nekonečný zoznam mužových výpovedí, aká je jeho žena nemožná a neschopná. Nadával do rôznych zvierat a urážlivo sa vyjadroval o jej tele. Vytvoril atmosféru úzkosti, čo jeho žena vyjadrila slovami: „Keď prichádzal z roboty, báli sme sa..., pozerala som, kde som zabudla utrieť prach, či je niekde nejaká smet' na zemi, bála som sa, čo

---

¹⁸³ K typológii oblastí domáceho násilia pozri <https://www.minv.sk/?nasilie> (28.11.2020)

si nájde a bude bordel.“ Pritom on sa na domácich prácach žiadnym spôsobom nepodieľal a jeho žena konštatuje, že ho počas piatich rokov videla len raz, že zobral metlu a zametal – keď boli na návšteve jej rodičia.

Keď mal home office, niekoľkokrát sa stalo, že ženu a deti vyhodil z domu, lebo potreboval klud. Neurobil si ho tým, že by si zavrel dvere na izbe. Dvere chcel mať otvorené, aby vedel, čo sa doma deje. Ale dianie v byte ho vyrušovalo. Preto žena a deti museli niekoľkokrát odísť z domu a bez ohľadu na počasie sa nemohli vrátiť. Dvakrát dokonca spali v rodine pastora ich cirkevného zboru.

Jednou z foriem, ktorú jeho žena veľmi zle znášala, bolo, že ju ignoroval. Popisuje to slovami: „Ty si vzduch, nie si tam, pýtaš sa, prosíš, ale on Ťa ignoruje. Ty si nič. Prišiel, komunikoval s deťmi, ale ja som pre neho neexistovala.“ Tento typ prístupu k obeti sa zvykne označovať ako „silent treatment“. Ďalšou formou psychického preťažovania bolo dlhodobé udržiavanie v neistote¹⁸⁴. Jednotlivé prejavy samé o sebe môžu znieť banálne, ale keď dlhodobo charakterizujú vzťah, sú neúnosné, pretože manipulovaná žena nikdy nevie, na čom je. Aby ju mohol lepšie ovládať, nenápadne ju izoloval, obmedzoval jej vzťahy s príbuznými, kamarátmi a všetkými. Akoby pre sociálne vzťahy manželov platili dve rôzne normy. On bol skoro denne so svojou mamou a so svojimi kamarátmi, ale svojej žene vyčítal, že chce navštíviť rodičov, ktorí žili v neďalekom zahraničí.

b) Manipulatívne zneužívanie sexuality.

V prípade tohto manželského páru sa nevyskytovalo násilie v sexuálnom spožití, ale aj oblasť intimity bola manipulatívne zneužívaná. Nespával s ňou. Obet' konštatuje, že „sex bol len za zásluhy“ a aj to len veľmi, veľmi zriedkavo.

c) Fyzické násilie

Došlo dokonca aj k prejavom fyzického násilia. Podľa príbuzných ju škrtil alebo ju niekde držal opretú ... ale dbal na to, aby neostali modriny. Raz keď sa napätie stupňovalo, povedala mu: „Udri, udri, nech mám konečne modrinu...“ Vtedy sa zastavil.

---

¹⁸⁴ Manželka konštatovala, že keď potrebovala niečo riešiť, nikdy od neho nedostala odpoveď na otázku. Keď sa jej rodičia pýtali, či príde na návštevu a kedy to bude, odpovedala: „Neviem. Pýtala som sa ho... nepovedal mi to...“

d) Finančné zneužívanie

Dohoda, že muž bude platiť nájomné, inkaso a nákupy na dva týždne a ostatné bude hradené z príjmov ženy, vyzerá racionálne. Ale pri zistení, že muž mal nadštandardné príjmy a žena mala len materskú a výživné na dve deti z prvého manželstva, sa to javí ako ignorovanie reálnych nákladov rodiny so štyrmi deťmi. Obraz ešte zhoršujú informácie, že jeho nákupy počas „jeho“ dvoch týždňov neboli na základe reálnych potrieb rodiny, ale podľa toho, čo bolo práve v akcii (napríklad 150 vajec alebo 6 makovníkov). Rodina mala jesť, čo zabezpečil, ale on to nejedol, nikdy na to nemal chuť a jedol niečo iné.

Takto sa vytvorila situácia, že na strane muža bol prebytok zdrojov a žena nebola schopná zabezpečiť základné potreby rodiny. Nemohla kupovať oblečenie pre deti, lebo na to nemala peniaze. Šaty buď od niekoho dostala alebo jej ich posielali starí rodičia. Z peňazí, ktoré mala, nemohla vyjsť, keď mala deťom zabezpečovať všetko do školy, lieky a podobne. Ale jej manžel ju neustále obviňoval, že utráca, je nezodpovedná a nevie hospodáriť. Jeho prístup by sa dal pochopiť len vtedy, ak by nemal predstavu, koľko stojí život rodiny so štyrmi deťmi. Jeho žena si zapisovala každý bloček. Aby ju mohol ešte viac obmedzovať, tlačil ju k tomu, aby zrušila účet, na ktorý jej chodila materská¹⁸⁵ a výživné na deti z predošlého manželstva. Navrhoval, že peniaze majú chodiť na jeho účet. To by prirodzene viedlo k tomu, že by ho musela prosiť o každý cent¹⁸⁶.

e) Poškodzovanie dobrého mena ženy v okruhu známych

Manžel zvykol rozprávať, že jeho žena je nemožná a zadlžuje rodinu. Na priamu otázku, čo to znamená, svojmu svokrovi povedal, že keď ich zaviezli do nemocnice (po nehode, ktorú tento muž zavinil), jeho žena

---

¹⁸⁵ Andrej MÁTEL, Sociálne poradenstvo a pomoc ženám, ktoré prežili domáce násilie, in: *Sociálna a ekonomická núdza – bezpečnosť jedinca a spoločnosti*, Bratislava, VŠZaSP sv. Alžbety, 2009, 455n: “Pod ekonomickým násilím sa rozumie obmedzovanie prístupu k finančným a osobným zdrojom, muž berie žene všetky peniaze (vrátane materských príspevkov a príspevkov na deti), núti ju následne prosiť takmer o každú korunu, nedáva jej žiadne alebo dostatočné finančné prostriedky na základné potreby, núti ju používať výhradne svoje príjmy na celý chod domácnosti, zakazuje jej chodiť do práce, odoberá alebo obmedzuje jej stravu, núti ju k žobaniu.”

¹⁸⁶ Toto finančné zneužívanie môžeme ilustrovať tromi momentmi: (a) ženu poslal pre lieky do lekárne a dal jej kreditnú kartu. Zámerne jej nedal pin, preto nemohla za lieky zaplatiť. (b) Deťom nalial tretinku pohára mlieka a keď si ešte pýtali, povedal im, že je drahé a nedostali viac. (c) Ich starý otec nám povedal, že v obchode chcel vnukom kúpiť cukríky, ale jeden z nich ho prosil: Dedo, nie, nekupuj, my sme chudobní, my si to nemôžeme dovoliť.“ Pritom otec tohto dieťaťa si mimo rodiny uložil peniaze v hodnote lepšieho nového auta.

tam nemala so sebou peniaze a nezaplatila nejaký poplatok. Iné situácie si podľa svokra nevedel spomenúť.

f) Dvojaké správanie (v súkromí / v spoločnosti)

Nielen ignorovanie znášala ťažko, ale nedalo sa jej vyrovnat' ani s jeho odlišným správaním doma a na verejnosti. Doma bola pre neho „sviňa hnusná“ ale keď boli medzi ľuďmi, chytil ju okolo pása a správal sa ako keby mali harmonický vzťah: „Drahá, prinesiem Ti kávu?“

Hľadanie pomoci – intervencie zo strany cirkevného zboru

Vyššie uvedený opis situácie poskytuje obraz o neúnosnej situácii vo vzťahu. Naším cieľom je sledovať, ako na tieto vnútorné problémy rodiny vplývalo ich externé prostredie (cirkevná komunita). Aj k skúmaniu tejto úrovne prípadu sme mali k dispozícii niekoľko listov, sms správ a ústnych výpovedí. Pre posúdenie prínosných alebo zaťažujúcich intervencií je vhodné sledovať tak (a) inštitucionálne aktivity (oficiálne pastorálne intervencie) ako aj (b) spontánne aktivity bežných členov zboru.

(2) Pastorálne intervencie zo strany duchovného a ich vplyv na pozíciu páchatel'a a obeť.

Zo strany duchovného sa tejto rodine dostávala pomerne rozsiahla pozornosť¹⁸⁷. Ak nesledujeme časovú štruktúru pastorálnych intervencií, ale len obsahové zameranie, môžeme nájsť snahu o objektivitu a kritické oslovenie obidvoch partnerov, aby hľadali cestu k náprave. Úvodné pastorálne rozhovory boli podľa otca obeť poznačené tým, že jeho dcére neverili, že by u nich šlo o domáce násilie¹⁸⁸, preto páchatel' nebol konfrontovaný so zodpovednosťou za takéto skutky a jeho žena bola motivovaná k tomu, aby sa s manželom udobrila a aby mu prípadné výhrady odpustila. Ale takéto prístup znalci problému hodnotia

---

¹⁸⁷ Vanda DURBÁKOVÁ – Stanislava LIPTÁKOVÁ – Dušana KARLOVSKÁ – Silvia KRÁLOVÁ, *Riešenie prípadov násilia na ženách v partnerských vzťahoch. Odporúčania pre prax štátnych a verejných inštitúcií*, Košice, Fenestra, 2016. Autori podávajú podnetné inštrukcie pre políciu, prokuratúru, súdy, súdnych znalcov, Úrad sociálnych vecí a rodiny, samosprávy a zdravotníctvo, ale nepočíta s tým, že by prácu s obeťami domáceho násilia vykonávali aj cirkvi. Je to chyba autoriek alebo dôsledok toho, že cirkvi túto činnosť systematicky nevykonávajú?

¹⁸⁸ Andrej MÁTEL, Krízová intervencia a vedenie poradenského rozhovoru so ženami, ktoré prežili domáce násilie, in: *Pomoc obetiam domáceho násilia: vzdelávanie pomáhajúcich profesií*, Skalica, Alija, 2009, 11: “V prvých štádiách poradenského procesu je pre ženu najdôležitejšie, aby cítila, že poradca akceptuje a dôveruje rozprávaniu jej vlastného príbehu.” Podobne aj <https://www.zastavmenasilie.gov.sk/ako-pomoc/> (19.10.2020), kde v článku: “*Ako pomôcť obeť domáceho násilia vo vašom okolí*” nachádzame nasledovné rady: “Prvý dôležitý krok spočíva v získaní a podporovaní dôvery ženy. K tomu patrí, že musíme ženu postihnutú násilím brať vážne, veriť jej a dať jej najavo, že jej chceme pomôcť bez toho, aby sme ihneď dávali rady, alebo ponúkali unáhlené riešenia.”

slovami: “Cirkevní predstavitelia, ktorí od obetí „vyžadujú“, aby odpustili a zmierili sa (s páchatel’mi), nerozumejú dobre rozsahu traumy.“¹⁸⁹ V ďalších prípadoch intervencií sa manipulujúci manžel prejavoval ako človek, ktorému záleží na zmene, pri rozhovoroch vedel prejavovať ľútosť, plakať a vyjadrovať záujem o nápravu. Aj toto správanie zodpovedá cyklickému charakteru domáceho násillia, ale, žiaľ, nedáva nádej na jeho ukončenie¹⁹⁰. Ani v tomto prípade sa následne nijako nepremietalo do zlepšenia vzťahov. Preto to jeho žena to považovala za účelové správanie. Ale duchovný opakovane získaval dojem, že to bol dobrý pastorálny rozhovor s nádejou na zmenu a túto nádej na zmenu¹⁹¹ sa pokúšal komunikovať žene¹⁹². Prirodzene, pravé pokánie býva sprevádzané slzami ľútosťi, ale nie každá ľútosť je pokáním, ktoré vedie k ozdraveniu postojov a vzťahov.

Pri rozhovoroch s duchovným sa obeť správala inak. Dlhodobu bola vystavená rôznorodej frustrácii a psychicky zneistená. Veľakrát zažila oscilovanie medzi zneužívaním a znakmi nádeje na zmenu. Ukazovala, že manželovým sľubom nápravy už nedôveruje.

Preto sa situácia v pastorálnom konaní obrátila. Duchovný vnímal tohto muža (páchatel’a) ako človeka, ktorému na veci záleží a jeho ženu (obeť) ako tú, ktorá likviduje nádej na záchranu manželstva. To znovu viedlo k jej zhoršenej pozícii už nie len doma, ale aj v ďalšom okruhu, v ktorom by skôr mala nájsť pomoc. Ak chceme túto úroveň hodnotiť z perspektívy, koho toto dianie posilňuje a koho oslabuje, páchatel’ z tejto úrovne intervencie vyšiel posilnený a obeť pribudol ďalší problém.

---

¹⁸⁹Dostupné na internete: <https://factsand Trends.net/2018/10/25/5-myths-the-church-often-believes-about-domestic-violence/> (19.10.2020)

¹⁹⁰ Manuál pomoci pre obe domáceho násillia, OZ Pomoc ohrozeným deťom – Centrum Nádej, 2010 ju označuje ako 4. Fázu a nazýva ju fázou falošných medových týždňov: “Násilník sa správa kajúcne, ospravedlňuje sa za to, čo urobil, sľubuje, že sa to nebude opakovať...Fáza medových týždňov potom pomaly prechádza do fázy budovania, narastania napätia a kruh sa uzatvára. Takýto cyklus zo začiatku môže trvať napr. i rok, no neskôr sa môže výrazne skrátiť a násilné príhody, ktoré sa vyskytnú budú čím ďalej závažnejšie. Viď <https://bratislava.sk/sk/domace-nasilie> (01.12.2020)

¹⁹¹ Cirkevná práca s páchatel’mi domáceho násillia by mala zohľadňovať súbor poznatkov, ktoré podávajú autori nasledujúcej štúdie: Róbert VAVRO – Katarína FARKAŠOVÁ, *Štandardy a postupy zavedenia sociálno-intervenčných programov pre páchatel’ov násillia na ženách*, Bratislava, Koordinačno-metodické centrum pre rodovo podmienené a domáce násillie, 2016. Pastoračné prístupy na základe prakticko-teologického rozpracovanie podnetov tohto dokumentu, najmä kap. 4, môže poskytovať výraznú pomoc pre zmenu správania páchatel’a.

¹⁹² Andrej MÁTEL, *Krízová intervencia a vedenie poradenského rozhovoru so ženami, ktoré prežili domáce násillie*, 11. Autor tu konštatuje, že v poradenskom rozhovore má pracovník “pravdivo informovať o zložitosti situácie – nedávať plané nádeje...”. V pastorálnom postupe to znamená, že obeť nemá byť vystavovaná nárokom na návrat a pokračovanie manželstva na základe páchatel’ových sľubov zmeny resp. na základe jeho účelového imitovania “pokánia”.

V pastorálnom kontakte pozorujeme aj ďalšie metodické nedostatky. Manželove sťažnosti, že žena mŕňa veľa peňazí, neboli objektivizované posúdením celkového objemu používaných zdrojov vo vzťahu k počtu členov domácnosti a ich veku. Tak by sa dalo veľmi jednoducho zhodnotiť, či ide alebo nejde o neprimerané mŕňanie, ako to označoval manžel. Miesto toho bola žena napomínaná, aby šetrne nakladala s finančnými zdrojmi. Aj tu znovu môžeme konštatovať, že duchovný si osvojil prístup z perspektívy manžela a znovu došlo k posilneniu páchatel'a a k oslabeniu obeť, lebo konal v rámci predstavy, že za napätia v rodine môže obeť, čo je jeden z mýtov¹⁹³ okolo domáceho násillia. Paradoxne, dialo sa to v rámci pastoračného rozhovoru, ktorému duchovný venuje čas a robí ho so snahou slúžiť Bohu a blížnym.

Keď sa táto žena rozhodla odísť od manžela a napokon, na základe odbornej rady odísť aj z tamojšieho cirkevného zboru (a hľadať si miesto, kde nebude konfrontovaná s tlakmi zo strany duchovného a členov zboru), vedenie zboru voči tomu nebolo ľahostajné. Preto ju oslovili e-mailom, ktorý nám bol poskytnutý k dispozícii. Niet pochybností, že bol vedený dobrým úmyslom, ale zvolili veľmi rizikový spôsob. Odchod z cirkevného zboru, v ktorom obeť nenašla pomoc a podporu, tu interpretovali slovami: „...tým, že si opustila cirkev, si sa nechtiac vzdialila i od Pána Ježiša“. Tento postup je veľmi rizikový. Obeť, ktorá bola páchatel'om psychicky rozkladaná, pochybuje o sebe. Potrebuje vieru a vzťah s Bohom, ale cirkevný pracovník ju presviedča, že jej rozhodnutie opustiť ich cirkevný zbor, ju pripravuje aj o vzťah s Bohom. Pritom odchod obeť z prostredia, ktoré jej nedokázalo pomôcť, nie je vecne spojený so stratou viery (vzdialením sa od Ježiša Krista). V takýchto prípadoch potrebné postupovať úplne naopak. Obeť potrebuje, aby jej bola pripomínaná jej hodnota ako človeka, a rovnako potrebuje podporu aj k tomu, aby si mohla uvedomovať všetky prejavy svojho vzťahu k Bohu. To je „výbava“, ktorú nutne potrebuje na zvládanie svojej situácie. Súčasne jej to pomôže, aby po opustení jedného cirkevného spoločenstva hľadala iné. Postup, ktorý v danom cirkevnom zbore kritizujeme, ju naopak oberá o duchovnú pomoc. Presviedča ju, že sa viery

---

¹⁹³ Peter JUSKO, Vybrané spoločenské determinanty poskytovania podpory a ochrany ženám zažívajúcim násillie v partnerských vzťahoch, in: Peter PAPŠO (ed.), *Zborník vedeckých štúdií Katedry sociálnej práce PF UMB*, Banská Bystrica, Pedagogická fakulta UMB, 2017, 71: Autor konštatuje: “Téma násillia na ženách a deťoch a jej vedecké uchopenie v rámci sociálnej práce, ale aj ďalších spoločenských a humanitných vied (sociológie, psychológie, pedagogiky apod.) by mala byť spojená s redukciami, resp. vedeckou reflexiou rôznych mýtov, ktoré sú s touto problematikou spojené.” Súbor mýtov spojených s násillím prehľadne podáva vo svojej učebnici Ivan RÁC, *Násillie páchané na ženách v partnerskom vzťahu*, Nitra, Univerzita Konštatnina Filozofa v Nitre, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, Ústav romologických štúdií, 2015, 61-68.

zriekla a môže spôsobiť, že sa po svojich sklamaniach rozhodne opustiť cirkev a vieru definitívne.

Spontánna komunikácia s obet'ou v rámci vnútrocirkevných vzťahov

V malých evanjelikálnych zboroch sú si ľudia blízko. To je pozitívna hodnota. Ale v prípadoch, ako je tento, sa môže stať aj negatívnou. Členovia zboru chcú veci pomôcť. Preto tejto žene posielali sms správy, aby sa zamyslela nad svojim postupom, aby sa správala, ako kresťanská manželka, ktorá si má ctiť svojho muža. Nech sa spamätá, lebo on je na dobrej ceste k zmene. Aj tu sa objavoval podobný motív, ako v intervencii duchovného: Veď ak bol v niečom problém, má mu to odpustiť.

Z týchto reakcií je zrejmé, že manžel, ktorý viacnásobne spĺňa charakteristiky páchatel'a domáceho násillia (ako sme to opísali vyššie), si dokázal v cirkevnej komunite vytvoriť pozitívny obraz. On už je „vyriešený“, lebo on chce zmenu. Preto sa pozornosť členov komunity obracala voči obeti a z toho prirodzene vyplývala takáto zjednodušujúca a ubližujúca reakcia ľudí, ktorí vnímali problém a naozaj chceli pomôcť. Ale zle identifikovali jeho zdroj. Perilla tvrdí, že cirkev môže podporovať domáce násillie aj svojím mlčaním o ňom na kazateľni¹⁹⁴ a tieto reakcie členov zboru na manželku páchatel'a môžu súvisieť s tým, že títo ľudia neboli homileticky konfrontovaní s problematikou domáceho násillia a spôsobmi komunitnej reakcie naň. Vyššie je uvedený odkaz na názor, že „cirkevní predstavitelia, ktorí od obetí „vyžadujú“, aby odpustili a zmierili sa (s páchatel'mi), nerozumejú dobre rozsahu traumy.“¹⁹⁵ V súvislosti vnútro-cirkevných vzťahov môžeme vidieť, že tam, kde „rozsahu traumy“ dobre nerozumejú duchovní, mu nerozumejú ani členovia zboru. Žiaľ, správne chápanie na strane duchovného, nie je zárukou podobného prístupu aj u členov.

4. Diskusia k výsledkom analýzy prípadových štúdií

V prípadovej štúdií č. 1 sme pozorovali, že externé prostredie môže zhoršovať situáciu rodiny s domácim násillím. Šlo o alkoholické prostredie bez vzťahu k cirkvi. Preto sme si položili kritickú otázku, či k podobnému javu nemôže dochádzať aj v zle uchopených pastorálnych prípadoch v evanjelikálnych

---

¹⁹⁴ Julia L. PERILLA, The Role of Churches in Preventing Domestic Violence, in: *Catholic News Service/U.S. Conference of Catholic Bishops*, [cit. 29.11.2020], dostupné na: www.faithtrustinstitute.org: “Silence from the pulpit on the topic of domestic abuse can indeed become a roadblock for victims and lend support to their victimization.”

¹⁹⁵ Dostupné na internete: <https://factsandtrends.net/2018/10/25/5-myths-the-church-often-believes-about-domestic-violence/> (19.10.2020)

cirkvách. To sme skúmali v prípadovej štúdii č. 2, ku ktorej nám bol poskytnutý bohatý dokumentačný materiál (e-maily, listy, sms správy) a možnosti rozhovorov. Došli sme k záveru, že tieto intervencie mali v tomto prípade podobne negatívne dosahy na obeť, hoci do diania vstupuje duchovný a jednotliví členovia cirkevnej komunity, ktorí sa angažovali s presvedčením, že pomáhajú a tieto pokusy o ovplyvnenie situácie vnímali ako súčasť svojho duchovného života a služby Bohu a blížnym.

Paradoxne tak máme oproti sebe dve skupiny úplne odlišných aktérov z komunitného prostredia, ktorí ovplyvňovali situáciu obeť: v prvej prípadovej štúdii to bol opitý sused. V druhej prípadovej štúdii konali triezvi a správne nábožensky motivovaní ľudia. Hoci zranenia týmito dvomi skupinami aktérov sú odlišné (v prvom prípade fyzické s dosahom na psychiku, v druhom prípade psychické s dosahom na sklamanie v oblasti viery), v konečnom dôsledku majú veľa spoločného – obeť závažne ubližujú a znižujú jej dôveru v možnosť riešenia jej nezvládnuteľnej situácie.

Nedostatky v prístupoch v cirkevnej intervencii rozhodne nevyplývajú zo zlých motívov, ale ich považujeme za dôsledok vecnej nepripravenosti na intervenciu pri tomto type problému, čo súvisí s Máteľovým chápaním (ne)kompetentného kresťanského poradenstva¹⁹⁶. Preto je nutné, aby boli duchovní edukovaní o problematike domáceho násillia. Už predtým, ako sa stretnú s prvým prípadom, potrebujú vedieť správne nastaviť ciele konania so stranami problému. Nestačí totiž „niečo robiť“, ale je nutné konať tak, aby zranená osoba dostala účinnú pomoc. Pekne to ukazuje nz podobenstvo o milosrdnom Samaritánovi (Lk 10,30-37), ktoré má tri kategórie aktérov vo vzťahu k obeť: lotrov (Roh.), ktorí mu ublížili, kňaza a levitu, ktorí ho obišli a napokon Samaritána, ktorý mu pomohol. Cirkev ktorej intervencie sme skúmali, nechcela obchádzať zranenú obeť domáceho násillia. Chcela pomôcť. V podobenstve je pozícia zbojníkov, ktorí ublížili a Samaritána, ktorý pomohol, veľmi jasne odlišená, ale v sledovanom pastorálnom prípade sa tieto pozície zlievajú do jednej – duchovný a cirkevný zbor chce pomôcť ako Samaritán a aj sa domnieva, že to robí. Ale obeť ublíži (čo v podobenstve robia zbojníci!). Ak tento model prenesieme do podobenstva, bude to Samaritán, ktorý obeť doráža. Preto je pred cirkvou významná otázka, ako sa má pripraviť na intervencie v takýchto prípadoch, aby sa vyhla tomuto riziku a mohla byť nositeľom obnovy a pokoja.

Z pozorovaného cirkevného prípadu nám vyplývajú 3 okruhy podnetov:

- a) nedať sa pomýliť správaním sa páchatel'a a obeť;
- b) prehodnotiť postoj voči odluke a rozvodu v prípadoch domáceho násillia

---

¹⁹⁶ Andrej MÁTEL, Náboženstvo, cirkev, viera a domáce násillie voči ženám, in: *Acta Missiologica*, FMPTZ VŠ ZSP sv. Alžbety v Bratislave, 1/3 (2009), 25.

c) nestotožňovať odchod z cirkevného zboru s odchodom od viery a Krista.

a) Orientácia v správaní sa páchatel'a a obeť – nastavenie cieľov

Obeť vstupuje do komunikácie s duchovným v znevýhodnenej pozícii. V oboch opisovaných prípadoch sme mohli pozorovať, že páchatel'ov vplyv poškodil sebaobraz obeť. Je hlboko zneistená, má pochybnosti o sebe. V následných pastorálnych rozhovoroch sa žena z 1. prípadu, opakovane vracala k predstave, že keby bola lepšia, všetko by bolo inak. Tvrdila, že je to jednoducho jej vina a tieto problémy súvisia s jej zlyhaniami. Obeť má teda nízke vedomie vlastnej hodnoty¹⁹⁷, depresiú a nízku alebo žiadnu nádej na zmenu situácie, hoci pomoc hľadá. Preto ani nie je pripravená verbálne útočiť na páchatel'a alebo spochybňovať jeho výroky.

Naopak, páchatel' vníma sám seba ako schopného, verí svojmu podaniu problémov a pôsobí presvedčivo. Pretože v sebe potlačil svedomie, nemá pocity viny za svoje konanie. Argumenty obeť rozkladá. Spochybňuje ich. Drobnými alebo výraznejšími korekciami odkazuje na to, že obeť si to nepamätá presne alebo že jednotlivým javom pod vplyvom svojich osobných ťažkostí pripisuje význam, ktorý objektívne nemajú. Účelom týchto „upresnení“ je spochybniť obeť a u cirkevných autorít vytvoriť dojem, že ide o neopodstatnenú sťažnosť, ktorá vychádza zo zlého spracovania a nesprávneho podania bezvýznamných domácich sporov.

Pokiaľ pastorálny pracovník nedokáže „čítať“ túto situáciu, nechá sa páchatel'ovou manipuláciou úplne vykoľajit'. Miesto toho, aby zaujal primeraný prístup k prípadu¹⁹⁸, upriami svoju pozornosť na pozorovateľné problémy na strane obeť¹⁹⁹. To znamená, že dôjde k nevhodnému stanoveniu pastorálnych

---

¹⁹⁷ Ak by si bola vedomá svojej hodnoty a dôstojnosti, hľadala by efektívne riešenia na svoju obranu. Jedna žena, ktorá zažila partnerov útok, povedala: „Len raz sa na mňa zahnal a zbalila som si veci. Potom už mohol prosit', koľko chcel.“

¹⁹⁸ Dostupné zdroje zhodne považujú za primeraný prístup (a) podporiť obeť, vrátane praktických krokov, ktoré si situácia vyžaduje; (b) stavať páchatel'a na zodpovednosť za jeho konanie, ktoré má charakter trestného činu; (c) podľa závažnosti problému zvažovať, či je možné toto manželstvo udržať a ak je to možné, nároky na nápravu smerovať na páchatel'a a nie na obeť.

¹⁹⁹ Jana Jurčová, ktorá dlhodobo pracovala v organizácii Život bez závislostí (pomoc alkoholikom počas a po liečbe závislosti) pozorovala v niekoľkých prípadoch obeť domáceho násillia, ktoré bolo nejakým spôsobom zohľadňované v cirkvi, že “skutočný problém sa neriešil. Riešili sa sprostosti, na ktoré upozornil ich dokonalý manžel. To, čo sa doma naozaj dialo, neriešil nikto. Nikto zo zboru. Niektoré z nich boli v kázni (pozn.: disciplinárne riešené) za to, že majú doma také problémy.” Cit. Z: Jurčová, J. e-mail z 9.9.2020

cieľov. To umožní, aby sa páchatel' svojím postupom vyvinil a získal si na svoju stranu toho resp. tých²⁰⁰, ktorí mu mali nastaviť hranice.

Naopak, obeť v takomto konaní nezíska pomoc a oporu, ktorú nutne potrebuje. Miesto toho je vystavená ďalšej záťaži. Pastoralný pracovník jasne vidí problémy na strane obeť. Tie často objektívne existujú a sú ľahko pozorovateľné, veď bola dlhodobo vystavovaná partnerovmu devastujúcemu správaniu, ktoré ju poznamenalo. Potom sa miesto domáceho násillia diskutujú jej nedostatky, ako keby tie boli zdrojom problémov. Depresia sa interpretuje ako lenivosť, prehliada sa jej bezradnosť a zúfalstvo. Aj sklon k alebo rastúca závislosť na alkohole môže byť u obeť prejavom ich neschopnosti nájsť efektívnu cestu k riešeniu pre nich neriešiteľného stavu, preto pred realitou unikajú do utlmenia. Hoci treba postupne riešiť aj tieto problémy, vnímať ich izolovane od domáceho násillia, by bolo prejavom neschopnosti preniknúť do príčinnno-dôsledkových väzieb v rámci daného vzťahu. Domáce násillie nie je dôsledkom nedostatkov na strane týraného partnera. Práve naopak, ponižovanie a rôzne formy domáceho násillia vedú obeť k strate schopnosti normálne reagovať, plniť si povinnosti a mať „normálny“ prístup k životu. Toto Karkošková označuje výrazom kontrainuitívne reakcie²⁰¹, teda správanie, ktoré nezodpovedá tomu, čo by sa u tejto osoby predpokladalo ako primerané a čo podľa nej zvyšuje pravdepodobnosť toho, že obeť budú nepochopené a vnímané ako nevierohodné.

b) Pastoralný postoj voči rozvodu v prípadoch domáceho násillia

V závislosti od foriem a intenzity domáceho násillia, je potrebné zvažovať aj odchod obeť od páchatel'a a v prípade, že nie je možné vzťah funkčne obnoviť, pomôcť jej vybudovať si novú existenciu bez závislosti na páchatel'ovi²⁰². Prirodzene, to neplatí pri bežných partnerských konfliktoch, ale pre prípady, kde je ohrozované zdravie a život obeť²⁰³. Cirkevný prístup k tejto časti pomoci si

---

²⁰⁰ Plurálnu formu používame vo vzťahu k pastoralnému konaniu pred staršovstvom/presbytériom/zborovou radou, podľa toho, ako sa tento orgán v jednotlivých cirkvách nazýva.

²⁰¹ Slávka KARKOŠKOVÁ, *Znalecké posudzovanie domáceho násillia v kontexte poručenských sporov o deti: Metodologické východiská pre súdnych znalcov a súdne znalkyne*, Bratislava, Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2016, 32.

²⁰² Pre prípady výrazného násillia môže poskytnúť dobrú orientáciu v súvislosti s bezpečnostnými potrebami ženy a detí dokument Birgit APPELT – Verena KASELITZ - Rosa LOGAR, *Cesta z násillia. Príručka na zakladanie a prevádzkovanie bezpečných ženských domov*, Viedeň, Projekt Daphne: IMPROVE – kvalitné služby pre bezpečie obeť, 2008.

²⁰³ ANDRÉ, Zuzana, *Odhad nebezpečnosti násillia na ženách. Metodologické východiská pre pomáhajúce profesie*, Bratislava, Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2016: Odhadu nebezpečnosti násillia a podmienkam a pravidlám pre odhad nebezpečnosti násillia venuje autorka samostatné kapitoly 4-6, s.16-42.

vyžaduje aj prehodnotenie aj teologického postoja voči rozvodu, aby sa aj podpora nerozlučnosti manželstva nestala nástrojom, ktorým bude obeť vydieraná, aby zostala s páchatel'om a ktorým bude páchatel' posilňovaný, lebo nech urobí čokoľvek, obeť s ním bude musieť ostať. Ak sa ako výnimka zo zákazu rozvodu v NZ uvádza „okrem príčiny smilstva“ (Mt 5,32), teda okrem prípadu, keď jeden z partnerov bol neverný, kladieme si otázku, či aj páchatel' domáceho násilia nie je ten, kto bol závažným spôsobom neverný a závažne ublížil svojmu manželskému partnerovi. Hoci páchatel' fyzicky ostáva pri obeti, opúšťa vzťah skôr, ako sa ich prípad začne akýmkoľvek spôsobom riešiť. Stotožňujeme sa aj s názorom, ktorý je súčasťou dokumentu, prijatého katolíckymi biskupmi v USA, že "osoba, ktorá bola týraná, musí vedieť, že konanie smerujúce k ukončeniu týrania neporušuje manželské sľuby."²⁰⁴ Prirodzene, otázka rozvodu pri domácom násilí je oveľa komplexnejšia a vyžaduje si citlivý dialóg medzi pastoračnou praxou a zodpovednou exegézou biblických textov.

c) Pastoraálny postoj voči odchodu obeť do inej cirkvi

Obeť potrebuje pocit bezpečia. Ten môže získať odchodom do iného prostredia, v ktorom nie je konfrontovaná s konaním páchatel'a. V prípadovej štúdii č.2 sme pozorovali, že obeť vnímala ako zaťažujúce aj konanie zo strany cirkevného zboru, preto sa rozhodla pre odchod do inej cirkvi. Tento jej postoj bol hodnotený ako vzdialenie sa od viery a od Boha, čo považujeme za vecne nesprávne. V takýchto podmienkach je vhodné, aby duchovný podporoval u obeť v prvom rade uchovanie viery a nie zachovanie členstva v ním reprezentovanej cirkvi. Domáce násilie dramaticky deštruuje existenciu obeť, preto všetko, čo jej môže legitímnym spôsobom pomôcť, je vítané. Duchovný sa tu preto musí správať ekumenicky a ak nedokáže odchod do inej cirkvi podporiť, nemal by ho aspoň blokovať spôsobmi, ktoré sú pastoračne kontraproduktívne.

Záver

V našom príspevku sme detailne analyzovali dáta získané pozorovaním dvoch prípadov domáceho násilia a následne sme ich vyhodnocovali. Záverom treba konštatovať, že, samozrejme, na základe dvoch prípadových štúdií nie je možné vyvodzovať zovšeobecňujúce závery. Účelom príspevku bolo odkryť túto doposiaľ v evanjelikálnych cirkvách na Slovensku verejne nediskutovanú problematiku, naznačiť možné tendencie, ich nežiadúce účinky a možné správne

---

²⁰⁴ Dostupné na internete: <https://www.usccb.org/topics/marriage-and-family-life-ministries/when-i-call-help-pastoral-response-domestic-violence>, 29.11.2020

postupy, aby cirkev svojimi zásahmi do súkromného života týraných osôb prinášala pomoc a pokoj a vyhla sa rizikám zvyšovania ich utrpenia.

Použitá literatúra

- ANDRÉ, Zuzana, *Odhad nebezpečenstva násilia na ženách. Metodologické východiská pre pomáhajúce profesie*, Bratislava, Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2016.
- APPELT, Birgit - KASELITZ, Verena – LOGAR, Rosa, *Cesta z násilia. Príručka na zakladanie a prevádzkovanie bezpečných ženských domov*, Viedeň, Projekt Daphne: IMPROVE – kvalitné služby pre bezpečie obetí, 2008.
- DURBÁKOVÁ, Vanda – LIPTÁKOVÁ, Stanislava – KARLOVSKÁ, Dušana – KRÁLOVÁ, Silvia, *Riešenie prípadov násilia na ženách v partnerských vzťahoch. Odporúčania pre prax štátnych a verejných inštitúcií*, Košice, Fenestra, 2016.
- FRA – AGENTÚRA EURÓPSKEJ ÚNIE PRE ZÁKLADNÉ PRÁVA, *Násilie páchané na ženách: celoeurópsky prieskum. Stručný prehľad výsledkov*, Luxemburg, Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, marec 2014. Dostupné na internete: <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>
- JUSKO, Peter, Vybrané spoločenské determinanty poskytovania podpory a ochrany ženám zažívajúcim násilie v partnerských vzťahoch, in: Peter PAPŠO (ed.), *Zborník vedeckých štúdií Katedry sociálnej práce Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici*, Banská Bystrica, Pedagogická fakulta UMB, Katedra sociálnej práce, 2017, 60-75
- KARKOŠKOVÁ, Slávka, *Znalecké posudzovanie domáceho násilia v kontexte poručenských sporov o deti: Metodologické východiská pre súdnych znalcov a súdne znalkyne*, Bratislava, Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2016
- MÁTEL, Andrej, Krízová intervencia a vedenie poradenského rozhovoru so ženami, ktoré prežili domáce násilie, in: *Pomoc obetiam domáceho násilia: vzdelávanie pomáhajúcich profesií*, Skalica, Alija, 2009, 4-14.
- MÁTEL, Andrej, Náboženstvo, cirkev, viera a domáce násilie voči ženám, in: *Acta Missiologica*, FMPTZ VŠ ZSP sv. Alžbety v Bratislave, 1/3 (2009), 23-30.
- MÁTEL, Andrej, Sociálne poradenstvo a pomoc ženám, ktoré prežili domáce násilie, in: *Sociálna a ekonomická núdza – bezpečnosť jedinca a spoločnosti*, Bratislava, VŠZaSP sv. Alžbety, 2009, 454-464.

- PERILLA, Julia L., The Role of Churches in Preventing Domestic Violence, in: *Catholic News Service/U.S. Conference of Catholic Bishops*, [cit. 29.11.2020], dostupné na: www.faithtrustinstitute.org.
- RÁC, Ivan, *Násilie páchané na ženách v partnerskom vzťahu*, Nitra, Univerzita Konštatnina Filozofa v Nitre, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, Ústav romologických štúdií, 2015.
- VAVRO, Róbert - FARKAŠOVÁ, Katarína, *Štandardy a postupy zavedenia sociálno-intervenčných programov pre páchatel'ov násilia na ženách*, Bratislava, Koordinačno-metodické centrum pre rodovo podmienené a domáce násilie, 2016.

Elektronické zdroje:

- <https://factsandtrends.net/2018/10/25/5-myths-the-church-often-believes-about-domestic-violence/> (19.10.2020)
- <https://bratislava.sk/sk/domace-nasilie> (19.10.2020)
- <https://www.minv.sk/?nasilie> (28.11.2020)
- <https://www.usccb.org/topics/marriage-and-family-life-ministries/when-i-call-help-pastoral-response-domestic-violence> 29.11.2020:
- <https://www.zastavmenasilie.gov.sk/pojmy/> 29.11.2020
- e-maily, listy a sms správy poskytnuté obeťami 1. a 2. prípadovej štúdie

doc. ThDr. Albín MASARIK, PhD.

Využití důrazů V. E. Frankla a C. R. Rogerse v pastorační práci

Pavla ŽŮRKOVÁ

Abstrakt

Aké psychoterapeutické prostriedky a nástroje môžu byť použité na zlepšenie a prehĺbenie pastoračnej starostlivosti pri hľadaní zmysluplnosti života? To je otázka, na ktorú sa autorka tohto článku snaží nájsť odpoveď. Pre tento účel si vybrala existenciálne-humanistickú tradíciu, ktorá je v súlade s duchovnou podstatou pastoračnej služby, a zároveň sa dotýka oblasti hľadania zmyslu v živote človeka. Táto štúdia predstavuje základné piliere psychoterapeutických postupov nazývaných logoterapia a prístup sebaaktualizácie. Hlavnými predstaviteľmi sú Viktor E. Frankl a Carl R. Rogers. Osobitný dôraz sa kladie najmä na tie postupy a metódy, z ktorých môže mať prospech osoba hľadajúca zmysluplnosť v kríze a pastoračnému pracovníkovi poskytne potrebné nástroje k jeho službe.

Kľúčové slová: hľadanie zmyslu, utrpenie, pastoračná práca, psychoterapia, logoterapia,

Abstract

What psychotherapeutic means and tools can be used to improve and deepen pastoral care in the area of searching for meaningfulness of life? This is the question to which the author of this article is trying to find answers. For this purpose, she chose an existential-humanistic tradition that is best in line with the spiritual essence of pastoral service, while touching the area of the search for meaning in a person's life. This study introduces the basic pillars of psychotherapeutic practices called logotherapy and a self-actualization approach, whose main representatives are Viktor E. Frankl and Carl R. Rogers. In particular, those procedures and methods are highlighted, which can benefit a person looking for meaningfulness in a crisis and provide the pastoral worker with the necessary tools to serve him.

Keywords: search for meaning, suffering, pastoral work, psychotherapy, logotherapy

Základní představení přístupů Viktora E. Frankla a Carla R. Rogerse

Viktor E. Frankl i Carl R. Rogers věřili v Boha Bible a ve středu jejich profesního zájmu psychologa a psychiatra stál sám člověk, nikoli jejich vlastní dogmatika nebo přesně vypracované postupy k nápravě chybného nebo nezdravého chování. Důrazy obou psychologů jsou v souladu s biblickou antropologií, která na jedné straně popisuje lidské bytosti jako konečné a závislé, ale zároveň mající pro Boha velkou cenu. Od ostatních bytostí se odlišují svou schopností navazovat vztahy a činit svobodná rozhodnutí. Člověk je také obdařen zvláštními vlastnostmi a přednostmi a je mu svěřena určitá zodpovědnost.

Ševčíková ve své studii vyjadřuje přesvědčení, že Frankl přináší obohacení a inspiraci nejen pro teologii obecně, ale hlavně pro teologii pastorální. Jeho přístup vede ke skutečnému „doprovázení“ a pomáhá v „naslouchání“ současnému člověku. Chceme-li v dnešní době někoho „oslovit“, neexistuje jiná cesta než skrze naslouchání a doprovázení, protože jen tak je možné vykročit za hranice konfese. Je pravdou, že logoterapie se vědomě omezuje na hledání smyslu „tady a teď“, což teologie nepovažuje za dostačující, protože hledá i poslední smysl, přesto může logoterapie poskytnout základní principy v přístupu k člověku.²⁰⁵

Stejně tak Carl Rogers měl jako psycholog a psychoterapeut obrovský vliv v oblasti pomáhajících profesí. Jeho poznatky tvoří teoretický i praktický základ vytváření vztahu a komunikace mezi pomáhajícím člověkem a tím, komu je pomáháno. Také v jeho přístupu nalézáme hodnotné principy, které lze využít v pastorální teologii. Například Casemore hovoří o tom, že v přístupu zaměřeném na člověka pomáhající člověk v první řadě vstupuje do vztahu s přesvědčením o pozitivní povaze všech lidských bytostí a věří v jedinečnost a hodnotu každé jednotlivé bytosti a v to, že každý má schopnost zvolit si své vlastní směřování a hodnoty v životě.²⁰⁶ Kupka ve své studii dává logoterapii a přístup zaměřený na člověka do přímých souvislostí. Vychází ze skutečnosti, že základním médiem logoterapie je řeč a způsob vedení rozhovoru. Rogers taktéž klade velký důraz na komunikaci s klientem a vytvoření atmosféry důvěry. Bez důvěry nenastane spolupráce a bez spolupráce terapeut nedosáhne úspěchu. V obou přístupech je důležitým prvkem uctivé zacházení s klientem, budování vzájemného vztahu, trpělivé naslouchání, přátelské dotazování

---

²⁰⁵ Stanislava ŠEVČÍKOVÁ, Viktor Frankl jako inspirace pro pastorální teologii?, in: *Teologické texty* 16 (2005/4), 170.

²⁰⁶ Robert CASEMORE, *Na osobu zaměřená psychoterapie*, Praha, Portál, 2008, 20.

a podpora růstu osobnosti. Je třeba v každém člověku vnímat jeho silné charakteristiky a proměňovat je na nové možnosti.²⁰⁷

Logoterapie – Viktor E. Frankl

Viktor E. Frankl byl vídeňským neurologem a psychiatrem. Svůj přístup k člověku označil jako existenciální analýzu a logoterapii. Logos v tomto významu neznámá slovo, ale spíše smysl a „duchovnost“. Logoterapie pomáhá klientovi najít cestu ven z jeho existenciální frustrace. Logoterapeut se nesnaží podle svých vlastních představ klientovi vnutit nějaký životní smysl, ale pomáhá mu spíše najít jeho jedinečný osobní životní smysl odpovídající jeho osobnosti. V logoterapii hrají velmi důležitou roli hodnoty, jejichž uskutečňováním vlastně člověk dává svému životu smysl. Rozšiřování obzoru pro hodnoty je jedním ze záměrů tohoto terapeutického přístupu.²⁰⁸

Viktor Frankl (1905 – 1997) prožil léta utrpení v koncentračních táborech, kde zahynuli jeho otec, matka, bratr i žena. On sám přežil tyto útrapy díky tomu, že našel smysl – pomáhal druhým čelit kruté životní zkoušce věznění v koncentračních táborech. Po létech věznění došel k přesvědčení, že *vůle ke smyslu* je nejdůležitější potřebou existence.²⁰⁹ Uvažování o smyslu života považoval za základní psychologickou potřebu a nejhlubší lidskou touhu. Frankl říká, že smysl může mít dokonce i samotné utrpení, jestliže člověka činí dokonalejším. V logoterapii je nemocný veden ke kladení si různých otázek o smyslu: Co mělo v mém životě smysl? Co by ještě mohlo mít smysl? Co mohu ještě od života očekávat?²¹⁰

Kosová ve své publikaci *Logoterapie* znázornila tento přístup metaforou, kdy klient přináší pomáhajícímu pracovníkovi různé fragmenty svého života, ve kterých společně chtějí objevit jednotlivé dílky jedinečné mozaiky. Cílem jejich spolupráce je poskládat z nich obraz, ke kterému budou moci připojit další části. Klient při tom prožívá, že je jedinečnou bytostí a má ve světě své konkrétní místo. Rozpoznává také své hodnoty a city a všímá si i minulosti, chyb, prožitého utrpení a věcí, které si nevybral. Učí se vše přijímat jako jedinečný dar. Vnímá konečnost života, která ho pobízí k tvořivosti. Konkrétní smysl v životě nalézá v odpovědnosti za někoho nebo za něco. Záleží jen na něm, co pro druhé dokáže

---

²⁰⁷ Martin KUPKA, Logoterapeutická kazuistika "Moje máma mě naučila, že život je jenom jeden a musíme ho prožít tak, jak si přejeme my a ne ti ostatní", in: *Psychoterapie*, 11/1 (2017), 45-55.

²⁰⁸ Stanislav KRATOCHVÍL, *Základy psychoterapie*, Praha, Portál, 1997, 93–95.

²⁰⁹ John C. NORCROSS – James O. PROCHASKA, *Psychoterapeutické systémy*, Praha, Grada Publishing, 1999, 103.

²¹⁰ Jaroslav BOUČEK, *Psychoterapie*, Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, 14–15.

vytvořit.²¹¹ Logoterapie hovoří o „tragickém optimismu“ a říká, že člověk je a zůstává optimistický i navzdory „tragické triádě“, což je slovní spojení shrnující (1) utrpení, (2) vinu a (3) smrt. Zastánci tohoto směru pracují s přesvědčením, že život si může uchovat svůj potenciální smysl navzdory všem tragickým aspektům. Zůstává smysluplným i za těch nejbídnějších okolností. V člověku je totiž zakódována schopnost tvořivě proměnit negativní aspekty života v něco konstruktivního nebo pozitivního. Jde tedy o to, aby člověk v každé situaci udělal to nejlepší, co udělat lze.²¹²

Vůle ke smyslu

Ústřední touhou člověka je směřování k nějakému smyslu života. Dojde-li ke ztrátě tohoto nasměrování nebo k neschopnosti tento smysl uchopit, přichází do života člověka nuda, prázdnota, bezmoc nebo i deprese. Lidé v dnešní době často unikají ze strachu před otázkou smyslu do marnivosti, workoholismu a ješitnosti. Postupně ztrácí schopnost být chvíli v klidu o samotě a vnímat lidské utrpení.²¹³ Viktor Frankl ve svých dílech používá výraz *existenciální vakuum* k vyjádření pocitu bezsmyslnosti, který se často zmocňuje dnešního člověka. Ten už dnes sám neví, co musí a co má, protože už mu to instinkty ani tradice neříkají.²¹⁴ Viktor Frankl vyjadřoval přesvědčení, že člověk je v podstatě založen tak, aby ve svém životě nacházel smysl a zároveň ten smysl naplňoval.²¹⁵ Smysl života podle něho nesmí být chápán jako dosažitelný, protože by potom další žití bylo beze smyslu, a nesmí být chápán ani jako nedosažitelný, protože by pak pro nás vlastně neexistoval. Smysl života není ani opakující se či nahraditelný fenomén, ale je to vlastně lidské úsilí a zápas člověka se sebou samým.²¹⁶

Hluboko v člověku je zakódovaná orientace na smysl, který touží naplnit, nebo zaměření na druhého člověka, kterého chce milovat, zatímco sám na sebe zapomíná. S tímto nastavením může člověk vnímat například utrpení jako určitý výkon, vinu využít ke změně a pomíjivost lidského života přetavit do odpovědného konání.²¹⁷ Frankl považoval otázky po smyslu života, které byly vysloveny nebo jinak vyjádřeny, za otázky specificky lidské. Vyjadřoval přesvědčení, že pochybnosti o smysluplnosti života nemohou být u člověka samy o sobě něčím chorobným. Daleko spíše je to specifický výraz lidského bytí

---

²¹¹ Martina KOSOVÁ a kol., *Logoterapie*, Praha, Grada Publishing, 2014, 10.

²¹² Tamtéž, 41.

²¹³ Monika ULRICOVÁ, *Hledání smyslu ve smrti a umírání*, Ostrava, Moravapress, 2014, 42.

²¹⁴ Viktor FRANKL, *Lékařská péče o duši*, Brno, Cesta, 2005, 16.

²¹⁵ Viktor FRANKL, *Utrpení z nesmyslnosti života*, Praha, Portál, 2016, 13.

²¹⁶ Elisabeth LUKASOVÁ, *I tvoje utrpení má smysl*, Brno, Cesta, 1998, 85.

²¹⁷ Stanislava ŠEVČÍKOVÁ, Viktor Frankl jako inspirace pro pastorální teologii?, in: *Teologické texty* 16 (2005/4), 170.

vůbec, toho nejlidštějšího v člověku.²¹⁸ Vůli ke smyslu autor logoterapie označuje za vyšinnou psychologii, protože přesahuje nejen nad stupeň fyzického, ale také nad stupeň psychického, a principiálně zahrnuje i oblast duchovního.²¹⁹

Člověk může podle logoterapie nacházet smysl mnoha různými způsoby. Není to vždy jednoduché, ale logoterapie nás učí, že je to vždycky možné. Tyto možnosti existují dokonce i pro člověka, který stojí tváří v tvář blízké smrti. V této tíživé životní situaci člověk začne jinak vnímat čas, a tím získává nový smysl, který odsunuje do pozadí hodnoty doby, jako je bohatství a kariéra, a probouzí novou svobodu. V konečném důsledku tedy myšlenky na smrt učiní život ještě hodnotnějším.²²⁰ Podle Viktora Frankla každá situace obsahuje možnosti, jak životu dodat smysl: „*Neexistuje taková situace, v níž by nám život přestal nabízet možnost smyslu. A neexistuje taková osoba, pro niž by život neměl přichystanou úlohu. Možnost naplnit smysl je vždy jedinečná.*“²²¹

V publikaci *Žít svůj vlastní život* autoři vysvětlují, že smysl není pro všechny lidi stejný a nelze ho předepsat nebo k němu dospět libovolnou cestou. Pro každého člověka se jeví jako smysluplné něco jiného, a proto jsme v tomto odkázáni všichni pouze sami na sebe. Smysl je vlastně možnost, která se někdy vynoří a může opět zmizet. Smysl se nedá uchopit jako nějaký předmět. Když však zapojíme všechny smysly a snažíme se vycítit různé možnosti, můžeme smysl nalézt. Tyto podmínky nám naznačují, že vystihnout smysl může být velmi obtížné, zvláště když už jsou lidé zatíženi různými krizemi, ztrátami a nesnáze rozhodování. Při vedení lidí k prožívání smyslu můžeme použít metodu Alfrieda Längle, která obsahuje důležité prvky Franklovy teorie smyslu. Postup nalézání smyslu popisuje ve čtyřech postupných krocích. Prvním krokem je *vnímání*, kdy zjišťujeme informace a snažíme se zorientovat. Klademe si otázky, co tady je, co se stalo, jaké jsou rámcové podmínky? Druhým krokem je *hodnocení*, během kterého si ujasňujeme, zda některá z možností může být samotným smyslem. Hodnotu této možnosti zjistíme prostřednictvím citové odezvy. Třetím krokem je *rozhodování*, které vyžaduje, aby člověk zaujal postoj k možnosti, kterou rozpoznal jako správnou. Posledním krokem je *vykonání*. K uskutečnění zvolené cesty někdy člověk potřebuje podporu a pomoc v hledání způsobů a prostředků.²²²

---

²¹⁸ Viktor FRANKL, *Lékařská péče o duši*, Brno, Cesta, 2005, 43.

²¹⁹ Tamtéž, 21.

²²⁰ Monika ULRICOVÁ, *Hledání smyslu ve smrti a umírání*, Ostrava, Moravapress, 2014, 45.

²²¹ Viktor FRANKL, *Utrpení z nesmyslnosti života*, Praha, Portál, 2016, 27.

²²² Silvia LÄNGLE – Martha SULZ (ed.), *Žít svůj vlastní život*, Praha, Portál, 2007, 65–67.

Hodnoty

Nejdůležitější zbraní v psychoterapeutickém arsenálu je podle V. Frankla orientace člověka na smysl a hodnoty.²²³ Přestože Frankl a ostatní vězňové koncentračního tábora byli připraveni o možnost naplňovat svoje potřeby a uskutečňovat své cíle, byli stále schopni objevovat smysl v lásce k bližnímu, možnosti sloužit a odvážném postoji vůči nevyhnutelnému utrpení.²²⁴ Podle Frankla lze tedy hodnoty rozdělit do tří oblastí: zážitkové, tvůrčí a postojové.

Zážitkové hodnoty spočívají v prožitku intenzity vztahu člověka k člověku, k přírodě či uměleckému dílu. Zážitek lze prožít tehdy, když nespěcháme, jsme otevření a neusilujeme za každou cenu o nějaké vlastnictví. Nejsrozumitelnějším příkladem zážitkové hodnoty je láska, ale nemusí se jednat pouze o lásku mezi lidmi. Patří tam vše, co v nás probouzí kladné emoce, jako například hudba, zpěv a umění všeho druhu.²²⁵ Zážitkové hodnoty může člověku zprostředkovat také četba. Podle Frankla působí kniha v určitých případech jako terapeutikum. Nejednou kniha u člověka rozhodne o životě nebo ho uchrání před sebevraždou. Jindy může být prostředkem sebepoznání, skrze který rosteme, nebo svůj život zpětně naplníme smyslem. Kniha se může stát průvodcem na cestě do života i na cestu do smrti.²²⁶

Tvůrčí hodnoty vycházejí ze schopností člověka a odrážejí nejen jeho talenty a dovednosti, ale obecně také jeho vnímání smyslu práce. Tvůrčí a zážitkové hodnoty mají společné to, že se vždy k někomu nebo něčemu vztahují. Když přijde do života člověka onemocnění, úraz nebo stáří, tyto hodnoty to částečně nebo plně omezí.²²⁷ Jedná se vlastně o hodnoty, které vytváříme svou vlastní činností. Pro někoho je silnou hodnotou péče o zahrádku nebo byt, pro jiného zpěv nebo hra na hudební nástroj. Jsou to naše vlastní aktivity, které do jisté míry proměňují okolní svět. Typickým příkladem je působení umělce, ale hodnotu v sobě skrývá také práce ošetřovatelky nebo vychovatelky. Jestliže je člověk nějaké tvořivé činnosti oddán nebo vydán, svědčí to o hodnotě, kterou pro něho daná činnost má.²²⁸

Postojové hodnoty podle Viktora Frankla člověk uskutečňuje tehdy, když přijímá to, co si nevybral a nelze to změnit. Utrpení samo je považováno za největší výkon a vědomé nesení těžkého údělu je tím nejnáročnějším dílem. Když člověk přitaká životu v těžkých chvílích zkoušek, ztratí a utrpení, vytváří

---

²²³ Viktor FRANKL, *Lékařská péče o duši*, Brno, Cesta, 2005, 14.

²²⁴ Joseph R. LARACY - Michael D. KELLY, Toward a Renewal of Patient Care: Insights From Viktor Frankl, in: *The Journal of the American Osteopathic Association*, May/118 (2018), 293-295.

²²⁵ Jaro KŘIVOHLAVÝ, *Mít pro co žít*, Praha, Návrat domů, 1994, 36.

²²⁶ Viktor FRANKL, *Utrpení z nesmyslnosti života*, Praha, Portál, 2016, 101–102.

²²⁷ Martina KOSOVÁ a kol., *Logoterapie*, Praha, Grada Publishing, 2014, 48-49.

²²⁸ Jaro KŘIVOHLAVÝ, *Mít pro co žít*, Praha, Návrat domů, 1994, 36–37.

tím hodnoty postoje, které jsou příkladem pro druhé a zároveň darem.²²⁹ Život může být smysluplný i tehdy, když není ani tvořivě plodný, ani bohatý na zážitky. Tyto postojové hodnoty patří zcela jistě k hodnotám nejvyšším.²³⁰ Smysl nemá jen život aktivní, protože člověku umožňuje vytvářet hodnoty. A také nemá smysl jen život požívačný, který člověka naplňuje prožitky krásy v umění nebo přírodě. Svůj smysl má i takový život, který sotva poskytuje šanci tvůrčím nebo zážitkovým způsobem uskutečňovat hodnoty. Připouští se i možnost k tvorbě smysluplného života tím, jak se člověk postaví k vnucenému vnějšímu omezení své existence.²³¹ Souhrnně řečeno, člověk může prožívat smysluplný život tím, že vytváří nějaké dílo, nebo tím, že něco či někoho prožívá v jeho neopakovatelnosti a jedinečnosti. V lásce k nějaké osobě nebo ve službě nějaké věci člověk vlastně uskutečňuje sebe sama. Smysluplně utvářet život však jde i tam, kde je člověk konfrontován s nezměnitelným osudem, s nevyлéčitelnou nemocí či beznadějnou situací. Tehdy je možné uskutečnit to nejlidštější v člověku a tím je schopnost proměnit tragédii v triumf. Člověk tak podává svědectví o tom, čeho je schopen, a odhaluje tajemství bezpodmínečné smysluplnosti života. Život může získat smysl až do posledního okamžiku a vydechnutí.²³²

Přístup zaměřený na člověka: Carl R. Rogers

Carl Ransom Rogers (1902 – 1987) byl významným americkým psychologem a jedním ze zakladatelů humanistické psychologie a „na klienta zaměřené“, „rozumějící“ psychoterapie. Rogersovo pojetí bývá nazýváno na člověka orientovaným, ale přesnější název by spíše zněl přístup řízený, určený samotným klientem, z něhož se při pomoci vychází.²³³ Člověk je vlastně jediným odborníkem na svůj vlastní vnitřní život a jediným, kdo může rozhodovat o tom, kým by měl být, jaký je smysl jeho života a co by s ním měl dělat. Cílem tohoto přístupu ve skutečnosti není vyřešení určitého problému, ale vytvoření důvěrného vztahu. Pomáhající nepřichází s jasnými odpověďmi, ale dává klientovi prostor, aby hledal odpovědi sám v sobě, snaží se být citlivý a poskytuje mu bezpečný prostor k vyjádření všech svých pocitů.²³⁴

---

²²⁹ Martina KOSOVÁ a kol., *Logoterapie*, Praha, Grada Publishing, 2014, 49.

²³⁰ Viktor FRANKL, *Lékařská péče o duši*, Brno, Cesta, 2005, 61-62.

²³¹ Viktor FRANKL, *A přesto říci životu ano*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2006, 78.

²³² Viktor FRANKL, *Vůle ke smyslu*. Brno: Cesta, 1997, 167-168.

²³³ Carl ROGERS, *Být sám sebou*, Praha, Portál, 2015, 437.

²³⁴ Robert CASEMORE, *Na osobu zaměřená psychoterapie*, Praha, Portál, 2008, 19.

Aktualizační tendence

Carl Rogers prohlašuje, že všichni lidé jsou ovlivňováni jednou základní motivační silou, kterou nazývá tendencí k *aktualizaci*. Popisuje tuto sílu jako vrozený sklon organismu k rozvoji všech svých kapacit tak, aby sloužily k setrvání či zkvalitnění organismu. Netýká se to pouze uspokojení biologických potřeb a redukce napětí, ale také procesu rozvíjení zrání a postupu na vyšší úroveň prostřednictvím navazování vztahů a reprodukce. Člověku je od narození vlastní také proces *hodnocení*, který nám umožňuje pozitivně hodnotit zkušenosti, které náš život udržují nebo zkvalitňují, a na druhou stranu negativně ohodnotit zkušenosti bránící růstu. Rodíme se tedy s motivujícími potřebami aktualizace a regulujícími procesy hodnocení.²³⁵ Rogers byl přesvědčen, že tendence k aktualizaci se stává účinnou v okamžiku, kdy člověk začne být otevřenější k prožívání sebe a svého života a více si uvědomuje sám sebe. Ideálním stavem pro člověka je „stávání se, dosahování“, což vlastně znamená vždy se snažit stát se plně fungujícím člověkem.²³⁶

Procesy hodnocení

Proces organismického hodnocení je nám vlastní už od narození. Díky tomuto procesu dokážeme pozitivně hodnotit zkušenosti, které náš život zkvalitňují či udržují, a negativně hodnotit vše, co našemu růstu brání. Zvláštní zážitky, které si každý z nás přivlastňujeme, jsou sebezkušenosti. S rozvojem člověka vzniká také potřeba pozitivního ocenění. Velký vliv má mateřská láska, ale důležité pro zdravý vývoj je i pozitivní ocenění od druhých, zvláště blízkých osob. Člověk se brzy naučí sám sebe oceňovat v podstatě shodně se zkušeností s oceněním od druhých. Podle toho se člověk buď má, nebo nemá rád. V podstatě se stane to, že už jako malé děti se naučíme zaměřovat základní tendenci k aktualizaci za podmíněnou lásku k sobě a druhým. Rogers je přesvědčen, že by k takovému obchodu vůbec nedocházelo, kdyby se člověku dostávalo pouze nepodmíněného pozitivního ocenění.²³⁷

Charakteristiky přístupu zaměřeného na člověka

Marlis Pörtner ve své knize v kapitole „Zásady pro každodenní praxi“ vyjmenovává zásady, ve kterých spočívá těžiště práce zaměřené na osobu a na nichž v praxi záleží: naslouchat; brát vážně; vycházet z „normální situace“; držet se toho, co se samo nabízí; nepodléhat předsudkům; umožňovat zkušenosti;

---

²³⁵ John C. NORCROSS – James O. PROCHASKA, *Psychoterapeutické systémy*, Praha, Grada Publishing, 1999, 114-115.

²³⁶ Robert CASEMORE, *Na osobu zaměřená psychoterapie*, Praha, Portál, 2008, 19.

²³⁷ John C. NORCROSS – James O. PROCHASKA, *Psychoterapeutické systémy*, Praha, Grada Publishing, 1999, 115-116.

zaměřit se na prožitek; povzbuzovat; neulpívat na „symptomu“; podporovat svébytnost; poskytovat přehledné možnosti volby; poskytovat opěrné body pro samostatné jednání; podávat jasné informace; být konkrétní; nalézat společnou řeč se svým protějškem; rozpoznat vlastní podíl a popisovat situaci.²³⁸ Podle Rogerse existuje celkem sedm stadií procesu, jak se stát plně fungujícím člověkem. Z toho tři jsou považovány za klíčové: autentičnost, akceptace a empatie.

První podmínku lze nazvat **autentičností**, opravdovostí nebo pozitivní otevřeností. Rogers tento přístup označuje slovem *kongruentní*. Znamená to, že pomáhající pracovník otevřeně prožívá své aktuální pocity a postoje a je ve vnitřním souladu mezi tím, jak se cítí, a tím, jaký je.²³⁹ Jde o sdělování toho, co se uvnitř nás odehrává a co prožíváme. V poradenském vztahu by mělo být sděleno vše, co je přínosné pro klienta nebo pro vztah.²⁴⁰ Vyžaduje to stálou bdělost, kázeň a velmi těžkou práci při vnímání všech pocitů a veškerého nevědomého a vědomého chování. Je důležité klientům sdělovat touhu být hluboce vtaženi do vztahu s nimi, bez předstírání a bez ochrany profesionální neosobnosti.²⁴¹

Druhou podmínku, **akceptace**, lze nazvat také zájmem, důvěrou, nebo bezpodmínečným pozitivním přijetím. Bez pozitivního, akceptujícího postoje se pravděpodobně neuskuteční v druhém člověku žádný posun či změna. Člověku musí být nejprve umožněno, aby byl právě takový, jaké jsou jeho aktuální pocity. Může se jednat o strach, rozpaky, odpor, zlost, odvahu, lásku nebo pýchu. Na místě není hodnotící přístup, ale úplné a bezpodmínečné ocenění.²⁴² Vyplývá z toho, že vzájemná komunikace není direktivní, ale poskytuje druhému dostatek volného prostoru k vývoji, bez toho aniž bychom rezignovali na vlastní kongruenci.²⁴³ Akceptaci je možné křesťanským termínem popsat jako lásku agapé a sám Rogers toto pojetí lásky zdůrazňuje. Láska, která je odpovědná, trpělivá, odpouštějící a pečující, je v přístupu zaměřeném na člověka jednou z nejvyšších možných hodnot. Láska agapé zahrnuje také úctu, vážnost a přízeň k druhému člověku. Vymětal a Rezková akceptaci chápou v psycho–

---

²³⁸ Marlis PÖRTNER, *Na osobu zaměřený přístup v práci s lidmi s mentálním postižením a s klienty vyžadujícími trvalou péči*, Praha, Portál, 2009, 39.

²³⁹ Carl ROGERS, *Být sám sebou*, Praha, Portál, 2015, 70.

²⁴⁰ Renate MOTSCHNIG – Ladislav NYKL, *Komunikace zaměřená na člověka*, Praha, Grada, 2011, 65.

²⁴¹ Robert CASEMORE, *Na osobu zaměřená psychoterapie*, Praha, Portál, 2008, 78-79.

²⁴² Carl ROGERS, *Způsob bytí*, Praha, Portál, 2014, 121.

²⁴³ Renate MOTSCHNIG – Ladislav NYKL, *Komunikace zaměřená na člověka*, Praha, Grada, 2011, 71.

terapeutickém významu jako terapeutovo nastavení bezpodmínečného vztahu lásky ke klientovi, kdy ho a priori přijímá takového, jaký je.²⁴⁴

Třetí podmínkou důležitou k podpoře osobního růstu je **empatické porozumění**. Pomáhající pracovník je ponořen do vnitřního světa druhého člověka, uvědomuje si jeho pocity a osobní významy a sděluje mu je. Tento druh naslouchání je však nesmírně náročný a v našem světě velmi vzácný. Jedná se však o jednu z nejmocnějších sil, které podporují změnu osobnosti.²⁴⁵ Slovo empatie pochází z řeckého *empathia*, což znamená vcítění. Je to schopnost, která se projevuje zachycením aktuálního prožívání druhého člověka. Empatický člověk s různou mírou přesnosti vnímá u druhého některé obsahy vědomí nebo jeho zkušenosti spolu s individuálními významy, jaké pro dotyčného mají. Vymětal a Rezková shrnují význam empatie jako „*pocitově nesený způsob poznávání jiného jedince, jenž se projevuje ochotou a snahou co nejpřesněji vnímat, zachytit a pochopit jeho aktuální i potenciální vnitřní svět se všemi subjektivními významy a pocity.*“²⁴⁶ Motschnig a Nykl zase vysvětlují, že empatické porozumění znamená přesné naslouchání druhé osobě a snaha jí co nejlépe porozumět, abychom vnímali významy jejích pocitů a vzpomínek. Nejedná se přitom pouze o vyjádřené a vědomé významy. Hovoří také o vzácných případech empatického „úspěchu“, kdy se naslouchajícímu podaří vnímat obsahy ležící těsně pod prahem vědomí. K tomuto výjimečnému porozumění dochází při obzvláště hlubokém ponoření do vnitřního světa komunikačního partnera.²⁴⁷ Jestliže jsou tři výše zmíněné dovednosti a schopnosti přítomny v mezilidských vztazích, prohlubují komunikaci a činorodou změnu osobnosti.

Podpora pomoci vztahu

Carl Rogers ve své knize *Způsob bytí* vyjadřuje přesvědčení, že jím představený přístup zaměřený na člověka lze aplikovat ve všech situacích, kterých se účastní lidé. Může být pomocí v terapeutickém vztahu, ale také v manželství, ve výchově dětí či pro hledání vzájemného porozumění mezi lidmi různých ras. Věřím, že ji lze vztáhnout i na službu kazatele či pastoračního pracovníka. Tato hypotéza v zásadě říká, že když dokážu vytvořit vztah, který se na mé straně vyznačuje opravdovostí, transparentností, vřelým přijetím, oceňováním druhého člověka a citlivou schopností vidět jeho svět a jeho samého stejně jako on, potom

---

²⁴⁴ Jan VYMĚTAL – Vlasta REZKOVÁ, *Rogersovský přístup k dospělým a dětem*, Praha, Portál, 2001, 70.

²⁴⁵ Carl ROGERS, *Způsob bytí*, Praha, Portál, 2014, 122.

²⁴⁶ Jan VYMĚTAL – Vlasta REZKOVÁ, *Rogersovský přístup k dospělým a dětem*, Praha, Portál, 2001, 83.

²⁴⁷ Renate MOTSCHNIG – Ladislav NYKL, *Komunikace zaměřená na člověka*, Praha, Grada, 2011, 74.

tento druhý jedinec bude ve vztahu prožívat a chápat i dříve potlačované aspekty sama sebe, bude se stávat integrovanějším, efektivněji fungujícím, bude se více podobat své představě o sobě, bude více řídit sám sebe, zvýší se mu sebevědomí, bude jedinečnější, schopný sebevyjádření, bude lépe chápat a přijímat druhé a bude schopen zvládat problémy života přiměřeněji a ve větší pohodě.²⁴⁸

Závěr

Jako hlavní zdroje hledání nových podnětů k řešení otázky smysluplnosti života posloužily psychoterapeutické přístupy V. E. Frankla a C. R. Rogerse. V těchto dvou existenciálně-humanistických směrech lze rozpoznat prvky shodné s biblickým vnímáním péče o člověka, proto jsem považovala za vhodné hledat právě zde funkční postupy a přístupy využitelné i pro křesťanskou pastorační péči. Z psychologických modelů navrhuji převzít do této služby tři základní stavební kameny psychoterapie C. R. Rogerse, což je autenticita, akceptace a empatie. Přístup zaměřený na člověka vidí největší podporu člověka v navázání hodnotných vztahů – s pomáhajícím pracovníkem, blízkými osobami, se sebou samým i s Bohem. Budování důvěrného vztahu lze přijmout jako důležitý pracovní nástroj i pro kazatele a pastorační pracovníky.

V oblasti smysluplnosti je důležitým zjištěním skutečnost, že smysl nemůžeme jednoduše dát, ale smysl musí být nalezen. O skutečné hloubce prožívané bolesti a konkrétní krizi ví vždy jen ten, kdo je právě zakouší. Pastorační pracovník není schopen druhému člověku představit smysl života, ale pouze ho doprovází v jeho vlastním hledání. Při spirituální péči nepůjde o teologické vysvětlování, poučování a předhazování nedostatků, ale spíše o vystižení neopakovatelné individuality člověka stojícího před námi. V. E. Frankl odhaluje, že smysl lidskému životu nedává jen tvorba a prožívání, ale i realizace hodnoty postoje, což znamená schopnost trpět. Naslouchání je rovněž nástrojem, který druhého přivádí k nalezení smyslu, pomáhá člověku objevit v prožitém životě pozitivní vzpomínky, ale také zahlédnout určitý smysl v přicházející budoucnosti, například v konkrétním vztahu nebo díle. Naslouchání a mlčení je v zásadě otevřením prostoru k tomu, aby každé slovo, tedy i Boží Slovo zaznělo ve své plnosti i kráse. Zmíněné psychologické modely mohou být pomůckou a nástrojem v pastorační péči, ale vždy musí být porovnávány kritériem Božího zjevení v Písmu. Pouze kombinací těchto komponent lze dospět k efektivnímu využití, a nikoli zneužití, psychologie v kontextu spirituální péče.

---

²⁴⁸ Carl ROGERS, *Být sám sebou*, Praha, Portál, 2015, 57.

Použitá literatura

- BOUČEK, Jaroslav, *Psychoterapie*, Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 2006.
- CASEMORE, Robert, *Na osobu zaměřená psychoterapie*, Praha, Portál, 2008.
- FRANKL, Viktor, *Vůle ke smyslu*, Brno, Cesta, 1997.
- FRANKL, Viktor, *Lékařská péče o duši*, Brno, Cesta, 2005,
- FRANKL, Viktor, *A přesto říci životu ano*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2006.
- FRANKL, Viktor, *Utrpení z nesmyslnosti života*, Praha, Portál, 2016.
- KOSOVÁ, Martina a kol., *Logoterapie*, Praha, Grada Publishing, 2014.
- KRATOCHVÍL, Stanislav, *Základy psychoterapie*, Praha, Portál, 1997.
- KŘIVOHLAVÝ, Jaro, *Mít pro co žít*, Praha, Návrat domů, 1994
- KUPKA, Martin, Logoterapeutická kazuistika "Moje máma mě naučila, že život je jenom jeden a musíme ho prožít tak, jak si přejeme my a ne ti ostatní", in: *Psychoterapie*, 11/1 (2017), 45-55.
- LARACY, JOSEPH R. - KELLY, Michael D., Toward a Renewal of Patient Care: Insights From Viktor Frankl, in: *The Journal of the American Osteopathic Association*, May/118 (2018), 293-295
- LÄNGLE, Silvia –SULZ, Martha (eds.), *Žít svůj vlastní život*, Praha, Portál, 2007.
- LUKASOVÁ, Elisabeth, *I tvoje utrpení má smysl*, Brno, Cesta, 1998, 85.
- MEARNS, Dave – THORNE, Brian, *Terapie zaměřená na člověka: pro využití v praxi*, Praha, Grada, 2013.
- MOTSCHNIG, Renate – NYKL, Ladislav, *Komunikace zaměřená na člověka*, Praha, Grada, 2011.
- NORCROSS, John C. – PROCHASKA, James O., *Psychoterapeutické systémy*, Praha, Grada Publishing, 1999.
- PÖRTNER, Marlis, *Na osobu zaměřený přístup v práci s lidmi s mentálním postižením a s klienty vyžadujícími trvalou péči*, Praha, Portál, 2009.
- ROGERS, Carl, *Být sám sebou*, Praha, Portál, 2015.
- ROGERS, Carl, *Způsob bytí*, Praha, Portál, 2014.
- ŠEVČÍKOVÁ, Stanislava, Viktor Frankl jako inspirace pro pastorální teologii?, in: *Teologické texty* 16 (2005/4), 70.
- ULRICHOVÁ, Monika, *Hledání smyslu ve smrti a umírání*, Ostrava, Moravapress, 2014.

VYMĚTAL, Jan – REZKOVÁ, Vlasta, *Rogersovský přístup k dospělým a dětem*,
Praha, Portál, 2001.

Mgr. Pavla ŽŮRKOVÁ

Zo slepého žobráka nasledovník Ježíša (Hermeneutické poznámky)

Libny H. DUBREUZE, Sr

Abstrakt

Autor prezentuje niekoľko hermeneutických poznámok súvisiacich s príbehom Ježišovho uzdravenia slepého Bartimeja na základe textu z Evanjelia podľa Marka 10,46-52. Jeho cieľom je prostredníctvom kladenia teologických otázok o zmysle tohto príbehu a hľadaním odpovedí na ne poukázať na aspekt transformácie človeka z nevidomého žobráka na svedka o Ježišovej moci, a tým zo strany pastorálneho cirkevného pracovníka prispieť k záchrane človeka a rozvoju jeho uzdraveného vzťahu k Ježišovi. Zameriava sa na vnútorný, duchovný význam tohto textu, na ktorý by sa pri jeho čítaní mal jeho čitateľ sústrediť. Ďalším cieľom je prostredníctvom príkladu Bartimeja prebudiť v kresťanovi túžbu po zmene života a po svedectve o Ježišovej láske.

Kľúčové slová: Ježiš, svedectvo, Bartimej, uzdravenie, nevidomý, slepý

Abstract

The author presents several hermeneutic notes related to the story of Jesus' healing of blind Bartimaeus based on a text from the Gospel of Mark 10,46-52. Its aim is to point out the aspect of the transformation of man from a blind beggar to a witness of Jesus' power by asking theological questions about the meaning of this story and seeking answers, and thus, from the pastoral church worker's point of view, to contribute to the salvation of a human being and development of human's healed relationship with Jesus. The author focuses on the inner, spiritual meaning of this text, which the reader should focus on when reading it. Another goal, through the example of Bartimaeus, is to awaken in the Christian a desire for a change of life and a testimony of the love of Jesus.

Keywords: Jesus, testimony, Bartimaeus, blind

Úvod

Kňazi, pastori a ďalší kresťanskí pracovníci, slúžiacim členom cirkvi a iným záujemcom aj v pozícii pastorálnych poradcov, by si mali byť vedomí toho, že

najvyšším cieľom pastorálnej teológie, jej výskumov, modelov, teórií a najmä konkrétnych praktických metodík pastorálnej starostlivosti je uzdravenie človeka cez jeho priblíženie sa k Bohu, jedinému skutočnému riešiteľovi ľudských problémov a tešiteľovi ľudskej duše. Preto je prirodzené, že sa ako na zdroj nádeje obracajú práve na biblické texty, ktoré sprostredkujú zvesť o takýchto uzdravujúcich stretnutiach jednotlivcov s Ježišom – Božím Synom, kým žil tu na zemi. Preto je dôležité ľudí povzbudzovať k počúvaniu, čítaniu a štúdiu Biblie – k snád' najfascinujúcejším aktivitám v živote jednotlivca aj cirkvi. Z tohto dôvodu je dôležité, aby bol veriaci človek informovaný o rôznych metódach, ktoré podporujú čítanie a štúdium Biblie. Z evanjelií, ktoré opisujú život Ježiša Krista na zemi, vyplýva, že Pán Ježiš poskytol každému veriacemu v neho vždy tie aktuálne, uzdravujúce slová a skutky plné Božej moci. Jedným z takýchto textov je Markov príbeh o žobrákovi Bartimejovi.

Preto ako príklad hermeneutického dopytovania sa na pastorálny význam textu použijeme text zapísaný v Evanjeliu Marka 10,46-52 – príbeh o nevidomom, ktorého evanjelista Marek nazýva „slepý žobrák, Timaiov syn Bartimej“ (Mk 10,46). Uzdravenie Bartimeja je zaznamenané v Markovom evanjeliu ako posledný zázrak uzdravenia, uzavierajúci predchádzajúcu časť evanjelia, zaznamenávajúcu Ježišovu činnosť uzdravovania a vyučovania.

Príbeh sa odohral v dobe, keď v Jeruzaleme museli byť s veľkou pravdepodobnosťou desiatky nevidomých, ľudí postihnutých slepotou. Mesto sa rýchlo zaplňalo tisíckami Židov prichádzajúcimi z celej Rímskej ríše, aby slávil Paschu. Vo veľkých zástupoch, ktoré vyšli do ulíc, sa nachádzal aj tento nevidiaci žobrák, „Bartimej, Timaiov syn“. Marek zdôrazňuje jeho meno, aby ho odlíšil od ostatných nasledovníkov Krista, chcel poukázať na neho ako na konkrétneho človeka s konkrétnym reálnym príbehom, ktorého možno aj niektorí kresťania v ranej cirkvi poznali. Keďže Marekovo evanjelium bolo napísané len cca 30 rokov po tejto udalosti, je možné, že Bartimej ešte žil, možno bol aktívnym členom jeruzalemskej cirkvi. Aj keby už v dobe napísania evanjelia nežil, je určitá pravdepodobnosť, že možno ešte žili svedkovia tejto udalosti alebo niekají ľudia, ktorí si ho pamätali. Z obrátenia tohto človeka vyplýva niekoľko významných právd či poučení, poukážeme aspoň na tri z nich:

V 10. kapitole Evanjelia Marka, verše 46-52 čítame, že Ježiš, keď započul Barimejovo pokorné, a zároveň veľmi nástojčivé volanie, zastal na ceste, po ktorej kráčal a volajúcemu slepému mužovi sa začal osobne venovať a slúžiť mu. Tento text je preto jedným z príkladov postoja Krista ako služobníka: „Syn človeka prišiel slúžiť“ (v. 45). Jedinou pohnútkou Ježiša Krista bola jeho láska k Otcovi a zároveň láska k hriešnikovi.²⁴⁹

---

²⁴⁹ Viera, nádej a láska: „Tieto tri teologické cnosti nie sú pre človeka prirodzené. Sú výsledkom Božej prítomnosti v našich životoch prostredníctvom moci Ducha. Najväčšou z týchto troch

Druhá myšlienka, ktorú chceme hneď v úvode zdôrazniť, je fakt, že po stretnutí s Ježišom, ktoré vyvrcholilo nadprirodzeným zázrakom uzdravenia zraku Bartimeja, tento predtým slepý, teraz už vidiaci muž opustil svoj život žobráka a stal sa nasledovateľom Ježiša (Marek 10, 21-22). Pre kresťana, čítajúceho/počúvajúceho tento príbeh, sa môže toto ovocie stretnutia Bartimeja s Ježišom opísané v tomto texte stať skutočným povzbudením a nádejou na budúci život s Kristom aj v jeho prípade. Výsledkom bolo totiž nielen fyzické uzdravenie Bartimeja, ale úplná vnútorná zmena, nové životné smerovanie teraz už vidiaceho človeka.

Treťou myšlienkou, ktorá vyplýva z pozorného štúdia tohto textu, je porozumenie, že Ježiš prišiel preto na tento svet, aby dal vlastný život ako výkupné za hriešnikov, ktorí by bez tohto výkupného zomreli vo svojich hriechoch. Vďaka jeho obeti bolo umožnené ľuďom dostať milosť, a teda nezomrieť, ale žiť. V tom bola podstata jeho diela záchrany (v. 45). Ježiš počuje volanie človeka, ktorý prosí vo viere o milosť, aby mohol prezrieť, vidieť – a tým získať aj určitú ľudskú dôstojnosť a slobodu a stať sa naozaj človekom oslobodeným od hriechu a zároveň podmaneným Kristom.

Metodika skúmania významu textu

Okrem samotnej zvesti tohto príspevku je jeho špecifikom poskytnúť všeobecnému príjemcovi biblického textu ukážku hermeneutických otázok, metód a ciest, ako postupovať pri interpretácii biblického textu. Ako porozumieť prečítanému textu a ako ho interpretovať tak, aby došlo pod jeho vplyvom k zmene života človeka (nielen k jeho kognitívnemu pochopeniu)? Ako sa prostredníctvom exegetickej analýzy dostať k pochopeniu kontextu príbehu – napríklad v prípade perikopy z Evanjelia Marka 10, 46-52 - a teda k porozumeniu skutočného hlbokého významu evanjelistom zaznamenaných skúseností jedného konkrétneho nevidomého hriešnika – vďaka porozumeniu aj tých okolností, o ktorých sa priamo v tejto vybranej pasáži (Marek 10, 46-52) nehovorí? Zámerne sa sústredíme nielen výhradne na akademické štúdium tejto perikopy, ale na jeho duchovné porozumenie a transformačný dosah na všeobecnú cirkev, kresťanov, laických študentov Písma, ktorí nemusia a priori neovládať – a ani v bežnom živote neovládajú - biblické jazyky a k dispozícii majú len bežne dostupné exegetické nástroje.

---

cností je láska, pretože viera a nádej bez lásky sa môžu stať, najmä v období čakania, utláčateľskými silami v rukách skazených ľudí. V tejto triáde nás práve láska uistuje, že viera a nádej nachádzajú svoj zdroj v Bohu, ktorý je sám o sebe láskou. Môžeme dokonca povedať, že viera, nádej a láska tvoria základný profil veriacich.“ Angel Manuel RODRIGUEZ, “The Love Chapters Big Tree,” *Biblical Research Institute General Conference of SDA*, October 2018, 1.

V súčasnosti existuje veľké množstvo exegetických pomôcok, návodov a hermeneutických postupov – aj ich klasifikácií, ako pristupovať k výkladu biblického textu. Nie je v intenciách tohto príspevku venovať sa im všetkým systematicky. Nie všetky sú uplatniteľné bežnými čitateľmi a študentami Písma. Ako príklad klasifikácie exegetických prístupov možno uviesť tri exegetické metódy, ktoré vo svojich exegetických štúdiách používa napr. čilský teológ GARCÍA²⁵⁰:

- kritická historická metóda ako súbor rôznych vedeckých snáh historikov a teológov analyzovať a študovať Bibliu, pričom v analýze treba zväziť najmenej tri základné fázy kritického prístupu – analýza textu, literárna analýza a historické pozadie;
- sociologická metóda, ktorá vznikla v 1970-tych rokoch ako nový spôsob čítania a analýzy biblického textu, pričom exegéti aplikujú do svojej činnosti sociologické princípy a venujú sa rôznym vrstvám obyvateľstva, ktorí by mali byť prístup k štúdiu Písma. V Čile išlo o prax pastorálneho povzbudzovania najchudobnejších ľudí bez vzdelania prostredníctvom opakovaného čítania Biblie;
- štrukturálna metóda, ktorá súvisí hlavne so semiotickou analýzou; skúma význam textu. Hlavnou charakteristikou tejto metódy je zistiť, ako možno určiť význam textu, a súčasne postupne aj tento význam textu hľadať, analyzovať.

Naším zámerom je nahliadnuť do hĺbky príbehu o Bartimejovi na základe exegetickej analýzy (ktorá predchádzala tomuto príspevku) a hermeneutického dopytovania sa, ktoré umožňujú v súčasnosti dostupné - aj pre laických študentov Písma - rôzne technológie a softvéry, zaoberajúce sa lingvistickou stránkou biblických textov, a teda čiastočne aj umožňujúce výklad textov, vrátane nami vybraného.

Špecifikom nášho spytovania sa – a zároveň zúžením možných analýz tohto textu - je dospieť k odpovedi na otázku: Ako tento text môže ovplyvňovať a meniť jeho poslucháča či čitateľa – laika, kresťana, ktorý prichádza k nemu s túžbou dozvedieť sa o Bohu a jeho diele pre človeka a následne o Božích požiadavkách na učeníka Ježiša Krista? Preto na tomto mieste nebudeme prezentovať výsledky vedecko-exegetickej analýzy jednotlivých pojmov v texte, ale pozrieme sa na tento text cez hermeneuticky zameraný súbor otázok, ktoré si môže pri štúdiu textu klásť aj laický čitateľ, a na ktoré budeme spolu s ním hľadať možné odpovede. Budeme si teda pomáhať aj postupmi tzv. „psychologickej“ exegézy, ktorá predstavuje určitý subjektívny pohľad na text (prečo ho autor zapísal tak, ako ho zapísal, čo chcel jednotlivými slovami vyjadriť). Uvedomujeme si, že subjektívne štúdium významu textu by malo byť

---

²⁵⁰ Ruiz Lorenzo Cortés GARCÍA, *Three Methods of Bible Exegesis*, Madrid, Bubok, 2008.

vždy korigované fundovaným biblickým štúdiom Písma v cirkvi, ktorej Boh dal učiteľov pre jeho výklad, ktorí nastavujú pod vedením Ducha Svätého kritériá prístupu jednotlivcov k Písmu, vzbudzujú rešpekt voči Písmu, vyzdvihnú otvorenú myseľ aj ducha, schopnosť klásť otázky, prijímať a korigovať odpovede, a predovšetkým podnecovať postoj pokory a schopnosti pýtať sa, hľadať odpovede a nemať vo všetkom vlastnú pravdu.

Teologické otázky vedúce k hľadaniu významu textu v Markovom evanjeliu 10,46-52

K porozumeniu textu o Bartimejovi môže každého kresťana viesť snaha odpovedať si na niekoľko teologických otázok, pričom je nevyhnutné pýtať sa dostatočne detailne, analyticky a následne hľadať dostatočne hlbokú odpoveď. Ako príklad tu uvádzam niekoľko možných otázok a najčastejších, zásadných odpovedí na ne:

Čo nás tento text učí o Bohu a Jeho pláne záchranu? Naším argumentom je, že tento text každému čitateľovi môže ukázať na to, že Boh všetkých ľudíom – aj tým najzavrhnutejším, najbiednejším, najviac odmietnutým, bez ohľadu na ich slabosti a hriech(y), dáva príležitosť nasledovať Ho a prijať Jeho spásu. Pozýva ku spásu každého. Základným záverom príbehu je pravda, že Boží Syn zďaleka nezatvára dvere do Božej prítomnosti, ba naopak, otvára ich a oslobodzuje ľudí od viny a bremena hriechu.

Pri štúdiu novozmluvného textu je kľúčové pýtať sa tiež: Čo nás tento text učí o osobe a diele Ježiša? Ježišova láska a milosrdenstvo spočíva v skutočnej záchrane všetkých, ktorí sa rozhodli priblížiť k Ježišovi.

K dôležitým otázkam, vyplývajúcim z prečítaného textu, môžu patriť nasledovné otázky: Ako má človek pristupovať k Mesiášovi, pokiaľ sú na jeho (ľudskej) strane nejaké prekážky – ako napríklad slepota u Bartimeja? Ako postupovať pri prekonávaní všetkých prekážok? Môže byť náš hriech alebo hriešny život prekážkou priblíženia sa k Ježišovi? Je kajúce srdce, ktoré uznáva svoj hriech, dôkazom skutočného obrátenia? Čo si myslíme o Bartimejovi – mal nejaké zábrany kajať sa, pýtal sa čo i len na chvíľu sám seba, či jeho túžba a rozhodnutie znovu získať zrak stoja za to všetko, čo si jeho prekonávanie prekážok vyžiadalo?

Kontextualizácia skúmaného textu

Pri hľadaní odpovedí na vyššie položené otázky je dôležité zdôrazniť poznanie kontextu vybraného textu, v našom prípade minimálne Evanjelia podľa Marka, v ktorom sa nachádza. Vhodné je poznanie všetkých evanjelií, resp. celej Novej

zmluvy. Jej prečítanie a štúdium treba odporúčať všetkým laikom v cirkvi, všetkým - a určite najmä novým - kresťanom. Len tak je možné, aby vyživovaní týmto zdrojom mohli byť schopní vypozerovať a dať sa povzbudiť princípom Božej lásky k človeku, že Kristus totiž počas svojho života na zemi reagoval na tých, ktorí v rôznych osobných bolestiach a núdzach naňho volali, pretože verili, že ich vie a dokáže vypočuť. Medzi týmito príbehmi sa nachádza aj nami vybraný text, v ktorom objavujeme príbeh plný súcitných postojov k Bartimejovi, prinášajúci niekoľko dimenzií povzbudenie do života kresťana, vrátane vekom či vierou mladých nasledovníkov Krista.

Chronologický aspekt príbehu a dimenzia priestoru

V príbehu o Bartimejovi je dôležité, aby si čitateľ ujasnil jeho okolnosti - fakty, ktoré pomôžu ku konkrétnejšej a živšej interpretácii tejto pasáže, určite v každom detaile veľmi bohatej a sugestívnej. Jednou z nich je geografický údaj v texte a druhou je historické zaradenie príbehu do chronológie Ježišovho života. Geografickým aspektom je mesto Jericho²⁵¹, nachádzajúce sa vedľa Mŕtveho mora, pod úrovňou Stredozemného mora. Jericho je posledná zastávka pred Jeruzalemom. Od Jeruzalema vzdialené asi 28 kilometrov. Do Jeruzalema sa dalo z Jericha ísť po rímskej ceste.

Z chronologického pohľadu je tento príbeh posledným zázrakom uzdravenia v Markovom evanjeliu. Evanjelista Marek tu predstavuje Ježiša na jeho poslednej ceste do mesta Jeruzalema. Ako oznámil svojim učeníkom, jeho poslaním bola jeho výkupná obeť za človeka na kríži. Cestou však neprestáva učiť učeníkov - slovami a skutkami, ktoré koná pre ľudí, ktorí k Nemu prichádzajú. Po odchode z Jericha došlo k udalosti uzdravenia Bartimeja, ktorú evanjelista zaznamenal vo svojej biblickej správe. Uzdravenie slepého bolo tiež dôkazom Ježiša ako Mesiáša. Nasledoval Ježišov vstup do Jeruzalema, kde ho srdečne vítali bežní ľudia, mávajúcí palmovými ratolesťami a prevolávajúci: „Hosanna! Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom! Požehnané kráľovstvo nášho otca Dávida, ktoré prichádza! Hosanna na výsostiach!“²⁵²

---

²⁵¹ Podobné miesto a chronológiu príbehu uzdravenia nevidiacich uvádza aj Matúš 20, 29. Na rozdiel od nich evanjelista Lukáš v 18. kap. sa zmieňuje o podobnej udalosti pri vstupe do Jericha. Poznámka: Niektorí komentátori, exegetujúci tieto rôzne záznamy o slepých v jednotlivých evanjeliách, rozlišujú medzi tzv. dvomi Jerichami, teda že v tom čase existovali dve mestá zvané Jericho: z jednej strany to boli ruiny starobylého mesta spomenutého v Starom zákone (Jozua 6) a zničené Jozuom a súčasné Jericho, ktoré postavil Herodes. Niektorí exegeti sa nazdávajú, že teda rôzne evanjeliá nereferovali o totožných miestach s názvom Jericho, ale že išlo o dve veľmi blízke miesta, vzdialené 1,5 km a Bartimej sa v situácii tohto príbehu nachádzal približne v strede cesty medzi nimi. Por. napr. John MacArthur, *The MacArthur's New Testament Commentary: Luke*, Chicago, Moody Publisher, 2009.

²⁵² Mk 11, 9-10

Fyzické a sociálne obmedzenia nevidiacich

Hermeneutické skúmanie významu tohto príbehu je nevyhnutne spojené aj s hlbším zamyslením sa nad fyzickými a sociálnymi životnými podmienkami nevidomých. Je náročné vedieť si predstaviť ich život v 1. storočí, čiastočne môže pomôcť zamyslieť sa aspoň nad ich rôzne sťaženými životnými podmienkami v súčasnosti. Podľa štatistickej štúdie, zverejnenej Svetovou zdravotníckou organizáciou k Svetovému dňu zraku²⁵³ je v súčasnosti na svete cca 285 miliónov ľudí so zrakovým postihnutím a konkrétne 39 miliónov z nich slepých. Ľudia so slabým zrakom alebo úplne nevidiaci majú problém pohybovať sa v známom priestore, o to viac v neznámom prostredí. Preto tam mnohých z nich vždy sprevádza priateľ, príbuzný alebo slepecká palica či pes. Fyzické pohyby sú pre nich veľkou výzvou. Nevidomý sa učí vnímať všetky detaily, ktoré si treba všímať a prekonávať, bez ohľadu na to, aká malá je rozloha jeho obydľia, pretože aj nábytok, ktorý by zmenil svoje miesto, môže byť skutočným problémom a výzvou.

To, čo je pre vidiacich samozrejmosťou, môže byť skutočne náročnou výzvou pre nevidiacich, bez ohľadu na to, v ktorom storočí žijú. Pokiaľ chce nevidiaci žiť samostatný život a nebyť závislý od iných ľudí, musí si dôsledne zorganizovať život - počnúc ranným obliekaním cez prípravu raňajok a následne cez všetky nevyhnutné úkony dňa. Skutočná pomoc nevidiacemu spočíva v posilnení ho v samostatnosti pri vykonávaní pravidelných každodenných činností, a teda vo vzbudení väčšej dôvery v schopnosť žiť nezávisle od iných ľudí a štruktúrovať vlastný život.

Už hoci len toto krátke 'empatizujúce' zamyslenie sa nad životnými podmienkami nevidiacich nás vedie k serióznějšíemu pohľadu na situáciu, v ktorej pomoc od niekoho zvonku ako jediné východisko svojho života vnímal nevidomý Bartimej. Jeho slepota – tak ako v prípade mnohých iných slepcov v staroveku – išla ruka v ruku so zavrnutia hodným sociálnym postavením – bol žobrákom, človekom bez schopnosti žiť normálny život. Jeho jedinou nádejou boli súcitní ľudia, prechádzajúci popri ňom. Bol bezdomovcom počas celej cesty svojím životom, po ktorej kráčali okolo neho karavány cudzích ľudí. Bol ľudskou bytosťou, ktorá žila v tme, bez poznania radosti, ktorá dáva svetlo.

Sotva si niekto z nás, súčasných ľudí, zdravých, zarábajúcich, sociálne zabezpečených, akých je vo vyspelých krajinách väčšina, dokáže predstaviť sociálnu pozíciu a životné podmienky nevidomého žobráka v 1. storočí. Bez zodpovedného, čestného zamyslenia sa nad týmito „menej explicitnými“ súvislosťami Ježišovho zázraku však nie je možné uchopiť premenu Bartimejovho života.

---

²⁵³https://www.gov.za/WorldSightDay2020?fbclid=IwAR1mqLnn3UXrKfoGLDVbmZkRB_wcHJjKe4EhXaNpGiUYokjLeSfIJ79OJh4

Výsledky hermeneutického skúmania významu textu

Hermeneutické skúmanie evanjeliového textu o slepom žobrákovi môže skúmateľov tohto textu viesť k vypozerovaniu rôznych pastorálnych záverov. V tejto časti uvedieme niekoľko z nich:

Hľadanie riešenia v súžení a Ježišova blízkosť

Ak sa človek nachádza v skúškach a ťažkostiach – nielen spôsobených fyzickým postihnutím zraku, ale akýmkoľvek ľudským trápením, má tendenciu sa predovšetkým sťažovať a nariekať. Pociťuje zúfalstvo, v ktorom často zabúda, že tu je, žije, existuje nemenný, večne mocný Boh, ktorý nezomrel a má riešenie. Je zrejmé, že ťažkosti sa niekedy javia ako neúnosné, a pokiaľ neslabnú na intenzite, dokonca môžu vyústiť do emocionálneho vyčerpania, psychickej depresie alebo aj duchovného odmietnutia viery. Bartimejova skúsenosť je príkladom opačného postoja – postojom neochvejnej viery, nevzdávania sa hľadania pomoci, a to napriek ťažkostiam a bolestivej situácii. To, čo Bartimej očakával od Ježiša, veriac v jeho milosrdenstvo, bolo, že mu vráti zrak. Srdcom vnímal, že Ježiš mu prinesie vyslobodenie, veril v jeho súcitu a lásku. Boží Syn Ježiš - pomazaný Mesiáš – bol poslaný Otcom, aby dvíhal padlé, hriešne ľudské bytosti a vyslobodzoval uväznených v nepriateľskom zajatí.

Marek explicitne nezaznamenáva emócie, ktoré podvedome ovládli Bartimeja, keď začul, že sa blíži Ježiš Nazaretský, muž, ktorého sprevádzali zvesti o moci uzdravovať. Môžeme si len domýšľať, či prežíval napätie, vzrušenie, nádej aj obavy. Isté je, že prevádla nesmierna túžba po osobnom stretnutí s Ježišom, lebo len v ňom bola reálna nádej na úľavu a fyzické a duchovné uzdravenie v živote. Ježiš bol počas svojho života na zemi prameňom uzdravujúceho milosrdenstva pre všetkých, čo ho stretli. Vieme si predstaviť, ako počas všetkých tých rokov, ktoré prežil v Nazarete, žil životom úcty k rodičom, lásky a nehy k blížnym – či už to boli starší alebo mladí, ľudia zarmútení a hriechom zaťažení. Všetci boli blaženejší práve vďaka Jeho prítomnosti. Ten, ktorého slovo moci držalo svet, sa sklonil k tomu najúbohejšiemu. Nebola žiadna služba, ktorá by bola pod jeho úroveň. Zatiaľ čo rástol v múdrosti a vzrastom, získaval si obľubu u Boha a priazeň u ľudí (Lk 2, 52). Priťahoval túžby všetkých hľadajúcich srdce tým, že ukázal, že je schopný súcitiť so všetkými.²⁵⁴

---

²⁵⁴ Jo Ann DAVIDSON, *The Creator Loves This Place: God's Care for His Creation and Our Responsibility*, Adventist Biblical Research, dostupné na internete 6.2.2020: https://dev.adventistbiblicalresearch.org/wp-content/uploads/2020/04/The_Creator_Loves_This_Place.pdf

Nástojčivé volanie vo viere „Ježiš, syn Dávidov, zmiluj sa nado mnou!“ napriek opozícii

Podobne ako v Evanjeliu Marka aj evanjelista Lukáš opisuje príbeh o nevidiacom, tiež hľadájúcom milosť u Ježiša, volajúcom naňho tak ako Bartimej: „Ježiš, syn Dávidov, zmiluj sa nado mnou!“ (Lk 18, 35–43, konkrétne v. 38). Oba texty uvádzajú výrok nevidiacho človeka, ktorý je vo svojej podstate vyznaním viery v autoritu Ježiša ako kráľa Židov.

Nevidiaci Bartimej vnútorne vnímal Ježiša ako Spasiteľa, volal k nemu z hĺbky duše o milosť: „Dávidov syn, Ježiš, zľutuj sa nado mnou!“ V Markovom evanjeliu je tento slepý muž vykreslený veľmi svojsky a názorne. Volá, volá napriek tomu, že je to nepríjemné ľuďom naokolo. On to však napriek ich odhováraniu opakuje, znovu a znovu. Silnejúca opozícia ho neodradila, naopak, kričí s ešte väčšou silou, silou rastúcej viery, proti odporu ľudu: „Syn Dávidov, zmiluj sa nado mnou!“ (v. 48). Ježiš ho počuje, zastaví sa, káže ho zavolať. Bartimej ho zjavne potrebuje, aby ho niekoho vypočul, a je to Ježiš, plný milosti a pravdy, ktorý sa stal preňho touto najväčšou blaženosťou v živote. Ježiš požehnáva a odmeňuje Bartimejovu vieru a uzdravuje ho.

Keď Ježiš žil na zemi, nikdy neprehliadal pravú príčinu ľudského nešťastia. Naopak, prišiel, aby zrušil moc hriechu a očistil hriešnikov. Boh v žiadnom prípade nepredpokladal, že by hriešny úbohý Bartimej bol schopný – či už preto, že bol nevidomý fyzicky, ale zároveň aj slepý v hriechu - urobiť niečo, nejaký skutok, nejaké naplnenie jeho požiadaviek a už tobôž nie niečo, čo by sa dalo nazvať uplatením Boha, aby dosiahol zmenu svojho postavenia, svojich životných a sociálnych podmienok tu na zemi. Boh videl, že je len jedna cesta zmeny Bartimejovho života – Kristus! „Jeho ustanovil za prostriedok zmierenia skrze jeho krv prostredníctvom viery. Tak Boh preukázal svoju spravodlivosť, keď prehliadol hriechy, ktoré boli spáchané už skôr, v čase Božej zhovievavosti, a aby ukázal svoju spravodlivosť v terajšom čase, takže sám je spravodlivý a ospravedľňuje toho, kto žije z Ježišovej viery.“ (Rim 3,25-26). Takto zdokumentoval apoštol Pavol pod vedením Svätého Ducha dokonalý Boží plán spásy. Inými slovami, všetko v živote nevidiaceho hriešnika Bartimeja udialo z Božej iniciatívy, nie ako dôsledok Bartimejovej zásluhy volania. Ježiš zaplatil výkupné za Bartimeja, rovnako za každého veriaceho v neho. Oslobodil nás, zajatcov hriechu od samotného hriechu ako aj trestu za hriech a ukázal ľudstvu, ako Boh miluje. Iba prijatie jeho lásky mení smerovanie života človeka, ako hovorí Max Lucado²⁵⁵: Je pre vás ťažké niekomu vo vašom svete odpustiť? Je trpezlivosť ohrozeným druhom? Je láskavosť zabudnutou cnosťou? Ak je to

---

²⁵⁵ Max LUCADO, *A Love Worth Giving: Living in the Overflow of God's Love*, Thomas Nelson Inc, 2002.

tak, potom ste možno zabudli na jeden krok - zásadný prvý krok. Žiť ako milovaný. Boh ťa miluje. Osobne. Mocne. Vášnivo. Iní sľúbili a zlyhali. Boh však sľúbil a uspel. Miluje ťa neochvejnou láskou. A jeho láska - ak jej dovolíš - ťa môže naplniť a zanechať v tebe lásku, ktorú stojí za to dávať ďalej. Ale je toho omnoho viac. Skutočné porozumenie prichádza, keď sa vyrovnáme so zúfalou povahou nášho problému s hriechom a s tým, ako musí Boh čeliť vzbure, ktorá sa spustila v jeho vesmíre²⁵⁶.

Dôležitosť duchovného poznania skrze vieru

Bartimej volal: „Dávidov syn, Ježiš, zľutuj sa nado mnou!“ V Ježišovi videl potomka či nástupcu kráľa Dávida, budúceho Kráľa. Bartimej pochopil, že Ježiš skutočne pochádza z rodokmeňa Dávida a je ohlasovaným Mesiášom, hoci najskôr s ním začal hovoriť ako s Nazaretčanom (v.47), o ktorom zrejme už dávno počul rozprávať. Ale v okamihu jeho blízkosti Bartimej vnímal nadprirodzené poslanie tejto zvláštnej osoby. Výrok nevidiaceho, oslovujúci Ježiša ako syna Dávidovho, zaznamenaný ako v Evanjeliu podľa Marka (10. kap.), tak aj v Evanjeliu podľa Lukáša (18. kap.), vyvoláva údiv. Židovskí vodcovia čakali na kráľa, ktorý sa v ich predstavách spájal so všetkou majestátnou pompou mocných, nečakali však svojho kráľa v podobe pokorného Mesiáša, ktorý bol neustále blízko chudobných, chorých, zotročených. Ich predstavu kráľa opísal Ježiš v Markovi 10, 42: „Viete, že tí, ktorých pokladajú za vládcov národov, panujú nad nimi a ich mocnári ich utláčajú“. Možno konštatovať, že tam, kde fyzicky dobre vidiaci izraelskí rabíni boli voči Mesiášovi vnútorne úplne slepí, nevidiaci Žid vnútorne vidí v Ježišovi Mesiáša. Dokáže ho vnímať úplne zreteľne očami viery. Bartimej nemal možnosť vidieť na vlastné oči úžasné Ježišove skutky, ale mal možnosť ‘vidieť’ ho prostredníctvom správ o Ježišovi, ktoré sa k nemu dostali a cez zvesť ktorých v neho uveril. Tie stačili na to, aby ho presvedčili, že toto je Bohom sľúbený Mesiáš. Dá sa teda povedať, že Bartimej nielen prežíva uzdravenie, ale zároveň aj spoznáva Mesiáša. Celý odsek by bolo možné nazvať: *Láska a milosrdenstvo Mesiáša voči Bartimejovi*. Bartimej nielenže nadobudol zrak (videnie), ale zmenil sa mu život od základu, čo sa prejavilo v tom, že začal nasledoval Ježiša.

Bartimej bol Ježišovi hlboko vdáčný a obdivoval ho. Nebol to taký druh ľudí, ktorí po prijatí toho, čo od Boha chcú, už viac nepamätajú na Božiu pomoc a na Boha zabudnú. V žiadnom prípade nechcel ísť ďalej svojou cestou - inou, než išiel jeho Spasiteľ. Preto sa vydal cestou za ním.

V tomto zmysle je tento text nádejou pre každého, kto ho číta – pre každého hriešnika. Pri stretnutí s Ježišom sa stávame presvedčenými o Božskej

---

²⁵⁶ Frederik Fyvie BRUCE, *The Epistle to the Ephesians: A Verse by Verse Exposition*, Bath, BookBaby, 1961.

moci, o Jeho milosti a o Jeho túžbe zachrániť nás ako hriešnikov, hoci ho nemôžeme vidieť na vlastné oči, ale len očami viery. Vieru v záchranu možno charakterizovať ako určité presvedčenie, ktoré v srdci vyvoláva Duch Svätý, pokiaľ ide o vieru v pravdu evanjelia a úprimné spoliehanie sa (dôveru) v Božie zaslúbenia v Kristovi.²⁵⁷

Uzdravenie hriešnika

„Ježiš Kristus je ten istý včera, dnes i naveky.“ (Hebr. 13,8). Kristus bol a bude riešením problémov ľudstva. Iba on môže prostredníctvom pokánia odpustiť naše hriechy a vinu, a tak priniesť nášmu kresťanskému životu radosť a pokoj.

Po celom svete existujú milióny smutných a zmätených ľudí, ktorí žiadajú o pomoc a zaujíma ich, čo by ešte mohli urobiť, aby sa zbavili tlaku vo svojom živote. Problémy doma, ťažkosti v práci, choroby spôsobené stresom a finančnými povinnosťami vyvolávajú v ich živote nekonečnú úzkosť. Dnes existuje na svete spirituálna slepota, ktorá nás, s našimi všakovakými túžbami a záľubami postupne vnútorne pohlcuje. Ak začneme prosiť o duchovnú pomoc ako Bartimej, čakať, že nás príde vyslobodiť a zachrániť nás pred tým mizerným stavom, ktorý nás tak sužuje, Pán je verný a milostivý a zmilováva sa. Boh hľadá na srdce človeka a vie, že čelí duchovnej chorobe, ktorá ho žerie z vnútra, a táto duchovná choroba sa nazýva hriech. Všetci sme hriešnici, čo znamená, že sme všetci porušili Božie zákony a neposlúchali sme Jeho svätú vôľu. Apoštol Pavel v liste Rimanom 6, 23 píše: „Lebo mzdou hriechu je smrť a darom Božej milosti je večný život v Ježišovi Kristovi, našom Pánovi“. V 1. etrovom liste 2,24 nám zaznieva svedectvo o Ježišovi: „On sám na vlastnom tele vyniesol naše hriechy na drevo, aby sme odumreli hriechom a žili pre spravodlivosť. Jeho ranami ste boli uzdravení.“ Ako hovorí A. M. RODRIGUEZ²⁵⁸: „Boh ... stvoril svetlo z temnoty. Toto svetlo končí ľudskú slepotu a spôsobuje, že svetlo svieti ‘v našich srdciach’. Toto svetlo osvetľuje celé naše bytie a umožňuje nám vidieť ‘svetlo poznania slávy Božej tvárou v tvár Ježišovi Kristovi’“.

Ovocie stretnutia s Ježišom – kristocentrický život

Nevieme, či sa našli ešte iní ľudia, ktorí na Ježiša pri Jerichu volali. Bartimej mohol kľudne dopadnúť len ako jeden z množstva zvedavcov, ktorí Ježiša na rôznych miestach sprevádzali, príp. ho aj dlhšie nasledovali, aby videli jeho

---

²⁵⁷ Louis BERKHOF, Christ in the Light of Eschatology, in: *The Princeton Theological Review*, 25 (1927/1), 83-102.

²⁵⁸ Ángel Manuel RODRÍGUEZ, What is the new birth that Jesus spoke about in John 3, in: *A Perfect reflection*, Biblical Research Institute General Conference of Seventh-day Adventists, Silver Spring, 2018.

zázraky. Bartimejovo srdce hľadalo uzdravenie v Ježišovom dotyku, jeho záchranu.

Aj dnes ľudia navštevujú cirkev či bohoslužby z mnohých dôvodov a za rôznymi cieľmi, nie vždy nevyhnutne preto, aby sme sa klaňali Bohu. Ak skutočne veríme Pánovi, budeme vždy hľadať Jeho prítomnosť. Pre toho, kto vie, čo je to pociťovať zúfalstvo bez Boha a kto hľadá riešenie, je nádej na vyslobodenie v Bohu a výsledkom je, že prinesie veľa ovocia. Ježiš sa chce s nami osobne stretnúť, on si to uvedomuje, vie, že my to nevyhnutne potrebujeme. Hriechnici, my všetci, sme tí, ktorí si to často nechceme pripustiť, pretože sme veľmi posadnutí zhubnými kúzлами tohto sveta. Je možné, že by príležitostí a ponúk, ktoré nám Ježiš dáva pre 'prezretie', bolo málo? Nie, práve naopak, je ich veľa. Otázka je, či „prejavujeme rovnakú horlivosť za plné rozvinutie nádeje až do konca“, aby sme „nezleniveli, aby sme napodobňovali tých, čo sú pre vieru a trpezlivosť dedičmi zaslúbení“ (Hebr. 6, 11-12). Naše vytrvalé volanie na Pána je možné vtedy, ak preukazujeme plnú nádej, plné očakávanie, že Pán je pripravený požehnať nás a dať nám spásu a vyslobodenie z našich bied.

Záver

Bartimej prežil oslobodenie od fyzických prekážok, získal normálnu ľudskú dôstojnosť a dokonca mohol ísť do Jeruzalema, aby sa na veľkonočných udalostiach zúčastňoval spolu s ostatnými Židmi. Tento prvý Pesach, prežitý so zdravými očami musel byť nepochybne pre neho mimoriadnou udalosťou – mohol ho prežiť ako svedok uzdravenia zo stavu otroctva slepoty, v ktorej žil pred stretnutím s Ježišom.

Aj evanjelista Ján²⁵⁹ (kapitola 9) zachytáva príbeh uzdravenia nevidomého, ktorý bol slepý od narodenia. Hoci zázrak jeho uzdravenia sa v niečom líšil od príbehu Bartimeja – najmä v tom, že Ježiš použil vlastné sliny, blato ako aj vody rybníka Siloam a tiež v tom, že slepý nemal možnosť Ježiša hneď spoznať, oba príbehy majú spoločné slávne vyvrcholenie. Nielenže boli obaja uzdravení, ale obaja spoznali Ježiša ako Mesiáša, Svojho záchrancu. Pán nenecháva veci nedokončené. Boh otvára dvere tomu, kto po ňom túži, hoci naňho volá uprostred prekážok, výziev a znemožňujúcich skutočností. Najúžasnejšie je vedieť, že má nad naším životom kontrolu, a práve preto môžeme zostať úplne pokojní.

---

²⁵⁹ Raymond E. BROWN, *Introduction to the New Testament (The Anchor Bible Reference Library)*, New York, Doubleday, 1997, 171–74.

Použitá literatúra

- BERKHOF, Louis, Christ in the Light of Eschatology, in: *The Princeton Theological Review*, 25 (1927/1, 83-102.
- BROWN, Raymond E., *Introduction to the New Testament (The Anchor Bible Reference Library)*, New York, Doubleday, 1997.
- BRUCE, Frederik Fyvie, *The Epistle to the Ephesians: A Verse by Verse Exposition*, Bath, BookBaby, 1961.
- DAVIDSON, Jo Ann, *The Creator Loves This Place: God's Care for His Creation and Our Responsibility*, Adventist Biblical Research, dostupné na internete 6.2.2020: https://dev.adventistbiblicalresearch.org/wp-content/uploads/2020/04/The_Creator_Loves_This_Place.pdf
- GARCIA, Luis Lorenzo Cortes, *Three Methods of Bible Exegesis*, Madrid, Bubok, 2008.
- LUCADO, Max, *A Love Worth Giving: Living in the Overflow of God's Love*, Thomas Nelson Inc, 2002.
- MACARTHUR, John, *The MacArthur's New Testament Commentary: Luke*, Chicago, Moody Publisher, 2009.
- RODRÍGUEZ, Ángel Manuel, What is the new birth that Jesus spoke about in John 3, in: *A Perfect reflection*, Biblical Research Institute General Conference of Seventh-day Adventists, Silver Spring, 2018. Dostupné na internete: <https://adventistbiblicalresearch.org/materials/nt-texts-theology-godgodhead-jesus-christ/perfect-reflection>

Libny H. DUBREUZE, M.Th.

Výročia

K počiatkom práce metodistov na území bývalého Československa pred sto rokmi

Pavel PROCHÁZKA

Abstrakt

Autor približuje počiatky metodizmu – evanjelizačného hnutia, ktoré pôsobením Johna Wesleyho vzniklo v 18. storočí na Britských ostrovoch. Postupne sa šírilo do iných krajín, pred vyše 100 rokmi sa dostalo aj na územie bývalého Československa. Príspevok prináša detailnejšie informácie o počiatkoch metodistickej práce, prvých kazateľoch a metodistických zboroch na území súčasnej Českej republiky a Slovenskej republiky.

Kľúčové slová: počiatky, metodizmus, Čechy, Slovensko, história

Abstract

The author describes the beginnings of Methodism - the evangelistic movement, which originated in the 18th century in the British Isles under the influence of John Wesley. It gradually spread to other countries, more than 100 years ago it reached also the territory of the former Czechoslovakia. The article provides more detailed information about the beginnings of the Methodist work, the first preachers and Methodist churches in the region of the current Czech Republic and the Slovak Republic.

Keywords: beginnings, methodism, Bohemia, Slovakia, history

Metodizmus sa šíril od svojho počiatku v 18. storočí na Britských ostrovoch ako evanjelizačné hnutie. Kým vznik viacerých reformných kresťanských tradícií často zrkadlí svoj pôvod v konfesionálnych alebo teologických nezhodách, metodizmus vychádzal z evanjelizačného a misijného imperatívu. V prvom konferenčnom protokole z roku 1744 John Wesley zhrnul svoje chápanie a cieľ

metodizmu: „Čo môžeme odôvodnene považovať za Boží plán, keď si povolal kazateľov, ktorým hovoria metodisti? - Nie vytvoriť nejakú novú sektu, ale napraviť národ, zvlášť cirkev; a šíriť svätosť podľa Písma po (celej) zemi.“ Pod svätosťou si nepredstavovali strnulú pozíciu strachu kresťana pred Božím súdom, ale skôr aktívny život s Ježišom podľa zásad Písma a s etikou pomôcť blížnym. Spoliehali sa pritom na rôzne zaslúbenia Písma, na Božiu moc pôsobiacu v živote kresťana, ktorý sa vo viere modlí a očakáva Božiu odpoveď. Aj keď metodisti najprv mysleli na to, že v tomto zmysle dôjde k náprave milovanej Anglikánskej cirkvi, predsa sa misia relatívne rýchlo rozšírila do celého sveta a postupne získala milióny prívržencov.

Prvý, ale osamotený metodistický zbor na území neskoršej ČSR vznikol misijným úsilím Wesleyánskej cirkvi v Kladne v rokoch 1885-1892. Ako evanjelista tú slúžil duchovne znovuzrodený divadelník Václav Pázdral (24.4.1845 Stěžery - 1919 West, Texas, USA), ktorý uveril v Balcarovom spoločenstve Slobodnej reformovanej cirkvi českej v Bystrom, v Orlických horách. Vyškoloval sa v základoch teológie na Wesleyánskom seminári vo Waiblingen pri Stuttgarte. Túžil založiť metodistický zbor. Kladno a ostatný metodistický svet boli od seba príliš ďaleko, obsluha zboru náročná, a tak po siedmich rokoch práce bol kladnianský zbor postúpený Slobodnej reformovanej cirkvi. Pázdrala preložili do Tábora, ten po roku pôsobenia odišiel do Ameriky, kde okrem iného pracoval ako beletrista pre české krajanské časopisy. Trochu viac o tejto zaujímavej dejinnej epizóde píše Vilém Schneeberger v knižke Metodizmus v Československu 1918 - 1992, ktorú vrelo odporúčam (ECM, Praha, 2003).

Stabilnejšia práca mala vzniknúť až misiou Metodistickej episkopálnej cirkvi južnej v dvadsiatych rokoch 20. storočia. Josef Dobeš, Čech, ktorý pôsobil v Texase, naliehal na Misijnú radu, aby začala evanjelizáciu v českých krajinách. Dal sa k dispozícii a bol vyslaný do Prahy, kam docestoval 4. mája 1920. V júli navštívil Československo biskup J. Atkins a bolo dohodnuté, že kazateľ Dobeš začne stanovú evanjelizáciu v Prahe. Stan bol postavený v Prahe dňa 4. augusta na Kráľovských Vinohradoch. Po troch týždňoch musel evanjelizáciu na radu lekára prerušiť, pretože bol fyzicky vyčerpaný, avšak už v septembri opäť kázal v stane. Dňa 21. novembra bol v Prahe - Vršoviciach zorganizovaný prvý metodistický zbor v Československu. K nemu čoskoro pribudli ďalšie v Prahe a v miestach mimo Prahu.

Josef Dobeš (5.6.1876 Bohumilice u Brna - 6.6.1960 Houston, Texas, USA) sa vyučil vo Viedni za čalúnnika. Tam sa dostal do zhromaždenia českého

Spolku kresťanských mladíkov a uveril. Kazateľ zboru Václav Cejnar rozpoznal duchovné dary mladého Jozefa a vyzval ho, aby študoval bohoslovie. V roku 1901 študoval v misijnom ústave Neukirchen v Porýní a potom jeden rok na seminári v Londýne. Po návrate sa oženil a na podnet kazateľa Cejnara, ktorý sa z Viedne presťahoval do Ameriky, prijal pozvanie na kongregačný zbor do Anson v štáte Connecticut. Roku 1908 dostal ponuku metodistického superintendenta, aby šiel duchovne slúžiť českým krajanom v Texase. Popri kazateľskej práci študoval na metodistickej univerzite v Georgetowne, ktorá mu tiež v roku 1923 udelila čestný doktorát teológie. Keď sa otvorila možnosť pre metodistickú misiu v Československu, pricestoval v apríli 1920 do Prahy a pracoval v novozriadenej štáte až do roku 1940 ako kazateľ a krajský superintendent. V júni 1940 sa vrátil na odpočinok k synom do Spojených štátov.

Od 3. do 7. augusta 1922 zasadala prvá výročná schôdza československej misie v Prahe v Ječnej ulici, v dome, ktorý cirkev kúpila pre svoje ústredie. Schôdzu zvolal americký biskup W. B. Beauchamp, poverený Generálnou konferenciou, aby viedol prácu Metodistickej episkopálnej cirkvi južnej v Európe. Evanjelizoval totiž nie len v Československu, ale tiež v Belgicku a v Poľsku. Prvými vysvätenými staršími sa stali J. Dobeš a C. T. Collyer, ktorí prišli do Československa roku 1920, J. L. Neill a J. P. Barták, dorazili v roku 1921, a na tejto konferencii novo pribudol V. Vančura.

To sú mená ľudí, ktorí v mladom Československu niesli najväčšiu prvotnú zodpovednosť za šírenie metodistických myšlienok o svätosti podľa Písma. Avšak bez zástupu dnes už menom väčšinou neznámych osôb z radov čerstvo na vieru obrátených ľudí by práca dopredu nešla. Bolo okrem iného tiež treba veľa fyzickej práce okolo stanových evanjelizácií. V zástupe týchto pracantov bol aj náš dedo Karel Procházka. Spolu s ďalšími pomáhal stavať evanjelizačné stany, rozširoval kresťanskú literatúru a neskôr v roku 1924 sa podieľal na úpravách budovy, „zámku“ v Horných Počerniciach pre pripravovaný sociálny projekt sirotinca, ktorého prvým správcom sa stal kazateľ Josef Zloch.

Evanjelizácie metodistov v mladej Československej republike sa konali spôsobom, ktorý bral na zreteľ hustotu rozloženia zborov protestantských cirkví. V nadväznosti na husitskú tradíciu a pod heslom „Národ český, vráť sa ku Kristovi!“ sústredili evanjelizačné úsilie predovšetkým do miest a obcí, kde reformačné kresťanstvo nebolo významne zastúpené. Množstvo ľudí, ktorí sa objavovali na evanjelizačných zhromaždeniach, bolo neobyčajne veľké. Nahrávalo tomu do určitej miery hnutie Preč od Ríma! (Los von Rom, hin zum

Evangelium), ktoré vtedy často spájalo myšlienku češtvá s oddelením sa od katolíckej cirkvi. Na prelome 19. a 20. storočia prepuklo prestupové hnutie. Vtedy z rímskokatolíckej cirkvi vystúpili tisíce ľudí, aby rozšírili rady iných cirkví. Vznikla aj samostatná nová denominácia - Cirkev československá. Mnohí však ostali bez duchovnej orientácie. Metodistická misijná práca ich pozývala a pritiahla. Nakoniec za desať rokov práce mala novovzniknutá Metodistická cirkev desaťtisíc členov.

Bol to fenomenálny nárast, aký si dnes, keď ľudia prichádzajú aj odchádzajú skôr po jednotlivcoch, ani nevieme predstaviť. Malo to za následok rýchly vznik zborov, ktoré sa stretávali s mnohými problémami. Obrátení ľudia nemali podporu a zázemie celých veriacich rodín. Osamelí metodisti často trpeli atakmi zo strany rodín iných konfesijných smerov, nevydržali vo svojej novej cirkevnej príslušnosti a mnohí sa vracali späť do svojej pôvodnej náboženskej tradície. Neskôr prišli zložité časy hospodárskej krízy, svetovej vojny a vláda netolerantného komunistického režimu, ktorý navyše zakazoval evanjelizáciu mimo priestorov cirkevných budov. Členský úpadok bol obrovský.

Spoločenské podmienky pre „šírenie svätosti podľa Písma“ boli na Slovensku iné, rovnako iná bola aj ekumenická situácia. Slovenský kraj bol pod správou C. T. Collyera, niekdajšieho misionára v Kórei. Práca bola naplánovaná smerom k vzniku „obvodov“ Bratislava, Prešov a Zvolen, avšak v Prešove a vo Zvolene sa zakotviť nepodarilo. Collyer sa venoval najmä tzv. kolportárskej činnosti, to je šíreniu Svätého písma a kresťanskej literatúry. Nepochybne to bola záslužná činnosť, ktorá pomohla mnohým ľuďom a aj iným cirkvám. Po Výročnej konferencii v roku 1923 sa C. T. Collyer vrátil do Ameriky bez toho, že by sa na Slovensku podarilo založiť jediný cirkevný zbor. To sa podarilo za jeho nástupcu, ktorým sa stal superintendent Davis Percival Melson (1892 Jonesboro, Georgia, USA - 1977 LaGrange, Georgia, USA), kazateľ, v teológii vzdelaný na Emory University a s doktorátom z Yale Divinity School v USA. Ako jediný z amerických misionárov v ČSR sa plectivo učil po česky.

Práca metodistov na Slovensku zrejme od začiatku trpela jazykovou bariérou. D. P. Melson po dvoch rokoch práce napísal: „V podstate sa dá vzhľadom k pomerom našej práce na Slovensku pripodobniť viac našej práci v Poľsku než rýchlemu vzrastu našej cirkvi v Čechách. Slováci hovoria o metodizme ako o novej českej viere, ale českí úradníci na Slovensku sa napriek tomu k nám nehrnú, aj keď niektorí z nich nás navštevujú ... ”

Kazateľsky pôsobil na Slovensku najprv tiež Josef Dobeš. V roku 1924, kedy vznikol prvý zbor v Bratislave, napísal do Kresťanského buditeľa: „Sú

tomu štyri roky, čo som prvýkrát navštívil Bratislavu so svojím priateľom Clemensom. Toto krásne mesto, ležiace na ľavom brehu Dunaja, ma veľmi zaujímalo. Pýtal som sa na náboženské pomery, avšak nedozvedel som sa mnoho. V jedno popoludnie som si vyšiel na kopec za mesto a uvažoval som o tom, čo by sme mohli pre Bratislavu urobiť. Vtedy mi boli Božie plány nejasné. Našiel som si však miesto v tieni lesných stromov, kde som prosil Pána, aby sa zamiloval nad Bratislavou a vyslal si aj do tohto mesta služobníkov so svojím radostným posolstvom. Bolo teda mojou veľkou radosťou, že som po štyroch rokoch smel ísť do Bratislavy a pozývať hriešnikov k Ježišovi Kristovi.“

Evanjelizácia a zakladanie metodistických zborov na území Slovenska nikdy nenabrali takú silu ako v Česku. Práca sa stretávala s odporom niektorých katolíckych duchovných a s násilnosťami, ktoré viedli k ničeniu evanjelizačných stanov a fyzickému napádaniu účastníkov evanjelizácie. Kontinuita práce bola potom prerušená zákazom činnosti v septembri roku 1940. Po skončení druhej svetovej vojny sa k metodizmu na Slovensku hlásilo len niekoľko jednotlivcov. Do obmedzujúcich komunistických pomerov po roku 1948 vstúpila metodistická cirkev na Slovensku organizovaná iba do zborov v Jenkovciach a v Bratislave. Po mnohých rokoch (1951-1981) bol za prácu zodpovedný iba jediný ordinovaný kazateľ Josef Polák z Bratislavy, člen Cirkevnej rady v Prahe. Zdá sa, že metodistická cirkev na Slovensku dlhé desaťročia stála skôr iba na okraji záujmu metodistickej misie. Postupne vďaka Bohu pribudli zbory v Seredi a v Partizánskom, avšak skutočný rozvoj práce nastal až s demokratizáciou spoločnosti po roku 1989.

Prof. ThDr. Pavel PROCHÁZKA, PhD.

Lidskost není docela ztracena: Komenský v r. 2020

Jan Hábl

Abstrakt

Autor přináší informace o projektu k 350. výročí úmrtí Komenského, který sa realizoval a realizuje v České republice počas celého roka 2020. Sumarizuje hlavné myšlienky Komenského nedokončeného diela **Obecná porada o nápravě věcí lidských** a vyzývá nás, súčasníkov, k nasledovaniu vzoru Komenského ľudskosti v čase nákazy a ku konkrétnemu zaktivizovaniu sa pre pomoc k náprave spoločnosti.

Klíčové slová: Komenský, ľudskosť, výročie, český projekt, Obecná porada o náprave věcí lidských

Abstract

The author brings information about a project associated with the 350th anniversary of Comenius' death, which has been implemented in the Czech Republic throughout the year 2020. He summarizes the main ideas of Comenius's unfinished work General Consultation Concerning Restoration of Human Affairs. He challenges us, contemporaries, to follow the example of Comenius' humanity at the time of the plague and to become active in specific way how to help to correct society.

Keywords: Comenius, humanity, anniversary, Czech project, General Consultation Concerning Restoration of Human Affairs

Rok Komenského výročí

Rok 2020 je rokem výročním. Když Jan Amos Komenský před 350 lety zemřel, zanechal po sobě své nejvýznamnější nedokončené dílo s názvem **Obecná porada o nápravě věcí lidských**. Naskytá se nám vynikající příležitost k promyšlení Komenského duchovního odkazu. V Čechách se spojilo několik institucí k vytvoření projektu **Komenský 2020**. Na webu <http://www.komensky2020.cz/> se můžete dočíst, co co bylo naplánováno a co se dělo na celonárodní úrovni: přizvat školy, církve, skauty, knihovny ale i jednotlivce k „poradě“ nad naším současným světem. Přesněji nad stavem

„věcí lidských“. Nejen mluvit o tom, co by potřebovalo „nápravu“. Snahou je též něco dobrého vykonat, aktivizovat národ. Žáci, studenti, skupinky mládeží, dorostů nebo celé církve se mohli a můžou zúčastnit projektu, který napraví něco konkrétního v místě bydliště. Plánované bylo také konat veřejné předčítání *To nejlepší z Komenského*, k tomu je možné zakoupit výběr nejlepších citátů Porady (původní má přes 1600 stran), je možné zdarma si objednat výstavu Komenského Timeline. Projekt zahrnuje přednášky, sympozia i divadelní představení.

O čem je Komenského *Porada*

Lidskost je vzácná komodita. Je tím vzácnější, čím intenzivněji jsme si vědomi jejího nedostatku. Pozorujeme, že naše lidství je rozporuplné. Máme vynikající potenciál, mnoho, víme, mnoho umíme, mnoho můžeme, ale právě tato naše kapacita je naší největší hrozbou. Všechno, čím disponujeme, dokážeme zneužít. Jsme jediné bytosti, které mají potenciál sebezničení. Je proto svrchované důležité, abychom hledali cestu, jak uskutečňovat náš potenciál lidsky.

Problém „věcí lidských“ s neobyčejnou prozíravostí pojmenoval Komenský právě ve své *Poradě*. Důkladně zde promýšlí jednak příčiny všech lidských neřádů a jednak volá lidstvo k poradě o jejich nápravě. Celé jeho nápravné úsilí stojí na předpokladu, který se může jevit na první pohled jako triviální, ve skutečnosti je však nesmírně hluboký a důležitý: **Lidskost lidí není docela v pořádku, ale není docela ztracena**. Existuje východisko, naděje. Cílem projektu Komenský 2020 je na jeho úsilí navázat.

Je třeba rozumět, že v Komenského době se Evropa ocitá v důsledku válečného, náboženského a politického běsnění na pokraji zkázy (pokolikáté už?). A také bývá často decimována různými epidemiemi, tenkrát jim říkali morové. Komenský pozoruje, že lidé obvykle hledají své vlastní blaho bez ohledu na blaho celku. Ovšem blaho žádného jedince není možné bez blaha celku. Proto Komenský k poradě o nápravě zve všechny lidi.

Otázka zní, zda to celé není utopie? Nebyla by první, vzpomeňme ty Thomase Moora, Tommasa Campanelly nebo Francise Bacona? Nedopouští se Komenský starého omylu, že totiž, když budou mít lidé správné poznání, budou také správně jednat? Některé jednotlivé výroky Jana Amose tak mohou znít, ale dílo ve svém celku vyznívá jinak. Komenský sice vede k „pravdivému poznávání“, protože mnohé z lidských zmatků a neřádů plyne z omylů či prosté neznalosti (on sám se v mnohém mýlil). Zároveň si je však vědom, že porušenost lidství se netýká pouze rozumu. Je třeba vědět, chtít a moci (scire, velle, posse) opakuje častokrát. Náprava se tedy musí týkat i vůle, charakteru a vůbec celého člověka. A to dle Komenského nepůjde bez pokání, smíření a návratu k Bohu, neboli obnovení toho, čemu Komenský říkal „nexus hypostaticus“ – bytostné

spojení člověka jakožto stvoření se svým Stvořitelem. Sekulárnímu člověku 21. století může tento důraz nápravného díla znít cize, ale Komenský s ním počítá. A pokud má pravdu v tom, že celek lidství zahrnuje i duchovní dimenzi, je to pro nás výzvou k promýšlení.

Co všechno obnáší pojem „věci lidské“? Kdo jsme? Co nás dělá lidmi? Komenský vyslovuje tři oblasti: vzdělání, náboženství, politiku. Pod těmito obecnými tématy se ale skrývá množství konkrétních lidských kapacit, které jsou nám dány, a které Komenský důkladně rozebírá. Bylo by možné utřídit je dle různých kritérií. Položili jsme si otázku, co hýbe lidskou společností? Co jsou její neuralgické body? Hlavní hybatelé? Tyto hybné momenty tvoří obsahovou osnovu projektu:

1. Vláda, věci veřejné, politika
2. Jazyk, řeč, dorozumění, media
3. Podnikavost, práce, byznys
4. Spiritualita, víra, náboženství
5. Vzdělanost, vzdělávání
6. Kultura, umění
7. Rodina

Číst 350 let staré pojednání o člověku můžeme dvojím způsobem. Buď badatelsky, s odstupem – jako dokument vypovídající cosi o historii myšlení. Takový přístup je žádoucí a zcela na místě. Všem komeniologům vděčíme za jejich odbornost (jazykovou, historickou, filozofickou aj.), díky které smíme dílo držet v ruce v českém překladu. Stejně legitimní je čtení „bez odstupu“, tzv. „angažované“ nebo „ponořené“ do Komenského záměru, s jakým dílo tvořil. Jde tu o mě, o člověka, o mou budoucnost a o budoucnost mých bližních, se kterými sdílím jedno „jeviště světa“. Takové čtení otevírá tázání: Jak vypadá skutečně dobré nebo funkční společenství lidí? Resp. jaká společnost má budoucnost? Jaká podoba lidstva je životná a žitelná? Konkrétně: 1) Jak vypadá politika s přívlastkem „dobrá“, která má budoucnost? 2) Jaká media mají budoucnost? 3) Jaká práce? 4) Jaká spiritualita? 5) Jaké vzdělání? 6) Jaká kultura? 7) Jaká rodina? A především, jak se na takové společnosti podílím já?

Komenský v době nákazy

Jedna ukázka, která je pro nás víc než aktuální. Roku 1631 Lešno zasáhla morová nákaza. V životě Komenského to byla už třetí. Místní lidé byli jednak nezkušení a jednak pověřiví. Hledali viníka, sváděli pohromu na kdekoho, na sebe navzájem a především na nemocné. Také se k nim podle toho chovali.

S nesmírnou krutostí je vyháněli z města nebo naopak zavírali v domech, kde nemocní bez pomoci hrozným způsobem umírali. Nebylo neobvyklé, že se pálily domy nemocných, ačkoliv uvnitř byli ještě živí lidé – jak nemocní, tak zdraví členové rodiny. Komenský – jinak člověk mírné povahy – se velmi hněval. Kde je naše lidskost? Copak takto se chová křesťan! Napsal při té příležitosti stručný spis *Zpráva kratičká o morním nakažení*, kde s naléhavostí vyučuje, jak se mají křesťané ujímat nemocných a umírajících lidí. Kromě praktických rad hygienických a lékařských, objasňuje také podstatu lidské spirituality – co by to bylo za víru, která hlásá lásku, milosrdenství a spásu, ale když přijde na věc, stará se jen o sebe a bližním v nouzi ubližuje. Každý něčemu věří, někteří to i proklamují. Kvalita se pozná v praxi. Opravdovost v krizi. Podle toho, čemu věříme, takoví jsme. Komenského lidskost se tehdy prokázala jako životná.

Výzva k činu

Připomínat odkaz Komenského je jistě dobré, ale nechceme o problémech jen mluvit. Některé problémy a záležitosti jsou zcela mimo možnost ovlivnění většiny z nás, občanů. Ovšem některé věci jsou v našich možnostech a lze s nimi něco udělat. Na této myšlence stojí projekt Komenský 2020, jeho cílem je identifikovat právě ty „věci lidské“, jejichž náprava je proveditelná. Projekt nabízí platformu ke konkrétní akci – v obci, regionu nebo na celonárodní úrovni – dle možností realizátorů. Každý jedinec či kolektiv (školní třída, klub, kroužek apod.) je zván k „nápravě věcí lidských“, které jsou v jeho moci. Přijměte výzvu: Identifikujte alespoň jednu věc, která potřebuje napravit, a která je ve vašich možnostech. Napravte ji. Podělte se o svůj příběh na webu www.komensky2020.cz. Inspirujte se Komenského odkazem a inspirujte ostatní.

doc. PhDr. Jan Hábl, Ph.D.

Úvahy

Nie sedem, ale sedemdesiatsedem...

Pavol TOMÁNEK

Abstrakt

V mnohých nielen kresťanských spoločenstvách sa čoraz častejšie stretávame s náboženským turizmom, ale aj s tzv. desenzibilizáciou svedomia. Ľudia akoby prestávali byť citliví na hriech. Ospravedľujú si ho rôznymi prešľapmi. Stáva sa príťažlivý natoľko, že mnohí zabúdajú aj na ospravedlnenie sa voči tým, koho vedome (nevedome) zranili. Predkladaný príspevok predstavuje zamyslenie sa nad textom evanjelia o tom, ako, či a koľkokrát treba odpustiť.

Kľúčové slová: odpustenie, láska, nenávisť, pohoršenie, desenzibilizácia

Abstract

In many not only Christian communities we are increasingly confronted with religious tourism, but also with the so-called desensitization of conscience. People seem to cease to be sensitive to sin. They justify it with various tramples. It becomes so attractive that many forget to apologize to those they have knowingly (unconsciously) hurt. This article presents a reflection on the text of the Gospel about how, if, and how many times to forgive.

Keywords: Forgiveness, Love, Hate, Offense, Desensitization

Keď sa novinári pýtali známeho brazílskeho futbalistu Pelého, koľko už dal gólov, dostali túto vtipnú odpoveď: „*Prepáčte, som hráč, nie účtovník.*” Možno by sme mali aj my takto uvažovať, ak hovoríme o odpustení - nepýtať sa koľkokrát si odpustil, ale či si odpustil.

Slovo ‘odpustenie’ končí na „-ie“. Takmer každé slovenské slovo, ktoré končí na „-ie“, predstavuje **proces** – v prípade odpustenia ide o proces

uzdravenia.²⁶⁰ Mnohí hovoria „Odpúšťam ti, no nikdy ti to nezabudnem.“ Iní hovoria, že „žena ti odpustí všetko, len ti nikdy nezabudne, čo ti odpustila“. Niektorí sa z odpustenia vysmieávajú. Ale ak chceme odpustenie naozaj aplikovať do života, nemôžeme sa naň pozerat' ľahkovážne, s dávkou výsmechu či o ňom len žartovať.

Každodenne sme svedkami rôznych nedorozumení, ktoré je potrebné riešiť aktom odpustenia a zmierenia. Toho je však 'ako šafranu'. Kvôli malichernosti sa rozkladajú rodiny, vzrastá napätie a nenávisť v práci. Všetci urazení niekedy až donekonečna čakajú, že ten, ktorý ich urazil, príde poprosiť o odpustenie... Ono to však takýmto spôsobom vždy nemusí byť, resp. vyjsť...

Počas prípravy snúbencov na manželstvo sa ich hneď pýtam, či sa už povadili. Ak nie, tak ich v rámci uvoľnenia komunikácie a zároveň zdôraznenia nevyhnutnosti učiť sa odpúšťať 's úsmevom' požiadam, aby radšej prišli nabudúce, pretože bez tejto skúsenosti poznajú len jednu stranu mince a keďže idú do manželstva, budú často musieť pozerat' aj na druhú stranu mince, na odpustenie.²⁶¹ A keď už sa pohádali, nech v hádke zapáli svetlo nie ten, kto je vinný, ale ten, kto je bližšie k vypínaču.

Potrebu odpustenia nám dnes pripomína aj Ježiš. Pre lepšie pochopenie nám uvádza podobenstvo o nemilosrdnom sluhovi. Je zapísané v Evanjeliu podľa Matúša 18,21-35, najmä verše 21-22:

Vtedy pristúpil k nemu Peter a povedal: „Pane, keď sa brat prehreší proti mne, koľkokrát mu mám odpustiť? Či až sedem ráz?“ Ježiš mu odpovedal: „Hovorím ti, nie sedem ráz, ale až sedemdesiatkrát sedem.“²⁶²

Aby sme podobenstvo dobre pochopili, musíme si urobiť jasno v peňažných jednotkách vtedajšieho sveta: Sluha bol dlžný kráľovi 10 000 talentov. Jeden talent predstavoval hodnotu 26,2 kg striebra. To, že sluha bol dlžný 10000 talentov, znamenalo 262 ton striebra. Ten istý sluha mal tiež dlžníka, ktorý mu bol dlžný sto denárov. Jeden denár predstavoval hodnotu 4 g striebra, takže dlžil 400 g striebra.²⁶³ Ten, ktorému bola odpustená dlžoba v hodnote 262 ton striebra, nedokázal odpustiť dlžobu v hodnote 400 g striebra. Ako čítame ďalej v podobenstve, táto jeho nemilosrdnosť sa mu nevyplatila.

---

²⁶⁰ Pavol TOMÁNEK, Fragmenty slova – fragmenty výchovy, in: *Testimonium fidei*, 6 (2018/1), 40-48.

²⁶¹ Pavol TOMÁNEK, *Manželstvo a rodina v medzináboženskom dialógu*, Brno, Tribun, 2016.

²⁶² *Biblia: Ekumenický preklad*, 4. opr. vyd., Banská Bystrica, Slovenská biblická spoločnosť, 2017.

²⁶³ *Biblia s aplikáciami pre život*, Bratislava, Svornosť, 1998 (podľa obsahu).

Význam dnešného podobenstva vychádza z porovnania odpustenia Božieho a ľudského. **Veľkosť viny sa meria podľa miery dôstojnosti urazenej osoby.** Boh má nekonečne veľkú dôstojnosť a tak sú ťažké hriechy nekonečne veľkou vinou. A Boh nám všetko milosrdne odpúšťa. Ak by sme chceli vyjadriť hodnotu toho, čo nám Boh odpúšťa, bolo by to číslo s nekonečným počtom núl za sebou. Naša vina je nekonečná, ako je nekonečný Boh. Ak si toto uvedomíme, potom bude pre nás jednoduché odpúšťať iným, ktorí sa na nás dopustili krivdy alebo sa nás dotkli nejakou malichernosťou.

V situácii vyžadujúcej si odpúšťanie je možné identifikovať **dva extrémny**²⁶⁴. Jeden extrém je **zncitlivovanie odpustenia**: „Ja som nikomu neublížil, ja sa nemusím za nič ospravedlňovať...“. Druhý extrém je **precitlivenosť na všetko** a potreba prosiť o odpustenie aj tam, kde neprišlo k zraneniu.

Azda si poviete: „To vôbec nie je jednoduché... odpustiť.“ Odpustenie ale nie je ľahká vec. Ono to nie ani ľahké a ani to nie je vec. Je to rozhodnutie **milovať, i napriek nemilovaniu!**

Keď cítime nejakú krivdu, nech už má akúkoľvek formu, musíme ju preskúmať s „čistou hlavou“.²⁶⁵ Bez emócií pouvažovať, či ten, ktorý nám ublížil, nemal predsa len pravdu.²⁶⁶ Či to nebola len naša pýcha, ktorá nám nedovolila správne vidieť celý konflikt, začiatkom ktorého bola naša chyba.²⁶⁷ Ak pocítíme čo i len maličký podiel viny, neváhajme, hneď požiadajme o odpustenie. Ak sme bez viny, potom odovzdajme celú vec do rúk Božej spravodlivosti a protivníka zahrňte všetkou svojou láskou. Boh sám urobí spravodlivú nápravu krivdy, ktorý sa stala.

Neodpustenie vážne narúša vzťah s Bohom.²⁶⁸ A ak máte narušený vzťah s Bohom, je otázne, ktorý vzťah vo vašom živote zostane neporušený...

Záver

Mních sedel na brehu rieky a rozjímal. Zrazu zbadal škorpióna, ako padol do vody a zúfalo bojoval, aby sa udržal na hladine a prežil. Mních sa nad ním zľutoval, ponoril ruku do vody, chytil ho a položil na breh. Škorpión sa prudko zvrtol a bolestne ho pichol. Mních sa pustil znovu do rozjímania a keď otvoril

---

²⁶⁴ Pavol TOMÁNEK, *Fragmenty rodiny: manželstvo a rodina v súdnej sieni*, Brno, Tribun, 2019.

²⁶⁵ Wolfgang BREZINKA, *Filozofické základy výchovy*, Praha, Zvon, 1996.

²⁶⁶ Pavol TOMÁNEK, *Andragogika: veda o kultivácii osobnosti*, Brno, Tribun, 2018.

²⁶⁷ Pavel PROCHÁZKA, *Duchovná skúsenosť a komunikácia evanjelia*, Banská Bystrica, Združenie evanjelických cirkví v SR, 1999.

²⁶⁸ Porovnaj: *Biblia s aplikáciami pre život*, Bratislava, Svornosť, 1998.

oči, videl, že škorpión zasa padol do vody a zachraňoval sa zo všetkých síl. Mních ho znova vytiahol a škorpión opäť svojho záchrancu pichol, že až bolesti vykrikol. To isté sa stalo tretí raz. Mníchovi vyhŕkli slzy. Roľník, ktorý to všetko videl, povedal: „Prečo stále pomáhaš tomu biednemu tvorovi, ktorý ti namiesto poďakovania spôsobuje takú bolesť?“ „**Lebo obaja konáme podľa svojej prirodzenosti,**“ odpovedal mních. „Škorpión je na to, aby pichal, a ja na to, aby som bol milosrdný.“²⁶⁹

Použitá literatúra

Biblia s aplikáciami pre život, Bratislava, Svornosť, 1998.

Biblia: Ekumenický preklad, 4. opr. vyd., Banská Bystrica, Slovenská biblická spoločnosť, 2017.

BREZINKA, Wolfgang, *Filozofické základy výchovy*, Praha, Zvon, 1996.

PROCHÁZKA, Pavel, *Duchovná skúsenosť a komunikácia evanjelia*, Banská Bystrica, Združenie evanjelických cirkví v SR, 1999.

TOMÁNEK Pavol, *Manželstvo a rodina v medzináboženskom dialógu*, Brno, Tribun, 2016.

TOMÁNEK, Pavol, Fragmenty slova – fragmenty výchovy, in: *Testimonium fidei*, 6 (2018/1), 40-48.

TOMÁNEK, Pavol, *Andragogika: veda o kultivácii osobnosti*, Brno, Tribun, 2018.

TOMÁNEK, Pavol, *Fragmenty rodiny: manželstvo a rodina v súdnej sieni*, Brno, Tribun, 2019.

TOMÁNEK, Pavol, Ehe und Familie im Gerichtssaal? in: *Interdisciplinary research – Social Work, Education, Social Development*, Budapešť, 2020, 73-90.

Prof. PaedDr. PhDr. ThDr. Pavol Tománek, PhD.

---

²⁶⁹ Porovnaj: TOMÁNEK, P. 2020. Ehe und Familie im Gerichtssaal? In *Interdisciplinary research – Social Work, Education, Social Development*. Budapešť, 2020. S. 73-90.

Recenzie

Cirkevná architektúra

Imrich PERES

BORECKÁ, Eva, *Tradičná moderna na Slovensku. Architekti Franz Wimmer & Endre Szönyi*, Akademické nakladateľství CERM, Brno, 2018, 126 str. ISBN 978-80-7204-987-5.

Aj keď obyčajne v cirkvi sa pozornosť sústreďuje ponajviac na literatúru teologickú a náboženskú, neznamená to, že len takáto vieroučná literatúra sprostredkúva hodnoty, ktoré majú svoj význam – a to niekedy nemalý – na prežívanie viery a konanie služby v prospech nás všetkých. Sú to cirkevné objekty, ktoré nám dávajú priestor na stretávanie a vyjadrovanie našej duchovnosti. I keď v dnešnej dobe sa možno stretávať v akejkolvek budove a na akomkoľvek mieste, ako to dnešné rôzne cirkevné zoskupenia aj praktizujú, no pre tradičné cirkvi sú práve charakteristické historické budovy, ktoré majú svoju zvláštnu architektúru, do ktorej je ukrytá ich minulosť, symbolika ich viery a ktorá aj dnes je svedectvom Ducha, ktorý za touto tvorbou stál a aj dnes ňou k nášmu pokoleniu živo hovorí.

Do kategórie literatúry, ktorá sa venuje mapovaniu dôležitých objektov okolo nás – aj tých so sakrálnou charakteristikou - patrí aj kniha bratislavskej architektky Evy Boreckej: *Tradičná moderna na Slovensku. Architekti Franz Wimmer & Endre Szönyi*, vydaná v Akademickom nakladateľstve v Brne, 2018. Ing. arch. Eva Borecká, PhD. sa výskumu histórie významných architektonických objektov a ich autorom venuje už dlhé roky. Značnú časť svojho výskumu vložila do svojej dizertačnej práce *Architekti Wimmer a Szönyi* (Bratislava, 2010), ktorú podala a obhájila na Fakulte architektúry Slovenskej technickej univerzity v Bratislave, kde aj momentálne robí výskum a prednáša. Svoje cenné výsledky publikuje aj v odborných a vedeckých časopisoch Projekt, Interiér a Architektúra & urbanizmus. V nich mapuje, analyzuje a odhaľuje zvlášť medzivojnovú architektúru na Slovensku.

Kniha, ktorú môžeme teraz z jej pera čítať, pútavo pojednáva nielen o medzivojnových architektonických vývoch a ich prezentácii v rôznej forme, ale ako dôležitú súčasť tejto analýzy venuje sa zvlášť skoršiemu obdobiu utvárania sa tzv. architektonickej moderny na Slovensku, k uplatneniu ktorej sa významne pričínili aj architekti tzv. viedeňskej školy Franz Wimmer (1885-1953) a Endre Szönyi (1885-1968), ktorých 135. výročie narodenín si v tomto roku s patričnou úctou pripomíname. Ich bohatú tvorbu a vplyv môžeme vidieť nielen v časopise *Forum*, ktorý v rokoch svojej existencie (1931-1938) bol pre nich dobrou platformou na publikovanie svojich vízií a realizácií, ale aj v niekoľkých „terénnych“ rovinách ich pôsobenia: 1. Projektovali rodinné domy, vily, nájomné bytové domy, občianske stavby, kultúrno-spoločenské priestory, kúpeľné domy a penzióny. 2. So zvláštnym citom pre správnu funkčnosť náboženských objektov tvorili projekty pre sakrálné stavby, kostoly či kaplnky. 3. Keďže išlo o obdobie pred- a povojnové, pre ktoré je charakteristická spoločenská kríza a vyššia úmrtnosť, dôležité im bolo správne a výstižne tvoriť sepulchrálnu architektúru: epitafné objekty, náhrobky, cmiterné domy rozlúčky atď. 4. Nemalou mierou sa pričínili aj tým, že do hotových alebo vtedy sa tvoriacich objektov pripravovali dekoračné návrhy s výraznou náboženskou motivikou, ktorá dobre vyjadrovala symboliku náboženského myslenia a cítenia. 5. Súčasťou ich projektovania boli aj návrhy interiérov, napr. salónov, kaviarní, jedální, spální atď., 6. alebo opravy stavieb, rekonštrukcie a modernizovanie, alebo projektovanie doplnkových stavieb už hotových objektov či dotváranie stavebných doplnkov (napr. krby a pece, stropy, schodiská, vstupné portály, zábradlia a mreže, balkóny a konzoly, strechy atď.). Tak sa ich vplyv uplatňoval v širšom slovenskom prostredí, okrem Bratislavy

zvlášť aj v ďalších mestách, ako napr. Piešťany, Galanta, Nitra, Šamorín atď., ba aj pri Stropkove, v okolí Veľkého Krtíša či v Čechách, zvlášť v Prahe.

Z pohľadu cirkevnej architektúry je pre nás dôležitý práve Franz Wimmer, ktorého tvorbu autorka monografie podrobne uvádza, zvlášť jeho projekt na kostol a farskú budovu s obytným domom (tzv. *Kalvínov dvor*) reformovanej cirkvi v Bratislave. Kostol bol naprojektovaný naším nadaným a sotva 26-ročným architektom v roku 1911; stavba sa realizovala za jeden rok, v trochu zjemnenom štýle, ktorý si žiadala strohosť reformovanej zbožnosti a tiež aj architekt a realizátor diela Flóris Opaterny. Autorka píše: „Aj keď prešporské mnohonárodnostné prostredie ponúka štýlovú pestrosť, domáci architekti, medzi ktorých sa radí aj Wimmer, držia líniu triezvej a zdržanlivej architektúry, založenej na kvalitnom remeselnom prevedení a nemeckej klasicistickej tradícii... Kostol reformovanej cirkvi bol postavený v roku 1913 podľa dispozičnej a hmotovokompozičnej schémy typickej pre stavby kalvínskej cirkvi. Technologicky sa pri výstavbe opäť použil nový stavebný materiál – železobetón. Železobetónovú klenbu realizovala renomovaná firma Pittel & Brausewetter. Strohý predpisový interiér sa vyznačuje kvalitným remeselným spracovaním kamenárskych, kováčskych a stolárskych prvkov. Posecesný štýl, v ktorom je kostol postavený, bol na prelome storočí populárny v Európe aj v Amerike. Stavba nesie znaky neorománskeho slohu.“

Nad rámec publikácie je možné poznamenať, že reformovaní veriaci, ktorí sa v roku 1895 osamostatnili od evanjelickej cirkvi v Bratislave, kde pod jej záštitou dovtedy žili, vytvorili vlastný zbor s prvým vlastným duchovným Elemírom Balogom. Zachovali si charakter strohej puritánskej zbožnosti typický pre kalvínsku cirkev, čo sa premietlo aj do požiadaviek konkurzu na projekt kostola. Rosety na schodoch kazateľnice, strom života na Mojžišovom stolci, oblúkové synagogálne okná, antické architektonické náznaky na klenbe či pod chórom naznačujú vnútornú spojitosť s antickou kultúrou, ktorá sa ukryla v synagogálnej architektúre a objektoch bizánskej cirkvi, a ktorá pre veriacich znalých svoju tradíciu je mnohovravná, no v tomto „tajomne duchovnom“ štýle uniká kritériám moderného umenia.

Franz Wimmer nebol autorom iba tohoto chrámu. Naprojektoval aj gréckokatolícky kostol v Rusínsku, a podľa svedectva Juraja Linzbotha sa zdá – i keď nepotvrdené, že spolupracoval aj na projektoch ďalších dvoch evanjelických kostolov, a to v Prievoze a Grinave, ktorých autormi by mali pôvodne byť rakúski architekti projektujúci na Slovensku. Spolupracoval aj na projekte kostolíka pre gréckokatolícku cirkev v Kožuchovciach (okres Svidník),

na dostavbe rímskokatolíckeho kostola vo Veľkom Orvišti, a tvoril návrhy aj iných kostolov, kaplniek a hrobiek na Slovensku. Podobne pomerne dlho pracoval aj na projekte piešťanského cintorína, ktorý bol realizovaný pravdepodobne v roku 1936–1937. Prihliadalo sa k tomu, že tamojšia komunita je konfesiónálne trojskupinová. „Cintorín je delený pre židovskú, katolícku a evanjelickú náboženskú obec. Centrálna budova je vizuálne prepojená bránami do jedného celku s dvoma bočnými budovami. Každá náboženská komunita má vlastnú budovu aj oplotený areál cintorína. Výsledná klasická pokojná kompozícia budovy so vstupným stĺporadím je umocnená v osi nástrešnou vežičkou so zvonom. Zaujímavý je interiér, jednoduchý s funkcionalisticky riešenými osvetľovacími telesami, ktoré na strope vytvárajú symbol kríža.” B. Polomová definovala teologický výklad vnútrajšku rozlúčkového kostolíka takto: ”Teologická interpretácia kostola je významnou inšpiráciou pre jeho architektúru a umenie. Svetlo je nositeľom symbolu konkrétnej náboženskej pravdy. Takže pri návrhu prirodzeného a umelého osvetlenia nejde o formálne utváranie efektnej scény.”

Škoda, že neblahé politické zmeny po vojne ho z našej krajiny vyhostili. Tento nadaný architekt, pôsobiaci nielen v Bratislave, ale načas aj na univerzite v Mníchove, vo Viedni a v Prahe (1929-1945), kde získal aj titul profesora, odchádza do malej dedinky pri Mníchove, kam sa utiahol. Zomrel v roku 1953 v dedine Lochham, ktorá patrí ku Gräfeltingu pri Mníchove, pochovaný je v Passingu. Na hrobe má prostý kríž s plastikou anjela držiaceho v rukách srdce s krížom.”

Kniha architektky Evy Boreckej, ako aj jej každá štúdia (k niektorým som aj teraz pri tejto recenzii prihliadol), za ktorú sme jej nesmierne vďační, je vskutku pútavá a iste zaujme nielen čitateľov z odbornej verejnosti, ale aj ľudí, ktorí sú vnímaví pre sakrálnu architektúru, pre „Slovo ukryté v kameni”. Som presvedčený, že takíto ľudia dokážu s úžasom a porozumením chápať transformáciu myšlienok do tvorby, ktorá je navonok akoby nemá, ale ktorá k nám prehovorí svojím symbolickým jazykom vo chvíli, keď sa naše myšlienky spoja nielen s myšlienkami autorovými, ale aj s myšlienkami, ktoré prichádzajú cez jeho ruky, cez jeho poznanie a vieru z transcendentna a z diaľky našich dávnych predkov vo forme tradície zachovanej a aj takto nanovo oživovanej.

Prof. PhDr. ThDr. PaedDr. Imrich PERES, PhD.